

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 15.

Fredagen den 30 april.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 14 innevarande april.

§ 2.

Föredrogos och remitterades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens
bord vilande propositioner:

nr 198, angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendom-
stolarna; och

nr 199, angående anslag till ersättning för förfogande över vissa fartyg.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 200, med
förslag till lag angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror,
m. m. hänvisades propositionen, i vad angick dels förslag till förordning om
skattefrihet för vissa ersättningar vid införandet av statsmonopol å importen
av tobaksvaror, dels ock förslaget till ändrad lydelse av anm. 2 vid nr 159 i den
vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan, till
bevillningsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogos Kungl. Maj:ts övriga på bordet liggande propositioner;
och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 201, angående anslag till uppförande av
byggnad för textilforskning, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 202, med förslag till lag om
krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring;

till statsutskottet propositionerna:

nr 203, angående anslag till utförande av vissa gas-, vatten- och avlopps-
ledningar å Norra Djurgården;

nr 204, angående förvärv av Karlshamn—Vislanda—Bolmens järnväg m. m.;

nr 205, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

nr 206, angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till anordnande
av skolbarnsbespisning; och

nr 209, angående statsbidrag till förlösningsvården samt den förebyggande
mödra- och barnavården; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 210, med förslag till förordning
om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.

§ 3.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 207, angående vissa sjukvårds- och förläggningsfrågor i Karlskrona;
- nr 208, angående mark till kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente m. m.;
- nr 211, angående överskridande av viss anslagspost i den för yrkesinspektionen fastställda avlöningsstaten m. m.;
- nr 212, angående det statsunderstödda bekämpandet av smittsam kastning hos nötkreatur;
- nr 213, angående överenskommelse om leverans av mul- och klövsjukevaccin från Danmark till Sverige;
- nr 214, angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m.;
- nr 215, angående anslag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro- utbildning;
- nr 216, med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster m. m.;
- nr 217, angående vissa anslag till folkskoleväsendet för budgetåret 1943/44;
- nr 218, angående anslag till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.;
- nr 219, angående anslag för undersökningar rörande förbättrad vattenavrinning från Ringsjön i Malmöhus län;
- nr 220, angående ändrad organisation av det centrala sjukhusarkivet m. m.;
- nr 221, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; och
- nr 222, angående vissa byggnadsföretag för armén och marinen m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

- statsutskottets utlåtanden:
- nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes;
- nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vårdhem för lättskötta sinnessjuka;
- nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;
- nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv;
- nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till viss kreditgivning till Finland; och
- nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statens intressekontor, m. m.;
- bankoutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion om tilläggs- pension åt vissa förutvarande arbetare vid telegrafverket, m. m.;
- andra lagutskottets utlåtanden:
- nr 23, i anledning av väckta motioner om viss ändring i tuberkulosförordningen; och
- nr 24, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

jordbruksutskottets memorial, nr 17, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter;

särskilda utskottets memorial, nr 1, angående ersättning till kanslipersonalen hos särskilda utskottet; samt

tredje tillfälliga utskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående viss ändring i nu gällande föreskrifter för hempermittering av vid jordbruket sysselsatta, i militär beredskapstjänst inkallade.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 4 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman E. Thorell är på grund av öroninflammation oförmögen deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. d. 27 april 1943 under 2 veckor, vilket intygas.

Stockholm den 27 april 1943.

Olof Björlin,
leg. läk.

Att Disponenten Elof Ericsson, Åtvidaberg, är i trängande behov av ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 11 maj för att kunna avsluta den kur å Ulricehamns sanatorium, han f. n. undergår, intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm den 4 maj 1943.

K. E. Hernlund,
leg. läk.

Att riksdagsmannen, godsägare Gustav Erik Nilsson, Göingegården, Varberg, på grund av konvalescens efter genomgången operation är förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet t. o. m. 8 maj 1943, intygas på heder och samvete.

Länslasarettet Varberg den 3 maj 1943.

Mauritz Persson
lasarettsläkare.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Thorell under 14 dagar från och med den 27 nästlidna april, herr Ericsson i Åtvidaberg under 8 dagar från och med den 4 maj och herr Nilsson i Göingegården under 6 dagar från och med den 3 maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
 nr 223, med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;
 nr 224, angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet
 berörande anslagsfrågor;
 nr 226, angående överenskommelse med Vänersborgs stad om reglering av
 vissa brofrågor m. m.; och
 nr 227, angående försäljning av statens järnvägar tillhöriga markområden
 i Södertälje och Luleå.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 343,
 innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kam-
 maren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott bestående av
 24 ledamöter, 12 från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av
 ej mindre Kungl. Maj:ts propositioner:
 nr 223, med förslag till lag om allmänna vägar m. m.; och
 nr 224, angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet
 berörande anslagsfrågor;
 än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl.
 Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart
 samband därmed stående frågor;
 och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

Härefter erhöi herr **andre vice talmannen** på begäran ordet och yttrade:
 Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren måtte besluta att till
 det särskilda utskottet välja lika många suppleanter som antalet suppleanter
 i statsutskottet eller således aderton.

Denna hemställan bifölls.

§ 4.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen
 samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid morgonda-
 gens plenum förrätta val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott,
 som på grund av kamrarnas nyss fattade samstämmiga beslut skulle till-
 sättas.

§ 5.

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord vilande propositioner;
 och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 207, angående vissa sjukvårds- och förläggningsfrågor i Karlskrona;
 nr 208, angående mark till kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente
 m. m.; och
 nr 211, angående överskridande av viss anslagspost i den för yrkesinspek-
 tionen fastställda avlöningsstaten m. m.;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 212, angående det statsunderstödda bekämpandet av smittsam kastning
 hos nötkreatur; och

nr 213, angående överenskommelse om leverans av mul- och klövsjukevaccin från Danmark till Sverige;

till statsutskottet propositionerna:

nr 214, angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m.; och

nr 215, angående anslag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-
utbildning;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 216, med förslag till grunder
för dyrtidstillägg åt präster m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 217, angående vissa anslag till folkskoleväsendet för budgetåret 1943/44;
och

nr 218, angående anslag till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 219, angående anslag för undersök-
ningar rörande förbättrad vattenavrinning från Ringsjön i Malmöhus län;
samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 220, angående ändrad organisation av det centrala sjukhusarkivet m. m.;

nr 221, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; och

nr 222, angående vissa byggnadsföretag för armén och marinen m. m.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 85—90, ban-
koutskottets utlåtande nr 42, andra lagutskottets utlåtanden nr 23 och 24,
jordbruksutskottets memorial nr 17, särskilda utskottets memorial nr 1 samt
andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

§ 7.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Lundgren**, som anförde: Herr talman! Den 16 april på morgonen sak-
nades undervattensbåten Ulven, då den skulle utföra anfallsövningar i sam-
band med Göteborgsskaderns övningar vid västkusten. Vid omedelbart igång-
sätta spaningar anträffades en av fartygets telefonbojar, men då det konsta-
terades att ifrågavarande telefonboj var lossliten från fartyget, befarades re-
dan från början att undervattensbåten förolyckats.

Dessa farhågor besannades även, och omfattande åtgärder vidtogos omedel-
bart för att söka rädda de ombordvarande. Varken arbete eller kostnader har
därvid sparats, men dessvärre ha alla ansträngningar varit fruktlösa. Den till
trettiofyra man uppgående besättningen har omkommit.

Olyckan är ett hårt slag för de anhöriga. Dag från dag ha de följt rädd-
ningsarbetet med största spänning, men deras förhoppningar om att de om-
bordvarande måtte kunna räddas ha varit förgäves.

Om vi haft lyckan att icke vara indragna i kriget, ha dock många av lan-
dets söner offrat livet för fosterlandet. Omkring 1,200 sjömän ha omkommit
genom krigsolyckor, och ett stort antal av arméns, flygvapnets och marinens
män ha förolyckats under de gångna krigsåren i samband med militära öv-
ningar.

Många av dessa män, som offrat sina liv, ha anhöriga som varit beroende
av deras inkomst, och för dem är förlusten dubbelt stor, då de förutom att
de förlorat make och fader även i ekonomiskt hänseende gå en oviss framtid
till mötes.

Interpellation. (Forts.)

Efter den stora Eksjöolyckan igångsattes en riksinsamling till hjälp åt de förolyckades efterlevande. Denna insamling gav även sådant resultat, att dessa blevo hjälpta under den närmaste tiden, men det finns anledning befara att flera av dem ändock komma i ekonomiskt trångmål. Även nu kommer en riksinsamling att igångsättas för att bilda en hjälpfond, avsedd att stödja efterlevande behövande till anhöriga efter dem som offra sina liv för att trygga vår framtid.

Detta initiativ hälsas med största tillfredsställelse av alla och icke minst av dem som mistat sina familjeförsörjare. Insamlingen kommer att medföra en känsla av att ett olycksfall under militärtjänst icke behöver innebära omedelbar nöd för de efterlevande. Frånsett denna insamling synes det dock rimligt att efterlevande genom skäliga livräntor få sin framtid rimligen tryggad, men då nu gällande bestämmelser om ersättning vid olycksfall, som medför den skadades död under militärtjänst, näppeligen kunna anses tillfredsställande, ber jag att med kammarens tillstånd få framställa följande spörsmål till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet:

Ämnar herr statsrådet, med hänsyn till inträffade olyckor inom försvaret, föreslå sådan ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av olycksfall under militärtjänst, att ersättningen kan innebära skälig försörjning för de efterlevande?

Denna anhållan bifölls.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Dickson m. fl.*, nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 195, angående elektrifiering av järnvägslinjen Östersund—Storlien;

herr *Mårtensson m. fl.*, nr 355, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 195;

fröken *Andersson* och fru *Rydh Munck af Rosenschöld*, nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 198, angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna; samt

herrar *Skoglund* i Umeå och *Mäler*, nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 209, angående statsbidrag till förlossningsvården samt den förebyggande mödra- och barnvården.

Vidare avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 193, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m., nämligen:

nr 358 av herr *Lundell m. fl.*;

nr 359 av herr *Wiberg m. fl.*;

nr 360 av herrar *Skoglund* i Umeå och *Severin* i Gävle;

nr 361 av herrar *Svensson* i Grönvik och *Liedberg*; samt

nr 362 av herr *Hansson* i Skediga.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.17 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 5 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Anställdes gemensam omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 52 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till dels motionerna I: 109 och II: 164, dels ock motionerna I: 157 och II: 239 ävensom med avslag å motionerna I: 158 och II: 240, må

a) besluta, att i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m. under rubriken Tjänstemän å övergångsstat, Vetenskapliga institutioner och inrättningar, tillhörande medicinska och filosofiska fakulteterna, uppföra en befattning såsom assistent i lönegraden A 17;

b) besluta att avlöningsstaten för Uppsala universitet skall, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, i nedan angivna delar erhålla följande lydelse:

Avlöningsstat.

Utgifter:

I. Professorer och lärare m. fl.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän:

a. Lön och tjänstgöringspenningar	kronor 861,400		
Avgå pensionsavdrag	»	54,300	kronor 807,100

Avlöningsstater.

b. Alderstillägg, <i>förslagsvis</i>	kronor 44,400		
c. Ersättningar till vikarierande akademiska lärare, <i>förslagsvis</i>	»	10,000	kronor 861,500
4. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	kronor	516,400	
5. Särskilda löneförmåner till icke-ordinarie tjänstemän..	»	1,500	

Anm. Från förestående anslagspost skola till förste underläkaren å medicinska kliniken och förste underläkaren å kirurgiska kliniken eventuellt utgående hyresbidrag bestridas.

Summa kronor 1,419,700

Anmärkningar till avdelning I. av avlöningsstaten.

II. Vissa tjänstemän vid universitetets samlingar och inrättningar m. m.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor 397,500
---	----------------

2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	kronor	25,650
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.....	»	131,400
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	73,616
	Summa kronor	628,166

Sammandrag:

I. Professorer och lärare m. fl.	kronor	1,419,700
II. Vissa tjänstemän vid universitetets samlingar och inrättningar m. m.	»	628,166
	Summa kronor	2,047,866

Särskilda uppbördsmedel:

-----	kronor	26,866
	Nettoutgift kronor	2,021,000;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranledas av vad departementschefen förorddat;

d) till *Uppsala universitet: Avlöningar* för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,021,000 kronor,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:157 och II:239, I:109 och II:164 samt I:158 och II:240,

a) beslutat, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skall, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, i nedan angivna delar erhålla följande lydelse:

A v l ö n i n g s s t a t :

Utgifter:

1. Professorer och lärare m. fl.	
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän:	
a. Lön och tjänstgöringspenningar	kronor 861,400
Avgå pensionsavdrag »	54,300 kronor 807,100

Avlöningsstater.

b. Alderstillägg, <i>förslagsvis</i>	kronor	44,400
c. Ersättningar till vikarierande akademiska lärare, <i>förslagsvis</i>	»	10,000 kronor 861,500
-----		
4. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	kronor	512,400
5. Särskilda löneförmåner till icke-ordinarie tjänstemän ..	»	1,500
<i>Anm.</i> Från förestående anslagspost skola till förste underläkaren å medicinska kliniken och förste underläkaren å kirurgiska kliniken eventuellt utgående hyresbidrag bestridas.		

Summa kronor 1,415,700

Anmärkningar till avdelning I. av avlöningsstaten.

II. Vissa tjänstemän vid universitetets samlingar och inrättningar m. m.		
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	392,300
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	»	25,650
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	»	131,400
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	72,816
	Summa kronor	622,166

Sammandrag:

I. Professorer och lärare m. fl.	kronor	1,415,700
II. Vissa tjänstemän vid universitetets samlingar och in- rättningar m. m.	»	622,166
	Summa kronor	2,037,866

Särskilda uppbördsmedel:

---

	kronor	26,866
--	--------	--------

Nettoutgift kronor	2,011,000;
--------------------	------------

b) bemyndigat Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranledas av vad departementschefen förordat;

c) till *Uppsala universitet: Avlöningar* för budgetåret 1943/44 anvisat ett förslagsanslag av 2,011,000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 106 Ja och 99 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . . . . . 108 Ja och 30 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 106 Ja och 99 Nej, sammanräkningen visade . . . . . 214 Ja och 129 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 4 innevarande maj fattade beslut företogs nu val av tolv ledamöter i andra särskilda utskottet.

Därvid avgåvos 181 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Pettersson* i Hällbacken,

» *Staxäng*,

» *Andersson* i Tungalsta,

» *Pettersson* i Rosta,

» *Andersson* i Falkenberg,

» *Andersson* i Löbbo,

» *Sandberg*,

» *Severin* i Stockholm,

herr *von Seth*,
 » *Lindahl*,
 » *Wallentheim* och
 » *Mattsson*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i andra särskilda utskottet.

§ 3.

Anställdes val av aderton suppleanter i andra särskilda utskottet; och avlämnades därvid 132 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Åkerström*,
 » *Karlsson* i Granebo,
 » *Johansson* i Kalmar,
 » *Jonsson* i Skedsbygd,
 » *Thapper*,
 » *Levin*,
 » *Malmborg*,
 » *Hedqvist*,
 » *Andersson* i Gisselås,
 » *Johansson* i Torp,
 fru *Eriksson*,
 herr *Anderson* i Mejstad,
 » *Grym*,
 » *Pettersson* i Norregård,
 » *Allard*,
 » *Boman*,
 » *Blombäck* och
 » *Hansson* i Skediga.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i andra särskilda utskottet.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 här ovan omnämnda valen.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Herr Senander har i en till mig ställd interpellation påstått, att det för närvarande på den svenska landsbygden pågår en livlig verksamhet för värvning av frivillig arbetskraft till det finländska jordbruket. Interpellanten önskar veta, om jag anser detta lämpligt.

Till svar vill jag meddela, att mig veterligt icke någon sådan värvning pågår. Något överförande av arbetskraft från Sverige kan icke ske utan särskilt medgivande.

I anknytning till Sveriges Lantbruksförbund arbetar en kommitté för jordbrukshjälp till Finland. Genom dennas förmedling har under senare år ett begränsat antal svenska arbetare, som därtill anmält sig villiga, deltagit i vår- och höstarbete vid det finska jordbruket. I vår har utresetillstånd medgivits för högst fyrahundra man. Av dessa befinna sig omkring hälften för närvarande i Finland.

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr Senander: Herr talman! Jag ber att till hans excellens statsministern få framföra mitt tack för det snabba svaret.

Statsministern förklarar sig icke veta om att värvning av arbetskraft från Sverige till Finland pågår. Samtidigt framgår emellertid av svaret att organiserad verksamhet för att anskaffa jordbrukshjälp åt Finland försiggår under ledning av en särskild kommitté i »anknytning till» Sveriges Lantbruksförbund. Det är naturligtvis endast en strid om ord, därest man tvistar om huruvida denna verksamhet är att beteckna som värvning eller lämpligen bör åsättas en annan benämning. Var och en kan emellertid förstå, att varken kommittén eller Sveriges Lantbruksförbund passivt avvaktar, att arbetskraft utan någon som helst påverkan skall anmäla sig till arbetstjänst i Finland. De måste bedriva och ha bedrivit propaganda i sådant syfte.

Detta är emellertid av underordnad betydelse. Avgörande är, vilket också klart framgår av interpellationen, att överförande av svensk arbetskraft till Finland alltjämt sker. Statsministerns svar utgör en bekräftelse på att interpellationen i sak är riktig, och visar dessutom, att regeringen alltjämt medger arbetskraftexport till Finland.

Svaret är därför otillfredsställande ur flera synpunkter. Det är ju så allmänt känt, att det knappast behöver omnämnas, att det stora problemet för landets folkförsörjning just nu är bristen på arbetskraft. Skickliga industriarbetare ha måst skickas till skogarna för att syssla med vedhuggning och skogsrensning. Jordbruket har, för att bokstavligt talat rädda skörden, tvingats anlita folk från städerna, som icke haft någon vana vid lantarbete. Både industrien, skogsarbetet och jordbruket ha blivit lidande på att arbetskraftbristen tvingat till sådana i och för sig olämpliga åtgärder som att överföra stadsbefolkningen till arbete på landsbygden och i skogarna.

Trots detta anser sig regeringen kunna medge export av arbetskraft till Finland. Till detta vill man kanske anföra, att det här rör sig om så små kontingenter, att de icke spela någon större roll för det svenska folkhushållet. En sådan invändning förtjänar knappast något avseende.

Vi ha i dag till behandling en motion, som inlämnats av ett flertal representanter för jordbruksnäringen, där man påvisar ett så skriande behov av arbetskraft till skördearbetet, att man anser sig böra föreslå åtgärder som faktiskt betyda en inskränkning av den militära beredskapen. Utskottet ställer sig välvilligt till motionen och förutsätter, att en vidgad tilldelning av ledighet för värnpliktiga jordbrukare skall komma till stånd. Samtidigt som sådana förhållanden råda inom jordbruket, att man till och med ifrågasätter en inskränkning av vår militära beredskap för att tillgodose jordbrukets behov, tillåter regeringen att folk, som är kunnigt i jordbruksarbete, överföres till ett krigförande land.

Redan med hänsyn till vår folkförsörjning kan en dylik politik knappast försvaras. Ännu mindre är detta möjligt, om man ser frågan ur neutralitetssynpunkt. Ingen kan ju vara blind för det faktum, att jordbrukshjälpen åt Finland innebär ett indirekt stöd åt den finska krigföringen. Överförandet av svensk arbetskraft till Finland betyder, att de finska soldaterna till motsvarande antal kunna kvarstanna vid fronterna. Det är därför uppenbart, att även om denna svenska hjälp åt Finland icke formellt strider mot neutralitetsreglerna, så måste den i varje fall betraktas med ovilja av den andra krigförande parten. Tillsammans med övriga eftergifter åt Finland och Tyskland innebär denna hjälp åt Finland en belastning för vår neutralitetspolitik. Den kan icke ens försvaras med att den skett under tvång. Den är tydligen en fullt frivillig åtgärd från regeringens sida.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det har synt oss, som om man icke ens i de mest avancerat Finlandsbidna kretsar här i landet längre tror på den orimliga, för att icke säga löjliga, tesen, att Finland för sitt krig fullt självständigt vid sidan om stormaktsuppgörelsen. Jag förutsätter såsom säkert, att förhållandet är enahanda inom regeringen. Dess Finlandspolitik har också präglats av en ganska märkbar försiktighet under senare tid. Även beträffande det spörsmål, som jag rest i min interpellation, synes faktiskt en större försiktighet iakttagas.

Förra året sökte man ge en halvofficiell prägel åt jordbrukshjälpen till Finland. Statsrådet Bramstorp lät exempelvis fotografera sig tillsammans med sin arbetsvillige son vid dennes avresa som ledare för jordbrukshjälpen till Finland. Det är icke samma tam-tam kring saken i år. Det bör också noteras, att det nu endast gäller 400 man, medan det i fjol rörde sig om 1,000 man.

Det är att beklaga, att icke regeringen tagit steget fullt ut och helt stoppat överförandet av arbetskraft till Finland. Som jag tidigare framhållit, så torde numera ingen söka på allvar upprätthålla fiktionen om att Finland för sitt krig för sig självt vid sidan av den stora uppgörelsen. Detta innebär självfallet, att Finland icke kan ges någon som helst särställning i vårt utrikespolitiska handlande. Dess krig är ett krig på axelmakternas sida mot demokratien och friheten. Finland kan icke segra utan att Tyskland segrar. Varje understöd åt Finland är därför ett understöd åt de makter som föra krig för att underkuva folken och förinta deras frihet. Sverige, som bekänner sig till neutralitet och demokrati, måste därför i neutralitetens och demokratiens namn upphöra med sitt understöd åt axelstaten Finland.

Vår interpellation har tillkommit med tanke på Sveriges framtida ställning. Det spörsmål som vi berört kan synas vara av ringa storleksordning i jämförelse med andra frågor som sammanhånga med svensk utrikespolitik. Men den tillhör dock de spörsmål, som icke kunna förbigås vid ett bedömande av den svenska neutralitetspolitiken. Det bidrar till att försämra Sveriges anseende både nu och i framtiden. Arbetskrafthjälpen till Finland tillhör icke de eftergifter, som gjorts under hot eller tvång. Den synes, som jag tidigare framhållit, vara ett fullt frivilligt medgivande från regeringens sida. Desto mera kan den av axelmakternas motståndare komma att uppfattas som en sympatiätgård från Sveriges sida gentemot axelmakterna.

Med hänsyn till Sveriges ställning vid en kommande fredsuppgörelse hade det haft sin betydelse, om regeringen helt stoppat arbetskraftexporten till Finland. Det skulle ha godkänts av svenska folket och bidragit till att förbättra vårt anseende som neutral och demokratisk stat.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Som framgick av interpellantens anförande har han varit medveten om, att denna kommittés verksamhet pågått under flera år. Man frågar sig ju då närmast, varför han så illa bevakat de intressen, som han kallar »våra», att han först nu kommit på idén att interpellera om saken.

Beträffande de synpunkter, som kunna läggas på denna fråga, vill jag framhålla, att det är uppenbart att regeringen alltid har beaktat vårt eget behov av arbetskraft. Jag skall därför icke ens försvara vad som nu sker med att hänvisa till att dessa fyra hundra man icke kunna ha någon verklig betydelse ur arbetssynpunkt här hemma. Det förhåller sig i stället så, att de genom att resa till Finland icke skola på något sätt försumma sitt arbete här hemma. Först när de gjort sin insats i vårt folkhushåll i vårarbetet, kunna de överhuvud taget få resa till Finland, och de måste komma tillbaka till höstarbetet. Först sedan de fyllt sin uppgift här hemma, få de åter fara till Finland. Jag vet att det kan invändas, att nog finns det något att göra även under mellantiden här hem-

Svar på interpellation. (Forts.)

ma, men jag tror, att, om man ser saken någorlunda vettigt, man mycket väl skall kunna konstatera, att här icke sker något förslösande av en arbetskraft, som skulle ha kunnat komma vårt land till godo.

Det mest pikanta i dagens situation är ju att se herr Senander som undervisare i neutralitetsfrågor. Jag måste säga, att den synen är så löjlig att jag icke vidare tänker uppehålla mig vid den.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! För få dagar sedan var jag, herr talman, i tillfälle att personligen konstatera under vilka hårda förhållanden Finlands jordbrukare arbeta. Jag såg stora områden, som voro krigshärjade, där man arbetade på de ofta uppbrända gårdarna för att ånyo bryta sin jord. Jag har svårt tänka mig, att någon här i Sverige och då allra minst någon av Sveriges jordbrukare skulle ha något emot, att vi lämna den lilla gård av bistånd, som det här är fråga om, till Finlands folk.

Herr Senander: Herr talman! Med anledning av herr statsministerns anmärkning att vi icke tidigare interPELLERAT i denna sak vill jag säga, att vi hade väntat oss, att regeringen skulle gå in för en avveckling av den neutralitetspolitik, som nu är föremål för kritik från praktiskt taget hela svenska folkets sida.

Till herr Skoglund vill jag bara säga, att vi väl känna till att finska folket lider under synnerligen svåra förhållanden, men vi anse icke, att den hjälp Sverige lämnar i detta fall till Finland betyder en verklig hjälp åt det finska folket. Det betyder desto mer ett understöd åt det krig, som en härskande klick i Finland igångsatt mot det finska folkets vilja.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss** erhöll på begäran *Svar på fråga.* ordet och anförde: Herr talman! Med kammarrens tillstånd har herr Pettersson i Dahl till mig framställt följande fråga:

»Anser icke herr statsrådet att levande djur av fjäderfä, exempelvis kycklingar, avelstuppar och ankor jämte ägg till avel vid försäljning mellan jordbrukare (producenter) måste betraktas som icke varande butikshandelsvaror och att omsättningsskatt således icke skall utgå vid dylik försäljning.»

Enligt anvisningarna till 1 § förordningen om allmän omsättningsskatt hänförs till butikshandelsvaror sådana varor, som enligt vedertaget affärsbruk tillhandahållas från butik, oavsett om varorna äro avsedda för direkt konsumtion eller för annat ändamål. För att en vara skall anses utgöra butikshandelsvara fordras m. a. o., att varan eller i allt väsentligt likartad vara normalt inköpes i butik.

Efter vad jag inhämtat har centrala omsättningsskattenämnden förklarat levande höns — kycklingar och avelstuppar däri inbegripna — samt levande ankor ävensom ägg av dessa fjäderfä såsom butikshandelsvaror. Såsom skäl för sin ståndpunkt har nämnden anført, att dessa varor enligt vedertaget affärsbruk försålles bl. a. i torghandel och alltså från försäljningsställe, som enligt anvisningarna till 1 § omsättningsskatteförordningen vore att anse såsom likartat med butik. Vidare har framhållits, att försäljningen av levande fjäderfä och ägg skedde delvis för konsumtionsändamål och att det även på denna grund vore lämpligt, att varorna hänfördes till butikshandelsvaror. Nämnden har i detta sammanhang betonat vikten av att de rådande formerna

Svar på fråga. (Forts.)

för distributionen icke rubbades genom varornas klassificering i butikshandelsvaror och icke-butikshandelsvaror. Om endast slaktat fjäderfä hänfördes till butikshandelsvaror, kunde enligt nämndens mening med fog befaras, att i stor utsträckning levande fjäderfä skulle säljas i fall, där nu försäljning av slaktat fjäderfä sker. Härigenom skulle skatt kunna undgås för försäljningar, som uppenbarligen borde drabbas av skatt.

Jag finner nämndens uppfattning i förevarande fall välgrundad, och jag vill för egen del endast tillägga, att begreppet butikshandelsvara uppenbarligen måste tolkas objektivt och att tolkningen icke kan vara beroende av säljarens eller köparens personliga förhållanden. Att en vara exempelvis säljes mellan jordbrukare, kan sålunda icke föranleda, att varan vid dylik försäljning skall anses såsom icke-butikshandelsvara, om den eljest är att anse såsom butikshandelsvara.

Även om levande fjäderfä och ägg äro att anse såsom butikshandelsvaror följer emellertid därav icke, att den av herr Pettersson åsyftade försäljningen alltid skulle vara skattepliktig. Till en början vill jag erinra om att enligt en särskild förordning den 28 november 1941 (nr 889) allmän omsättningsskatt icke skall utgå vid försäljning eller uttag från rörelse av hönsägg. Vidare gäller enligt 2 § 1 mom. c omsättningsskatteförordningen, att försäljning, som i ringa omfattning bedrivs av lantbrukare med egna lantmannaprodukter, är skattefri, såvitt försäljningen icke sker från butik eller därmed likartat försäljningsställe. Sistnämnda bestämmelse torde icke sällan vara tillämplig i fall som nu avses.

I fall då fråga icke är om hönsägg och bestämmelsen i 2 § 1 mom. c icke är tillämplig skall väl omsättningsskatt i regel utgå även vid försäljning av levande fjäderfä och ägg till lantbrukare (producent). Driver denne rörelse i kommunalskattelagens mening och är han att anse såsom återförsäljare, blir försäljningen dock skattefri såvitt den icke sker från butik eller därmed likartat försäljningsställe. Jag vill i detta sammanhang även erinra om den avdragsrätt, som enligt 4 § 2 mom. tillkommer *rörelseidkare*, vilken för omsättning eller bearbetning eller förbrukning såsom material inom rörelsen inköpt skattepliktiga varor under sådana förhållanden, att vederlaget skall ingå i säljarens skattepliktiga omsättning.

Såsom av det sagda framgår, kan lantbrukare komma att få erlægga allmän omsättningsskatt för inköp av levande fjäderfä eller ägg, som göres i produktivt syfte. Det kan icke bestridas, att härigenom en viss dubbelbeskattning kan bli följd. En allmän omsättningsskatt sådan som den svenska kan emellertid icke undgå att träffa även viss förbrukning, som äger rum i produktivt syfte. Detta förhållande har ingalunda lämnats obeaktat vid förordningens tillkomst utan bestämmelserna ha tvärtom utformats med klar insikt härom.

Att från skatteplikt generellt undantaga den av herr Pettersson åsyftade försäljningen kan enligt min mening icke ifrågakomma. Ett sådant undantag skulle ytterligare komplicera förordningens tillämpning. Jag behöver i detta hänseende endast hänvisa till svårigheterna att skilja den försäljning av levande fjäderfä, som sker i produktivt syfte, från den försäljning, som sker för konsumtionsändamål. Jag vill till slut erinra om att lantbrukare, som icke bedriva rörelse i kommunalskattelagens mening — och det är väl dem, som herr Pettersson främst åsyftar — intaga en förmånlig undantagsställning i omsättningsskattehänseende så till vida, som de icke äro skattepliktiga för uttag av produkter från fastigheter till eget hushåll. De få härigenom en viss kompensation för att de nödgas erlægga omsättningsskatt vid inköp av varor, som äro erforderliga för jordbruksdriften.

Svar på fråga. (Forts.)

Vidare yttrade

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber först att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få uttala mitt tack för att han har varit vänlig att besvara min fråga. Jag ber även att få tacka för att jag fått ta del av detta svar i förväg.

Av själva svaret framgår enligt min mening ganska tydligt att innebörden av denna skatt är ganska svårtolkad. Tillämpningen av denna skattebestämelse blir i många fall ganska olika och alldeles säkert även tämligen orättvis. Min fråga till herr statsrådet har föranletts av ett meddelande i pressen om att det i de av mig påtalade fallen skulle uttagas omsättningsskatt. En herr Folke Andersson, Skaraborgs län — vilken har en godkänd avelshönsgård, bestående av 300 höns, vilken hönsgård har till uppgift att tillhandahålla ersättningsmaterial för djur, som slås ut i andra hönsgårdar o. s. v. — skrev till centrala omsättningsskattenämnden och frågade, huruvida det vore riktigt att skatt skulle uttagas i de av mig anförda fallen. Han fick ett meddelande från nämnden att enligt dess uppfattning omsättningsskatt skulle uttagas i dessa fall.

Statsrådet sade nyss att nämnden motiverat detta med att det är vedertaget affärsbruk att dylika varor försålles bl. a. i torghandel och alltså i försäljningsställe, som enligt anvisningarna till 1 § omsättningsskatteförordningen skulle anses såsom likartat med butik. Jag skulle vilja fråga, om herr statsrådet eller någon annan verkligen kan anvisa *något exempel* på att avelshöns, avelstuppar, ankäggar o. dyl. någonsin försäljas i torghandeln, och om dessa varor inte säljas där, kunna de ju inte hänföras till butikshandelsvara. Vid en senare förfrågan har denna nämnd särskilt hänvisat till anvisningarna till 1 § omsättningsskatteförordningen, som behandlar detta. Jag ber att till kammarens protokoll få intagna dessa anvisningsbestämmelser. Där säges: »Till *butikshandelsvaror* hänföras alla varor, som enligt vedertaget affärsbruk tillhandahållas från butik, oavsett om varorna äro avsedda för direkt konsumtion eller för annat ändamål. För att en vara skall anses utgöra butikshandelsvara fordras med andra ord, att varan eller i allt väsentligt likartad vara normalt kan av allmänheten inköpas i butik; den omständigheten, att handel med varan därjämte bedrivs utom butik, saknar härvid betydelse. Å andra sidan är det icke tillräckligt, att varan undantagsvis kan inköpas i butik; en vara som saluhålles i någon enstaka specialbutik men som sedvanligen brukar beställas direkt hos producent eller eljest anskaffas annorledes än genom inköp i butik, anses sålunda icke utgöra butikshandelsvara. Såsom butikshandelsvaror skola på grund härav räknas exempelvis burfåglar och akvariefiskar, person- och lastautomobiler, motorcyklar, kylskåp, redskap och verktyg av olika slag, mjölkkningsmaskiner, symaskiner, skriv- och räknemaskiner samt andra utensilier för kontorsbruk ävensom möbler. Däremot skola till butikshandelsvaror icke hänföras exempelvis hundar, hästar och boskap, — — —».

Om man följer dessa anvisningar står där, att det som normalt kan av allmänheten inköpas i butik skall betraktas som butikshandelsvara. Dessa av mig påtalade varor kunna emellertid enligt min uppfattning normalt icke inköpas i butik. Vidare står där att det icke är tillräckligt att varan undantagsvis kan inköpas i butik, ty en vara som saluhålles i någon enstaka specialbutik anses icke utgöra butikshandelsvara enbart på grund därav. Om det är riktigt att dessa varor någon gång försäljas i torghandeln, skulle de vara likställda med varor, som säljas i specialbutik men som sedvanligen brukas beställas direkt hos producent eller eljest anskaffas annorledes än ge-

Svar på fråga. (Forts.)

nom inköp i butik, d. v. s. dessa varor skulle alltså inte utgöra butikshandelsvaror.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att enligt dessa anvisningar skola hundar undantagas från omsättningsskatt. Vem som helst kan ställa den frågan: kan det verkligen vara meningen enligt svensk lag att hundar skola vara fria från omsättningsskatt, när sådana nödvändighetsartiklar som avelstuppar, avelshöns, ankägg o. dyl. skola vara belagda med skatteplikt? Jag kan aldrig tänka mig att det är meningen att lagen skall tillämpas på detta sätt. Tidigare har det gjorts attacker mot dessa hundar — särskilt dem i Stockholm —, och man kan fråga sig, om riksdagen verkligen har den uppfattningen, att dessa hundar här i Stockholm äro mer nödvändiga än dessa nyttiga djur, som vi säkerligen alla anse vara nödvändiga för folkhushållet.

Herr statsrådet framhåller i svaret på min fråga, att det enligt centrala omsättningsskattenämndens mening kunde befaras, att om endast slaktat fjäderfä skulle hänföras till butikshandelsvaror, levande fjäderfä i stor utsträckning skulle säljas i fall, där nu försäljning av slaktat fjäderfä sker, och att detta skulle kunna tänkas förekomma i så stor omfattning att en mängd produkter, som borde drabbas av omsättningsskatt, skulle bli undantagna därifrån. Jag tror inte att detta skulle kunna inträffa i annat fall än om en producent säljer direkt till en restaurang. Men i sådant fall får ju restaurangen betala omsättningsskatt för sina varor, och därför kan väl ett sådant resonemang i detta fall inte vara tillämpligt. Om det alltså skulle kunna inträffa att en producent i enstaka fall direkt till en konsument säljer några stycken kycklingar eller en tupp till slakt, tror jag att detta sker i så liten utsträckning, att det i detta sammanhang icke spelar någon egentlig roll.

Nu säger herr statsrådet att han anser, att nämndens uppfattning i förevarande fall är väl grundad, och han delar alltså nämndens uppfattning att dessa artiklar äro att hänföra till butikshandelsvaror. Herr statsrådet framhåller emellertid, att därav icke följer, att den av mig åsyftade försäljningen alltid skulle vara skattepliktig. Möjlighet till undantag finnes alltså. Herr statsrådet erinrar om att det i omsättningsskatteförordningen är stadgat, »att försäljning, som i ringa omfattning bedrivs av lantbrukare med egna lantmannaprodukter, är skattefri, såvitt försäljningen icke sker från butik eller därmed likartat försäljningsställe». Vidare hänvisas i svaret till bestämmelsen, att om en producent bedriver rörelse i kommunalskattelagens mening och är att anse såsom återförsäljare, blir försäljningen dock skattefri, såvitt den icke sker från butik eller därmed likartat försäljningsställe. Jag tycker för min del, att det är mycket svårbegripligt, hur denna förordning egentligen skall tolkas, och jag anser att det hade varit önskvärt, om herr statsrådet hade kunnat förklara att de av mig här anförda exemplen icke kunna hänföras till butikshandel och att sådan försäljning därför borde vara skattefri.

Herr statsrådet slutar med att säga, att lantbrukare, som icke bedriva rörelse i kommunalskattelagens mening, icke äro skattepliktiga för uttag av produkter från fastigheter till eget hushåll. Ja, men det blir i så fall endast en mycket liten mängd produkter, som bli undantagna från skatt. Jag tror att denna bestämmelse har tillkommit endast därför att myndigheterna ha ansett det omöjligt att kontrollera huruvida en jordbrukare har slaktat en höna eller inte.

Jag ber att få sluta med en hemställan till herr statsrådet att verkligen taga under övervägande, huruvida inte tillämpningen av omsättningsskatteförordningen i de här berörda fallen bör ändras.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Janson i Frändesta till mig framställt följande frågor:

Vilka erfarenheter ha myndigheterna haft av de s. k. riksarbetslagens verksamhet, särskilt med hänsyn till rekryteringen och konsekvenserna av det nu tillämpade löne- och ersättningsystemet, samt

avser herr statsrådet att nu underkasta användningen av s. k. riksarbetare en omprövning med hänsyn till här framförda synpunkter?

Då jag nu går att lämna den av interpellanten efterlysta redogörelsen för erfarenheterna av riksarbetslagens verksamhet, vill jag först erinra om de omständigheter som förelågo, då arbetsmarknadskommissionen såg sig föranledd att slå in på denna linje för arbeidskraftsanskaffning till skogen.

Ända sedan år 1940 har statens arbetsmarknadskommission nödgats vidtaga omfattande åtgärder för att överföra arbetskraft till skogsbruket. Fram till sommaren 1942 kunde man härvid nöja sig med att anvisa arbetslösa inom andra yrken arbete i skogen. Redan då det gällde de arbetslösa, var det emellertid nödvändigt att till ovan arbetskraft utanordna visst statligt bidrag utöver arbetsförtjänsten. Ovanan vid skogsarbete medförde nämligen låg arbetsförtjänst för dessa arbetslösa. Svårigheten för familjeförsörjare att under sådana förhållanden försörja familjen nödvändiggjorde dessutom ett särskilt familjelägg för dessa.

Omständigheter, som inträffade under första halvåret 1942, gjorde det icke längre möjligt att endast lita till tillgången av arbetslösa i och för denna arbeidskraftsanskaffning. Dels måste avverkningarna avsevärt ökas på grund av att importen av fossilt bränsle blev väsentligt mindre under första halvåret 1942 än beräknat, dels inträffade förskjutningar i arbetsmarknadsläget, som inneburo att erforderligt antal arbetslösa icke fanns att tillgå. Antalet anmälda arbetslösa nedgick nämligen sommaren 1942 till 5 à 6,000. Ett par tusen av dem sysselsattes i nödvändiga befästningsarbeten; resten utgjordes av äldre och partiellt arbetsföra personer.

Dessa förskjutningar hade sin grund däri, att den industriella produktionen hade expanderat jämfört med år 1941. Produktionsstegringen vid järnbruken och den mekaniska industrien var nödvändig med hänsyn till den minskade importen och de militära beställningarna. Bristen på foder framtvängde en omfattande tillverkning av fodercellulosa inom massaindustrien. Den av kriget framtvängde ersättningsproduktionen hade genom omställning av tidigare produktion och anskaffande av nya maskiner betydligt utvidgats. Vidare började byggnadsindustrien på allvar att komma i gång efter den stagnation, som inträdde en tid efter krigsutbrottet. Samtidigt satte jordbrukets säsongmässiga krav på arbetskraft in, vartill kom att den starkt utvidgade torvtäkten drog till sig arbetskraft.

Förskjutningarna på arbetsmarknaden föranledde överväganden av extraordinära åtgärder för överflyttning av arbetskraft till skogen. Frågan uppkom, huruvida det vore lämpligt att åstadkomma en överflyttning tvångsvis med stöd av tjänstepliktslagen. Ingående undersökningar gjordes av arbetsmarknadskommissionen under våren och försommaren 1942 om möjligheten av driftsnedläggelser inom vissa industriområden eller vid vissa företag. Dylika åtgärder befunnos — bortsett från svårigheten att kunna avgöra vilken industriell verksamhet, som är av större angelägenhetsgrad än annan — vara förenade med ekonomiska nackdelar för vederbörande kommun eller bygd, i synnerhet om dess befolkning för sin utkomst vore helt beroende av ifrågakvarande företag.

Svar på interpellation. (Forts.)

Ytterst få företag visade sig ha en sådan sammansättning av sina anställda, att alla kunde överföras till skogsbruket. Många anställda vid ett företag äro nämligen i den åldern, att de svårigen skulle kunna övergå till skogsarbete. Driftsnedläggelse genom tvång skulle sannolikt ha drabbat många mindre företag på landsbygden, vilka ur rationell försörjningssynpunkt i många fall icke kunde betraktas som absolut nödvändiga, varvid produktionen i stället skulle ha överflyttats till större och mera rationellt utformade företag. Under sådana förhållanden hade sannolikt driftsnedläggelse av denna art kunnat skapa en arbetslöshet, för vilken statsmakterna fått vidtaga särskilda hjälpåtgärder. Därtill kommer att ett så djupt ingripande i arbetsförhållandena i fredstid utan tvivel skulle ha skapat en förklarlig irritation på arbetsmarknaden. Dessa överväganden gävo vid handen, att en tvångsvis gjord överflyttning av arbetskraft till skogen skulle medföra olägenheter av den storlek, att arbetsmarknadskommissionen icke ansåg sig kunna rekommendera en dylik utväg.

I denna situation utformades idén om riksarbetsystemet. Myndigheterna ansågo vid denna tidpunkt, att detta system innebar en betydligt mindre irriterande åtgärd än tillgripande av tjänsteplikt skulle ha varit. Den 5 juni och den 22 juli 1942 riktade arbetsmarknadskommissionen genom en cirkulärskrivelse en vädjan till sammanlagt 465 industriföretag, sysselsättande vardera minst 100 arbetare och tillsammans omkring 150,000 arbetare, att tillfälligt permittera arbetarna omkring 10 % av den anställda arbetsstyrkan för skogsarbete. De permitterade arbetarna skulle bilda s. k. riksarbetslag och sysselsättas i skogsarbete under en tid av 2 à 3 månader. Efter denna tid i skogen skulle de avlösas av nya kontingenter permitterade arbetare. Härigenom skulle skogsbruket tillföras en ström av arbetskraft, som inte förlorade kontakten med sitt egentliga yrke utan kunde återgå till sin normala sysselsättning och ordinarie arbetsplats. Hur riksarbetet organiserades har jag tidigare redogjort för i denna kammare i ett interpellationssvar till herr Gavelin, till vilket jag tillåter mig hänvisa. Samma vädjan om permittering för riksarbete riktades den 25 augusti till 92 drätselkammare eller motsvarande kommunala organ. Den 15 september utgick till 4,134 industriföretag, som sammanlagt sysselsatte omkring 450,000 arbetare, en förnyad vädjan.

Samma system med statliga inkomstbidrag, som hade visat sig vara nödvändigt för de arbetslösa, tillämpades även beträffande riksarbetarna; dock ansågs det riktigt, att en viss utbyggnad borde ske, då riksarbetet var en frivilligt åtagen förpliktelse. Att begära att industriarbetare skulle lämna sitt vanliga arbete och frivilligt gå ut i skogen för lägre inkomster än de åtnjutit i sin normala sysselsättning hade uppenbarligen varit orimligt. Samma familjetillägg utgick för riksarbetare som för arbetslösa, men medan det s. k. förflyttningsbidraget för arbetslösa utgjorde kronor 1:50 per dag sattes det till kronor 4:— för riksarbetare från Stockholm och Göteborg och till kronor 3:50 för riksarbetare från övriga delar av landet.

Resultatet av åtgärderna för bildandet av riksarbetslag kan numera siffermässigt belysas. Antalet riksarbetare uppgick den 31 juli i fjol till 1,979, ökades under hösten och kulminerade den 31 december med siffran 6,481, varefter antalet nedgick så, att det den 17 mars i år uppgick till 1,270. Arbetarna ha i stor utsträckning rekryterats från sågverks- och massaindustrierna, närmast komma järnbruken och vissa av de större företagen inom skeppsvarvsindustrien och de mekaniska industrierna. Omkring 800 kommunalanställda arbetare ha även deltagit i skogsarbete. Däremot har endast ett fåtal byggnadsarbetare varit riksarbetare. Sammanlagt har under tiden den 23 juli 1942 till den 17 mars 1943 riksarbetarna utfört omkring 750,000 dagsverken. Enligt länsarbetsnämndernas rapporter var den genomsnittliga ackordsförtjäns-

Svar på interpellation. (Forts.)

ten per dagsverke under november månad kronor 7:51, vilket motsvarar en avverkning av omkring 2.5 lm^3 per dag. Av riksarbetarna avverkade kvantiteter ha uppskattats till i det närmaste 1.9 miljoner lm^3 kastved.

Den starka nedgången av antalet riksarbetare under innevarande år hänger samman med dels förskjutningar inom produktionsförhållandena i näringslivet, dels åtgärder som vidtagits för att på annat sätt skaffa arbetskraft till skogen. Många av företagen inom sågverks- och massaindustrien, varifrån riksarbetarna främst kommo, beräknades kunna genomföra 1943 års produktion på 9 månader. I anledning härav fördes under hösten 1942 förhandlingar mellan arbetsmarknadskommissionen och representanter för sågverks- och massaindustrien om en viss koncentration av produktionen. Det ansågs nämligen med hänsyn till bristen på arbetskraft i skogen vara önskvärt, att denna produktion förlades till tiden efter första kvartalet 1943. Under sådana förhållanden kunde arbetskraft permitteras från dessa industrier efter årsskiftet. Ett stort antal arbetare från sågverks- och massaindustrierna ha därför varit sysselsatta i skogsarbete sedan denna tid, men till dessa arbetare ha efter prövning icke utgått förflyttningsbidrag enligt riksarbetartaxan utan enligt de regler, som tillämpas för arbetslösa. Till nedgången av antalet riksarbetare har också bidragit att arbetsmarknadskommissionen sedan hösten 1942 icke ansett sig böra stimulera tillkomsten av nya riksarbetslag, då arbetskraft överförts till skogen genom inkallelsen av 43-orna, varvid en ny linje i fråga om arbetskraftsanskaffning beträddes.

De bidrag, som utbetalats till riksarbetarna, förutsatte att dessa utgjordes av ovan arbetskraft. Den anmärkningen har riktats mot riksarbetsystemet, att även vana skogsarbetare tillgodogjort sig dessa förmåner. Det är möjligt att detta förekommit i vissa fall. Många f. d. skogsarbetare ha under de senaste åren varit till väsentlig del sysselsatta inom andra arbetsområden än skogen. I de fall där riksarbetslag rekryterats med arbetskraft från sådana arbetsområden har det ställt sig synnerligen svårt att draga en bestämd gräns mellan vid skogen van eller ovan arbetskraft. En dylik gränsdragning förutsätter en mycket ingående personkänedom hos arbetsförmedlingsorganet och en fullständigt lojal medverkan från såväl arbetare som arbetsgivare.

Den viktigaste anmärkningen, som i den allmänna diskussionen framförts gentemot riksarbetsidén, har emellertid riktat sig mot storleken av bidragen. I stor utsträckning synes man ha överdrivna föreställningar om statens kostnader för ved, som hugges av riksarbetarna i jämförelse med kostnaderna för ved som hugges av övrig ovan arbetskraft. Den avgörande skillnaden i bidragshänseende mellan en riksarbetare och en annan vid skogsarbete ovan arbetare är som anförts, att den förre åtnjuter ett förflyttningsbidrag av kronor 3:50—4:— medan den senare får kronor 1:50. I fråga om familjetilläggen äro bidragsbeloppen desamma. Dessa bidrag utgå per dag, alltså även för söndagar.

Statistiken för november månad visar att omkring 60 % av riksarbetarna voro familjeförsörjare. I medeltal hade dessa försörjningsplikt gentemot hustru och 2 barn under 16 år. De genomsnittliga sammanlagda bidragen — förflyttningsbidrag och familjetillägg — uppgingo omräknade per dagsverke för familjeförsörjare, till kronor 7:99 och för övriga till kronor 4:08. Motsvarande bidrag per dagsverke för arbetslösa uppgick för familjeförsörjare till kronor 5:66 och för övriga till kronor 1:75.

Om man vill räkna ut vilka kostnader dessa bidrag belöpa sig till per lm^3 huggen ved, måste man hålla i minnet, att de arbetslösas arbetsprestation uppskattats till omkring 2 lm^3 per arbetsdag, d. v. s. 20 % lägre än riksarbetarnas. Gjorda beräkningar visa att den genomsnittliga merkostnaden pr lm^3 för den

Svar på interpellation. (Forts.)

ved, som hugges av riksarbetare, är 52 öre i förhållande till den ved som hugges av arbetslösa. Den genomsnittliga bidragskostnaden per lm^3 för samtliga riksarbetare utgör kronor 4:07 och för övrig ovan arbetskraft kronor 3:55.

För att ytterligare belysa de ofta kritiserade kostnaderna för riksarbetarna kan en jämförelse göras med kostnaderna för de avverkningar, som utföras av de inkallade 43-orna. Kostnaderna ställa sig här olika för olika kategorier. Vad först beträffar de 43-or, som frivilligt åtagit sig huggningsarbete, har arbetsmarknadskommissionen angivit kostnaden till kronor 2:64 per lm^3 för dem, som utföra enskilda huggningar, och till kronor 5:11 för dem, som äro förlagda till av kommissionen anordnade förläggningar. För de tvångsuttagna, vilka till största delen äro ovana vid skogsarbete och sålunda bliva förlagda till av kommissionen anordnade förläggningar, beräknas kostnaderna uppgå till kronor 4:94 per lm^3 . Att kostnaderna för den senare kategorien beräknas ställa sig något lägre än för de frivilliga som arbeta i förläggningar, hänger samman därmed att dessa ha att avverka en större kvantitet än de frivilliga varför de fasta kostnaderna för dem belöpa sig till något lägre belopp per lm^3 . Bidragskostnaderna för riksarbetarna äro sålunda relativt gynnsamma i förhållande till de kostnader, som uppkomma för de tjänstepliktiga 43-orna.

Det kan i detta sammanhang påpekas, att vedkostnaderna vid en tvångsuttagning av äldre arbetskraft jämlikt tjänstepliktslagen icke torde ställa sig gynnsammare. Man har nämligen härvid att räkna med lönekompensation enligt bestämmelserna i tjänstepliktslagen, och allt tyder på, att tjänsteplikt för äldre vid skogsarbete ovan arbetskraft i regel måste medföra än högre kostnader pr lm^3 än för 43-orna.

I samband med diskussionen kring riksarbetet har man ofta pekat på en tendens hos skogsarbetarna att övergå till industri- och anläggningsarbeten. Det har härvid med rätta framhållits, att man skulle vinna bättre avverkningsresultat, om man kunde hålla kvar de vana skogsarbetarna i skogen än genom överflyttning av ovan arbetskraft dit. Skogsarbetarnas övergång till annat arbete är ingenting nytt utan får anses vara ett led i den allmänna omflyttning från landsbygd till städer och industrisamhällen, som i hög grad kännetecknat förskjutningarna på arbetsmarknaden under 1930-talet och även tidigare. Den är helt enkelt ett uttryck för en sund strävan hos människor att skaffa sig så goda arbetsvillkor och så goda villkor i övrigt som möjligt. Skogsarbetet har hittills icke kunnat erbjuda samma möjligheter i dessa avseenden som de till samhällen och städer knutna industri- och anläggningsyrkena. Det är emellertid mycket vanskligt att skaffa sig ett mått på omfattningen av denna övergång. Detta hänger delvis samman med skogsarbetets karaktär. Skogsbruket rekryteras i stor utsträckning av arbetskraft utanför de egentliga skogsarbetarna, d. v. s. de personer, vilka ha sin huvudsakliga utkomst av skogsarbete. På många orter ha arbetarna normalt arbetat växelvis inom anläggningsverksamhet och skogsbruk. Vad som inträffat torde i stor utsträckning vara att vederbörande arbetare kunnat hålla sig kvar inom anläggnings- och industriarbete under större delen av året och därför icke ansett sig ha anledning att erbjuda sin arbetskraft åt skogsbruket. Med säkerhet har på grund av dessa förhållanden en viss avströmning från skogen skett. Om även egentliga skogsarbetare under de senaste åren lämnat skogen och i vilken utsträckning detta i så fall skett torde icke vara möjligt att få klarhet i.

Vissa beräkningar ha gjorts av arbetsmarknadskommissionen i syfte att få fram en bild av övergången från skogsarbete till annan verksamhet. Man har därvid kommit fram till att omkring 25,000 arbetare, som tidigare mer eller mindre tillfälligt haft sysselsättning i skogen, under perioden 1 september

Svar på interpellation. (Forts.)

1939—30 september 1942 övergått till industri- eller anläggningsarbete. Enligt en annan dock mycket osäker uppskattning skulle 5,000 till 6,000 arbetare som i februari 1942 voro sysselsatta med skogshuggning ha övergått från skogsarbete till industri- och anläggningsverksamhet under sommaren och hösten 1942.

Den här relaterade tendensen intill sommaren och hösten 1942 kan emellertid icke ha påverkats av det missnöje, som på sina håll uppkommit med anledning av bidragsgivningen till riksarbetarna, då ju riksarbetet knappast hade kommit i gång vid detta tillfälle, utan den får betraktas som en normal företeelse vid tidpunkter, då goda arbetsmöjligheter givas på andra områden.

I avsikt att förhindra att byggnads- och anläggningsverksamheten under nuvarande kritiska bränsleförhållanden svälde ut så att den sög till sig skogsarbetare, infördes arbetsförmedlingstvång för byggnads- och anläggningsverksamheten den 19 juni 1942. Man åsyftade härigenom att begränsa dessa yrkesområden och att i samband härmed påverka för skogs- och jordbruksarbete lämpliga byggnadsarbetare att övergå till sistnämnda områden. Bestämmelserna utformades därför så att en viss förtursrätt till byggnadsarbete lämnades byggnadsarbetare över 50 år. Det ansågs, att härigenom en del yngre och för skogsarbete mera lämpliga arbetare skulle kunna lösgöras. I vilken utsträckning så blivit fallet är icke möjligt att närmare angiva. Arbetsförmedlingstvånget har i stort sett otvivelaktigt förhindrat, att byggnads- och anläggningsverksamheten rekryterades av vana skogsarbetare. I samband härmed kan framhållas, att det ifrågasatts en utvidgning av arbetsförmedlingstvånget att även omfatta industrier. Arbetsmarknadskommissionen har emellertid icke ansett förhållandena för närvarande motivera en dylik utvidgning.

De uppskattningar, som gjorts för att konstatera huruvida en övergång av arbetare från skogen till annan sysselsättning skett under innevarande huggningssäsong, d. v. s. sedan riksarbetssystemet införts, ha ännu icke givit så entydiga siffror, att de tillåta en säker bedömning. Emellertid torde man ha anledning förmoda, att övergång icke skett i någon större omfattning, då ju dels arbetsförmedlingstvånget i stort sett förhindrat övergång till byggnads- och anläggningsverksamheten, dels den industriella produktionen icke visat samma expansion under denna huggningssäsong som under föregående.

Av den redogörelse, som jag lämnat, framgår att tack vare förhållandena på arbetsmarknaden och på grund av övriga vidtagna åtgärder för anskaffande av arbetskraft till skogen riksarbetssystemet för närvarande icke tillämpas i större utsträckning. Systemet har sålunda utan svårighet snabbt kunnat anpassas till förändringarna på arbetsmarknaden. Det är enligt min uppfattning att betrakta som en nödfallsutväg som icke bör bibehållas längre än vad som oundgängligen är nödvändigt. Jag anser emellertid, att det systemet varit att föredraga framför tillämpningen av tjänstepliktslagen.

Det framgår av framställningen att antalet riksarbetare numera är relativt litet och att statens kostnader för bidrag till riksarbetarna icke nämnvärt skilja sig från de kostnader, som andra åtgärder medföra. Under sådana omständigheter finner jag icke för närvarande anledning föreligga att vidtaga särskilda åtgärder för avvecklingen av riksarbetssystemet. Vilka åtgärder, som böra vidtagas, för den händelse bränslesituationen skulle framtinga nya ansträngningar för extra arbetsanskaffning till skogen, kan jag icke nu uttala mig om.

Härpå anförde:

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för det utförliga och klagörande svar, som han har lämnat på min interpellation. Jag skulle kanske först något

Svar på interpellation. (Forts.)

uppehålla mig vid den formella sidan av saken, d. v. s. det förhållandet att riksdagen egentligen aldrig fått tillfälle att pröva själva sakfrågan, när det gällt dessa riksarbetslag. Jag skall emellertid inte beröra detta, utan kritiken härvidlag överlåter jag till dem, som äro mera hemma i konstitutionella ting än jag.

Vi veta väl alla, att det mycket svåra läget på bränslemarknaden nödvändiggjort för statsmakterna att söka sig fram efter nya vägar för att överhuvud taget kunna bemästra den livsviktiga bränsleförsörjningen. Det är också klart att det inte kan undgås att man gör misstag, när man på detta sätt söker sig fram efter nya vägar. Jag skulle också ha kunnat avstå från att komma med någon sorts efterhandskritik, om inte herr statsrådet hade dragit en — såvitt jag förstår — oriktig slutsats av det svar, som han lämnade nyss. Erfarenheten har dock tydligt visat att idén med riksarbetslag i praktiken inte har givit det resultat, som man har räknat med. Man kan utan vidare våga säga att riksarbetslagen givit ett dåligt resultat. De böra därför — åtminstone i sin nuvarande utformning — avvecklas med det allra snaraste. I stället för att dra denna slutsats slutade herr statsrådet med att säga att systemet visserligen är en nödfallsutväg, som inte bör bibehållas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt, men att eftersom riksarbetarna nu äro relativt få, finns det ingen anledning att för närvarande vidta särskilda åtgärder för att avveckla systemet. Jag förstår inte logiken i denna herr statsrådets slutsats. Skall man avveckla detta system, då man alltså kommit underfund med att det icke är lämpligt, bör man väl passa på att göra detta, medan det är relativt få arbetare i dessa riksarbetslag, och inte vänta tills denna kader kanske åter igen sväller ut.

Olägenheterna med detta system äro ju flera. Först och främst kan det allvarligen ifrågasättas, huruvida man genom detta system överhuvud taget har fått fram någon ökad avverknings, d. v. s. ökad vedtillgång. Statsrådet meddelade i sitt svar att riksarbetarna under cirka 8 månader utfört 750,000 dagsverken och därunder avverkat cirka 1.9 miljoner kubikmeter. Detta innebär, att vid en avverknings per dag av — såsom det uppgivits — 2.5 kubikmeter i genomsnitt mellan 3,500—4,000 man varit sysselsatta i dessa arbetslag under den 8 månaders period, som statsrådet talar om. Samtidigt anger statsrådet — visserligen med förbehåll att siffran är ganska approximativ — att inte mindre än 5,000—6,000 man, som i februari 1942 varit sysselsatta som ordinarie skogsarbetare, under sommaren och hösten 1942 ha övergått till industriell verksamhet och anläggningsverksamhet. Man kan inte komma ifrån, att, när det genom detta system med riksarbetslag har uppkommit låt vara tillfälliga vakanser inom industrien, så har detta underlättat möjligheterna för skogsarbetarna att där finna sysselsättning. Det har också underlättat möjligheterna för byggnadsarbetarna att erhålla arbete inom industrien. Det är därför ett anmärkningsvärt förhållande, som herr statsrådet påpekade i sitt svar, att just inga byggnadsarbetare ha sökt sig ut till skogsarbete. Detta är ju beklagligt ur den synpunkten, att bland byggnadsarbetarna finnas många gamla lantarbetare och skogsarbetare — dessa äro kanske de bästa av dem förresten — som en gång sökt sig över till byggnadsarbete. Det gäller alltså arbetare, som tidigare ha varit vana vid skogshuggning och som också äro vana att handskas med verktyg och därför skulle kunna åstadkomma ett ganska gott arbetsresultat i skogen.

Herr statsrådet säger vidare, att den tendens att söka sig bort från skogen, som varit märkbar hos skogsarbetarna, icke har sin grund i dessa riksarbetslag, vilkas verksamhet inte kom i gång förrän i slutet av sommaren 1942. Jag måste säga, att jag tror att herr statsrådet i någon mån underskat-

Svar på interpellation. (Forts.)

tar påpassligheten och intelligensen hos våra skogsarbetare, när han säger detta. Vi som bo på landet och komma i kontakt med hithörande förhållanden äro väl medvetna om att så snart denna organisation med riksarbetslag blev bekant, förde detta omedelbart med sig en kraftig reaktion ute bland de arbetare, som hade med skogen att göra. Att denna reaktion ganska omedelbart fick verkningar i den riktningen, att en hel del skogsarbetare sökte sig bort från skogen till industrien eller anläggningsarbeten eller vad det nu kunde vara är ganska säkert, och att den irritation, som dessa riksarbetslag, sedan de väl kommit i gång, ha skapat, i väsentlig grad har bidragit till skogsarbetarnas flykt ifrån skogen, omvittnas i varje fall av en hel mängd personer, som ha erfarenhet på detta område och som ha haft med skogsarbetare att göra.

Om man sedan jämför den avverkningskvantitet, vartill dessa riksarbetare kommit upp per dag, alltså såsom framgår av svaret cirka 2½ kubikmeter — jag måste inom parentes säga, att det är en ganska aktningvärd siffra, då det gäller ovan arbetskraft — med den kvantitet en van skogsarbetare kan producera, vilken kan uppskattas till åtminstone 4 kubikmeter i genomsnitt om dagen — med hänsyn till den moderna verktygsutrustning, som skogsarbetarna numera förfoga över, och med hänsyn till den utbildning i färdigheten att sköta verktyg, som de numera ha, kanske denna siffra till och med kan betraktas såsom rätt låg — kommer man som synes till ett för riksarbetarna tämligen ogynnsamt resultat. Det är ju klart, att har man påverkat utvecklingen i den riktningen, att den bättre arbetskraften med den högre arbetskapaciteten söker sig från skogsarbetet i icke ringa utsträckning och samtidigt till skogarna får folk, som utföra en mindre arbetsprestation, har man faktiskt genom denna uppläggning av riksarbetslagen minskat det slutliga resultatet av vedavverkningen. Under sådana förhållanden är det nog inte för djärvt att säga, att verkan av dessa riksarbetslag har varit negativ när det har gällt att skaffa fram ved.

Därtill kommer det förhållandet, att riksarbetslagen ute i bygderna ha skapat fram en tråkig och olustig stämning, vid vilken jag ett ögonblick skall uppehålla mig. Jag skulle kunna draga fram en mångfald exempel härpå, men jag skall nöja mig med ett enda fall. I ett samhälle, där en stor sågverksindustri finnes, bo i samma hus en skogsarbetare och en sågverksarbetare. Det är numera inte ovanligt, att skogsarbetarna söka sig in till samhällena och ha sin bostad där för att få åtnjuta de bekvämligheter som samhällena erbjuda, även om de fortsätta sitt arbete i skogen. I detta fall bo alltså i samma lägenhet en skogsarbetare och en sågverksarbetare. Sågverksarbetaren har normalt haft sysselsättning vid sågverket i 3 eller möjligen 4 månader om året, och under 7, 8 eller 9 månader har han varit sysselsatt i skogen som skogsarbetare. När sågverkssäsongen är slut och sågverksarbetaren normalt skulle ha sökt sig ut i skogen, har han nu i stället gått till arbetsförmedlingen och anmält sig som arbetslös. Han talar icke om att han tidigare hållit på med skogsarbete, och arbetsförmedlingen har egentligen ingen möjlighet att kontrollera det. Han skickas då ut i skogen som ovan industriarbetare, och enligt herr statsrådets egna siffror får han i genomsnitt kr. 5:66 per dag i ersättning redan innan han överhuvud taget har huggit någon ved.

Det är självklart, att sådana förhållanden måste framkalla bitterhet och en tråkig stämning mellan olika grupper av arbetare, vilket icke på något vis kan vara lyckligt och icke heller inverkar fördelaktigt på det arbetsresultat, som vi vilja uppnå. Det är denna svårighet att överhuvud taget kunna bedöma vad som i arbetsmarknadskommissionens cirkulär nr A 68/1941 har kallats för ovana arbetare, som har fört med sig så mycket trassel.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr statsrådet sade, att man måste lita på att arbetare och arbetsgivare ställa sig lojala till föreskrifterna. Ja, det vore ju bra, om man kunde göra det, men det handlar ju härvidlag om människor, och man kan kanske icke gå alltför långt i sina förväntningar på folk utan får ta dem som de äro. I varje fall har det i praktiken i fall efter fall visat sig, att just svårigheten att kontrollera bestämmelsernas efterföljd har lett till missbruk.

Herr statsrådet påpekade själv några andra vägar, som arbetsmarknadskommissionen varit inne på och som också ha lett till resultat. Exempelvis har man sökt påverka massa- och sågverksindustrierna att koncentrera sin drift så, att man under en viss del av säsongen skulle kunna lösgöra en del arbetskraft för skogsarbete. Vi ha också uppslaget med tjänsteplikt för 1943 års årsklass, vilket hjälpt oss ett ganska gott stycke på vägen i fråga om bränsleförsörjningen. Jag har för min del haft personlig erfarenhet av dessa 1943:or och har också från olika håll i Södermanland hört talas om dem, och det samstämmiga intrycket är, att man här verkligen funnit en god och lycklig form för att få fram ved. Dessa pojkar äro verkligen värda en eloge för det sätt, på vilket de ha tagit den tjänsteplikt, som ålagts dem. De ha tagit på sig detta arbete med glatt humör och ha tagit det som en sportprestation med inbördes tävlan. Det är klart, att arbetsprestationen, som väl kan ha rört sig om cirka 2 kubikmeter per dag, icke har varit så särskilt hög, men med hänsyn till deras ålder och ovana får det i alla fall betraktas som ett gott resultat.

Herr statsrådet framhöll, att avverkningen genom 1943:orna ställt sig något dyrare än den, som utförts av riksarbetslagen. Skillnaden var dock icke särskilt stor. Om man tvingas fortsätta med avverkningar i denna form även under nästa säsong, undrar jag, om man icke skulle kunna överväga att något sänka den ersättning, som utgår till dessa pojkar. För närvarande ha de ju 2 kronor om dagen från statsmakterna, de ha dessutom i rätt stor utsträckning fria kläder, och de bo i varje fall i dessa baracker utan att behöva betala någon ersättning. Dessa 2 kronor räcka i stort sett till kostnaderna för maten, och den förtjänst, som de få på huggningen — säg att det blir ungefär 6 kronor per dag — kunna de alltså använda efter behag. Eftersom dessa pojkar icke äro familjeförsörjare, kan det ju tänkas, att man skulle kunna minska ersättningen av 2 kronor till 1 krona om dagen utan att detta på något vis skulle behöva försämra stämningen bland dessa pojkar eller inverka försämrande på arbetsresultatet. Om man kunde genomföra den reduktionen, skulle man faktiskt komma fram till att den ved, som de avverka, i stort sett icke skulle bli dyrare än den ved, som avverkas av riksarbetslagen. Detta är ytterligare en anledning till att jag tycker, att man skall gå vidare på denna väg med tjänsteplikt.

Jag skall till sist endast be att få fråga herr socialministern, huruvida det uppdrag, som i november 1942 lämnades till bränslekommissionen och arbetsmarknadskommissionen att undersöka möjligheterna att få mera arbete utfört genom de ordinarie skogsarbetarna, har lett till något resultat. Det vore naturligtvis det allra bästa, om man kunde komma fram på det sättet. Det förefaller mig icke otänkbart, att man genom något slags premiesystem — jag skall icke ingå på några detaljer — skulle kunna få en hel del av de ordinarie skogsarbetarna att något förlänga sin arbetssäsong. I den mån dessa arbetare under den tid, då de icke ha arbetat i skogen, ha gått till jordbruket, kan detta naturligtvis vara ett tveeggat system, men en stor del av dessa arbetare äro ju sådana, som under den tid de icke haft skogsarbete ha varit sysselsatta i industriell verksamhet. Skulle man genom något enkelt premiesystem kunna förlänga den tid, som de arbeta i skogen, och skulle man på detta sätt eventuellt också kunna något öka den dagsprestation, som de utföra, så skulle detta gi-

Svar på interpellation. (Forts.)

vetvis vara den naturligaste och bästa vägen att komma fram till det resultat, som man vill uppnå.

Herr talman! Jag vill som slutsats av detta resonemang säga, att det såvitt jag förstår hade varit mycket lyckligt, om herr statsrådet nu hade kunnat säga ifrån definitivt, att den verksamhet, som har uppehållits av riksarbetslagen, skulle åtminstone i sin nuvarande utformning komma att upphöra.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är naturligtvis icke så lätt att precis läsa ut meningen i en så pass lång redogörelse som den, jag här har lämnat. Eljest skulle det ju ha legat nära till hands att säga sig, att eftersom det i slutet av interpellationssvaret sades, att man icke anser särskilda åtgärder för en avveckling behövligen, skulle detta tyda på att avvecklingen ändå går tämligen automatiskt. Jag upplyste, att det den 17 mars i år fanns 1,270 riksarbetare. Den 14 april var det 832, och hade jag haft någon siffra för dagen, hade den med all säkerhet varit väsentligt lägre. Jag tycker detta är ett tillräckligt skäl för att jag icke skall behöva ge order om att inga riksarbetare få användas i skogen.

Det tillhör, höll jag på att säga, de enklare prestationerna att tala om yllken kritik som kan riktas mot riksarbetarna. När man diskuterar en sådan sak som denna vore det ju mycket tacknämligt, om kritikerna ville föreslå något alternativ. Det är ju ändå ganska enkelt att bara anmärka på vad som finns, särskilt i ett fall sådant som detta, då det är så pass lätt att kunna utpeka den otrevnad och de svårigheter, som ha uppstått.

På den fråga, som herr Janson i Frändesta i slutet av sitt anförande ställde till mig, kan jag endast svara, att det föreligger ett förslag, som emellertid bränslekommissionen och arbetsmarknadskommissionen ha avstyrkt och som därför åtminstone ännu icke har lett till något resultat.

I övrigt har jag ingen anledning att gå in på de spörsmål, som berördes i interpellantens anförande.

Herr **Janson** i Frändesta erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag började mitt anförande med att säga, att jag väl förstår, att man under nuvarande förhållanden måste pröva sig fram efter nya vägar, och jag sade också, att jag icke skulle ha kommit med någon efterhandskritik, om det varit så, att herr statsrådet hade klart sagt ifrån, att riksarbetslagen skulle avvecklas. Nu kompletterade herr statsrådet i sin replik i någon mån sitt interpellationssvar på den punkten. Jag måste emellertid säga, att med de erfarenheter man har vunnit vore det bättre att definitivt säga ifrån, att vi skola sluta med denna verksamhet, än att låta verksamheten så småningom tyna av men dock ha det så ordnat, att den skall kunna komma i gång igen. Jag tror, att det bland de människor, som haft med denna sak att göra eller som ha berörts av den, skulle hälsas med allra största tillfredsställelse, om man finge ett klart och definitivt besked om att nu är det slut.

Härefter anförde:

Herr **von Seth**: Herr talman! Med hänsyn till det läge, i vilket vedproduktionen befann sig år 1942, är det säkerligen ingen, som vill klandra statsrådet Möller och statsmakterna för att detta system med riksarbetslag kom till. Redan efter ganska kort tid visade det sig emellertid, att man med dessa riksarbetslag varken kunde åstadkomma någon större ökning eller ens någon ökning alls av vedproduktionen. Det hölls en konferens i november månad

Svar på interpellation. (Forts.)

— den så kallade novemberkonferensen — till vilken konferens statsrådet Möller hade kallat samman ledamöter av riksdagen samt representanter för skogsägarna, för skogsarbetarna och andra kategorier, och det framfördes redan då från alla grupper kraftig kritik, skulle jag vilja säga, mot riksarbetslagen. Av protokollet från konferensen framgår klart och tydligt, att man tvivlade på att de stora summor, som riksarbetslagen skulle kosta statsverket, skulle ge någon som helst valuta.

Riksarbetslagen ha i genomsnitt åstadkommit icke fullt 2 kubikmeter ved per person och dag, och det blir dyra kubikmeter. Skogsägarna ute i landet måste fråga sig, om man icke redan hösten 1942 borde ha försökt andra vägar för att få fram mera och billigare ved och utan att staten fått sitta så mycket emellan.

I sin replik till herr Janson i Frändesta sade herr statsrådet, att kritikerna borde anvisa de andra vägar, som man skulle kunna använda. För min del vill jag säga till herr statsrådet, att vad mig själv beträffar har jag varit inne på tanken, att man skulle gå in för något sorts premiesystem till sådana skogsarbetare, som avverkade utöver en viss kvantitet. Nu vet jag fuller väl, herr talman, att tanken på ett sådant premiesystem framkastades redan vid den så kallade novemberkonferensen men utan att väcka någon vidare anklang. Om man emellertid talar med gemene man, med skogsarbetarna, och finner vilken, jag skulle vilja säga hätsk inställning, som dessa skogsarbetare ha till riksarbetslagen, måste man inse, att dessa arbetslag måste avvecklas ganska fort, om de icke rent av skola verka skadligt.

Man skulle också kunna tänka sig att ge skogsägarna något högre vedpriser. Det är min fulla övertygelse, herr statsråd, att om i synnerhet de mindre skogsägarna hade fått denna höjning av priserna, vilket ju skulle ha inneburit ökad ersättning för deras arbetsprestationer, så hade vi fått långt mycket mera ved än de 1.9 miljoner kubikmeter, som riksarbetslagen ha avverkat, och detta skulle i alla fall ha medfört en ytterst blygsam kostnad i förhållande till vad riksarbetslagen ha kostat.

Såsom skogsägare och, framför allt, såsom ordförande i en skogsägareförening i ett av våra mera skogrika län kan jag vittna om att vi hösten 1942 hade mycket, mycket svårt att få ut våra skogsarbetare i skogen, därför att de gingo och väntade på att statsmakterna skulle ge dem en premie eller en löneförhöjning. De ville icke cykla långa vägar, när riksarbetslaget fick åka buss. De ville icke utsätta sig för svåra strapatser, när riksarbetslaget omhuldades på alla vis. Och detta är ändå vår svenska skogsarbetarstam, en av våra bästa arbetarkategorier, som äro vana att slita ont och utföra sitt arbete under ytterst svåra förhållanden. Man reagerade emellertid däremot på skogsarbetarhåll hösten 1942, och ett stort antal arbetare, som annars brukat gå ut i skogarna, ha icke gjort det. Man kan också, som herr Janson i Frändesta var inne på, ändra något på bestämmelserna om 43:ornas huggningsvillkor. Man kan exempelvis föreslå, att endast sådana som äro från landsbygden och äro vana vid skogsarbete skola ge sig ut på detta. Då kan man också minska ersättningen till dem och även få fram mera ved för en billig penning.

Så mycket är emellertid säkert, att dessa riksarbetslag skapat en olustkänsla och, jag skulle vilja säga, indignation hos skogsarbetarkåren, de mindre skogsägarna och överhuvud taget hos alla dem som ha med skogsarbete att göra. Därför kan jag icke annat än instämma med herr Janson i Frändesta i hans önskan, att riksarbetslagen måtte snarast möjligt avskaffas. Här finnas säkerligen andra vägar att gå för att få fram ved i tillräcklig omfattning, och framför allt finns det säkerligen vägar, på vilka man kan skaffa ved till avsevärt billigare pris än med det nuvarande produktionssystemet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Av herr statsrådets senaste anförande tycks framgå, att man har att förvänta en avveckling av de s. k. riksarbetslagen, även om denna avveckling kommer att ske i saktare tempo. Såsom skogsägare tror jag, att en sådan åtgärd skall hälsas med odelad tillfredsställelse. Dessa riksarbetslag ha enligt mitt förmenande skapat olust och irritation bland den ordinarie skogsarbetarkåren, vilket förvisso gjort, att vad man åstadkommit i ökad avverkning genom riksarbetslagen har man förlorat genom minskade insatser från de gamla ordinarie skogsarbetarna. Jag känner personligen flera fall, där dessa ordinarie skogsarbetare gått till annat arbete under motivering, att så länge man skall subventionera ovana arbetare med detta arbete komma de icke att hugga en kubikmeter ved.

Herr statsrådet efterlyser andra åtgärder. Jag skulle vilja instämma i vad som framkommit och säga: ge våra gamla duktiga, vana skogsarbetare en extra premie, så att de kunna i skogen utvinna lika stor dagsinkomst som i andra jämförliga arbeten, t. ex. i torvmossar eller i de statliga anläggningsarbetena, som tagit en mycket stor del av våra ordinarie skogsarbetare. Jag tror, att man spar mycket pengar med det systemet men också kan uppnå betydligt bättre avverkningsresultat. Jag tror också, att det är nödvändigt att något höja prisen på ved till nästkommande bränslesäsong, så att skogsägarna, som allt mer och mer få övergå till de bättre skogsbestånden, nu icke behöva få ett sämre ekonomiskt utbyte än de hade under första året med avverkningsplikt. Jag tror, att dessa båda åtgärder tillsammans skulle vara tillräckliga för att göra vår bränsleförsörjningsfråga betydligt lättare att lösa.

Herr **Jansson** i Hällefors: Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet därför att man här velat göra gällande, att skogsarbetarna i stor utsträckning lämnat skogarna på grund av systemet med riksarbetslag. Jag förutsätter, att i varje fall de som i dag framhållit detta icke varit i beröring med tillnärmelsevis så många skogsarbetare som jag under den sista tiden.

Jag har icke kunnat finna någon sådan olust, som här talas om — i varje fall icke i den utsträckning, som man här påstått. Det har icke varit några som helst svårigheter att för skogsarbetarna förklara orsaken till dessa riksarbetslags tillkomst, och sedan ha skogsarbetarna sagt sig mycket väl kunna förstå de åtgärder, som statsmakterna vidtagit. Enligt min uppfattning är det icke de orsaker som här framhållits, vilka gjort, att en del skogsarbetare lämnat skogarna, utan det är gamla synder, som här gått igen. Jag vill blott hänvisa till det nödläge, som skogsarbetarna ramlade ned i efter förra kristiden, när dessa arbetare år 1922 fingo sina löner reducerade med 50, 60, 70, 80 procent av de löner de hade år 1920. Jag skulle också vilja hänvisa till det ringa intresse, som under den tid som sedan gått visats skogsarbetarna och deras levnadsstandard. Det skulle varit tacknämligt, om det intresse som i dag på vissa håll visats kommit fram tidigare, när vi försökte kämpa för att få bättre förhållanden åt skogsarbetarna. Då kanske situationen i dag varit en annan, och det kan också hända, att skogsarbetarna då icke i den utsträckning som eventuellt skett skulle ha sökt sig över till bättre betalda yrken. Jag menar sålunda, att detta osäkerhetstillstånd för skogsarbetarna och osäkerheten om vilka förhållanden som komma att för deras vidkommande bli rådande, när efterkrigstiden sätter in, äro anledningen till att skogsarbetarna nu i den mån det varit möjligt sökt sig över till andra och bättre yrken.

Man skulle nästan få den uppfattningen av diskussionen i dag, och även av vad som vid vissa tillfällen tidigare sagts, att om man kunnat ge skogsarbetarna subvention och betydligt högre betalning skulle den ordinarie skogsarbetarkåren här i landet kunnat klara vår bränsleavverkning. En sådan föreställning

Svar på interpellation. (Forts.)

är fullkomligt orimlig. Tar man hänsyn till våra avverkningsprogram före kriget och vilka kvantiteter ved, som för närvarande måste avverkas för att klara vår bränsleförsörjning, förstår man ju, att det måste annan arbetskraft till för att klara detta problem än de ordinarie skogsarbetarna. Då måste givetvis, såvitt jag förstår, vissa åtgärder också vidtagas från statens sida för att tillföra skogen flera arbetare. Man har framhållit, att den genomsnittliga arbetsprestationen per dag för en skogsarbetare är fyra kubikmeter ved. Det är orimligt. Jag har ingen statistik till hands, men jag har en god erfarenhet att bygga på. I genomsnitt uppgår arbetsprestationen för en skogsarbetare till tre kubikmeter. Då man här säger, att riksarbetslagets arbetare kunna prestera $2\frac{1}{2}$ kubikmeter per dag, anser jag såsom gammal skogsarbetare detta i och för sig såsom en ingalunda dålig arbetsprestation.

Jag vill, herr talman, icke yttra mig om huruvida det är nödvändigt att behålla detta system eller icke. Jag vill emellertid framför allt framhålla, att det är icke ett särskilt skogsarbetarintresse, att detta system avvecklas, om man icke kan vidtaga sådana åtgärder, att man kan klara landets bränslefråga utan att behöva sätta arbetspliktslagen i kraft. Från skogsarbetarhåll vill jag särskilt understryka, att det är ett skogsarbetarintresse av första ordningen, att vi kunna klara vår bränsleförsörjning utan tillämpning av arbetspliktslagen på skogsarbetarna och utan att återföra till skogen de skogsarbetare, som under denna tid lyckats komma in i andra, bättre betalda yrken. Jag anser i varje fall, att skogsarbetarna under denna kristid handlat på ett sådant sätt gentemot landet, att man i varje fall bör göra allt som är möjligt för att icke arbetspliktslagen skall behöva sättas i kraft mot skogsarbetarna. Jag tror också, att man bör överlåta åt statsmakterna att undersöka detta och vidtaga alla de åtgärder som kunna komma i fråga.

Det har här i dag anmärkts, att man bör anvisa något alternativ till detta system med riksarbetslag. Därvidlag måste jag ge statsrådet rätt i att ingen har i varje fall bestämt kunnat anvisa, vilka åtgärder man i stället bör vidtaga. Jag tror för min del icke heller, att man utan vidare kan lägga fram några förslag om sådana åtgärder, utan att man får pröva sig fram.

Eftersom herr Janson i Frändesta nyss var inne på eventualiteten av statlig subventionering och premiering av skogsarbetarna under vissa tider för att förmå dem att öka arbetsprestationen i skogarna eller att där arbeta längre tid, vill jag framhålla, att den tanken har i varje fall icke varit främmande för skogsarbetareförbundet och icke på skogsarbetarhåll heller, men vilket resultat det i och för sig skall ge kunna vi icke lämna någon garanti för.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 8.

Svar på interpellation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Hallberg har med kammarens tillstånd till mig ställt följande frågor:

1. Anser herr statsrådet nuvarande former för behandling av norska flyktingars ansökningar om arbetstillstånd vara tillfredsställande?

2. Om så inte skulle vara fallet, ämnar herr statsrådet taga initiativ till ändrade bestämmelser beträffande här berörda spörsmål?

3. Anser herr statsrådet det överhuvud taget möjligt att placera norska flyktingar, som i fråga om kroppskrafter sakna förutsättningar för skogsarbete, i annat arbete under vistelsen i vårt land?

Närmaste anledning till dessa frågor synas vara fyra av interpellanten anförda fall, då norska flyktingar, för vilka skogsarbete av hälsoskäl varit

Svar på interpellation. (Forts.)

olämpligt, icke erhållit tillstånd att antaga annat arbete, som erbjudits dem. Jag har låtit undersöka vad som förevarit i dessa ärenden. I samtliga fall gällde det emigranter, som från början befunnits lämpliga att uttagas för skogsarbete men som sedermera genom läkarintyg styrkt att övergång till annan verksamhet borde beredas dem.

I ett fall, nämligen den norrman, som sökt anställning vid musikinstrumentfabrik i Älvdalen, låg arbetsplatsen inom ett s. k. förbjudet område, och därför krävde undersökningen särskild noggrannhet med remissförfarande till länsstyrelse och landsfiskal. Hans första ansökan avsågs utan vidare, då den icke var styrkt av läkarintyg. Den andra ansökan, till vilken var fogad läkarintyg om olämplighet för skogsarbete, avstyrktes av landsfiskal och länsstyrelse och avsågs därför. Då han emellertid inkom med en tredje ansökan med förnyad läkarutredning, beviljades denna efter 7 dagars behandling på utlänningsbyrån. Vad beträffar det andra av de av interpellanten berörda fallen tog behandlingen av ärendet 9 dagar på utlänningsbyrån, och vederbörande erhöll därvid sitt sökta arbetstillstånd, vilket utfärdades den 9 februari. För de tredje och fjärde fallen kunde enligt socialstyrelsens praxis icke arbetstillstånd medgivas för det sökta arbetet, därför att detta innebär gårdskarlsanställning vid pensionat och hotell, vilket för närvarande icke medgives emigrant på grund av säkerhetsskäl. Vid tillämpandet av denna praxis torde avgörande böra träffas från fall till fall och icke en undantagslös regel följas, då inte samma risker ur säkerhetssynpunkt kunna föreligga vid alla hotell och pensionat.

Innan jag går att besvara de frågor, som interpellanten ställt med utgångspunkt från här berörda fall, vill jag erinra om de problem, som vår flyktingpolitik brottas med i vad det gäller arbetsanskaffning åt de norska flyktingarna.

Man bör ha klart för sig, att denna arbetsförmedling numera är ett omfattande organisatoriskt problem. De norska emigranternas antal uppgick den 28 februari till 11,691, varav 8,205 män över 18 år, 1,567 kvinnor över 18 år och 1,919 barn under 18 år. Tillströmningen under senaste halvåret har varierat mellan 100—400 personer per vecka. Problemet att snabbt inplacera dessa människor i vårt arbetsliv kräver en ganska vidlyftig apparat. Lyckligtvis har denna tillströmning sammanfallit med en period av brist på arbetskraft i vårt näringsliv. Hade så ej varit fallet, hade vi stått inför svårlösta problem. Som förhållandena nu gestalta sig, har man i stort sett kunnat lösa denna fråga på ett för alla parter tillfredsställande sätt. De norska emigranterna ha sålunda icke varit det svenska samhället till last. De ha tvärtom tillfört oss arbetskraft som i föreliggande situation varit av värde för vårt näringsliv; i de fall, då de icke placerats i arbete, ha levnadskostnaderna bestritts av dem själva eller av norska staten.

Som bekant är det ett trängande behov att skaffa arbetskraft till skogen. Svenska arbetare ha på grund härav överflyttats till skogsarbete under arbetsplikt eller under anlitande av andra åtgärder, som, även om de haft frivillighetens karaktär, inneburit uppoffringar i fråga om bekvämlighet och dylikt för den enskilde. Till skogen har sålunda överförts arbetskraft oberoende av yrkesutbildning och, vad gäller de s. k. 43-orna, utan hänsyn till om de tidigare varit kroppsarbetare eller icke. I en dylik situation har det ansetts rimligt, att också de norska emigranterna göra en arbetsinsats i skogen i likhet med vad svenska medborgare måst underkasta sig. Det norska flyktingkontoret har också helt instämt i denna synpunkt. Behovet av arbetskraft i skogen har möjliggjort, att flyktingarna snabbt kunnat inpassas i arbetslivet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Emellertid ha de norska emigranterna icke utan åtskillnad uttagits till skogsarbete. Strax efter ankomsten till Sverige ha de på mottagningscentralen undersökts av norska läkare beträffande sin lämplighet för dylikt arbete. En gallring sker sålunda efter fysiska förutsättningar. Unga pojkar ha vidare i regel sänts till ett särskilt ungdomsläger. Ej heller ha till skogsarbete uttagits personer över 40 år, som varit ovana vid skogsarbete. Dessa senare ha genom speciella arbetsförmedlingar för norska flyktingar tillfälle att söka anskaffa annat arbete. Likaledes ha ej i regel medlemmar i hela familjer, som gått i emigration, uttagits till skogsarbete. De, som främst ifrågakommit, ha sålunda varit ensamstående män, som ha fysiska förutsättningar härför.

Det har befunnits rimligt, att de till skogsarbete hänvisade norrmännen böra stå kvar i detta arbete en viss minimitid, för så vitt icke särskilda skäl göra sig gällande, t. ex. sjukdom. Man har dock ansett, att emigranterna efter 2—4 månaders skogsarbete böra erhålla annat arbete, för den händelse sådant står till buds och de vilja sluta i skogen. Det är nämligen angeläget, att norrmännen i skogarna — för närvarande torde dessa kunna uppskattas till cirka 5,000 man — icke känna sig förvisade till ett arbete som ursprungligen varit dem främmande.

Som anförts har det i organisatoriskt avseende varit ganska lätt att placera in emigranterna i skogsarbete. Större svårigheter uppstå emellertid, då det gäller att efter vistelsen i skogen förmedla annat arbete för de norrmän, som så önska. Här måste i regel arbetsförmedlingen bedrivas mera individuellt. Arbetsförmedlingarna måste i vanlig ordning härvid ta hänsyn till vederbörandes personliga förutsättningar, tidigare verksamhet och yrkeskunnighet.

Vid en övergång från skogsarbete till arbete på andra arbetsområden spela emellertid synpunkter in, som även nödvändiggöra en mera noggrann individuell prövning från socialstyrelsens sida. Härvid beaktas, huruvida det finnes anmärkningar mot vederbörande flykting ur ordnings- och säkerhetssynpunkt. Är det fråga om en anställning inom en svensk krigsindustri, får försvarsstabens yttrande inhämtas. Det är även nödvändigt att bedöma, huruvida den sökta anställningen leder till förfång för svensk ledig arbetskraft. Inom en del områden, där kollektivavtal saknas, gäller också att pröva, att den erbjudna lönen icke är oskäligt låg.

Jag har låtit socialstyrelsen göra en undersökning av i vilken utsträckning de norska emigranterna arbeta i skogen och i vilken utsträckning de kunnat beredas sysselsättning inom andra arbetsområden. Av tekniska skäl har denna undersökning måst begränsas till 9,163 personer och kommit att avse situationen den 1 januari 1943. Undersökningen omfattade 7,258 män och 1,905 kvinnor. Av dessa hade 1,353 män och 787 kvinnor icke arbetsvisering. I dessa senare siffror ingå barn och ungdom, studerande samt personer, som uppehålla sig i landet på egen bekostnad, genom understöd från norska legationen eller med hjälp av anförvanter och släktingar, som svara för deras uppehälle. Av männen hade 81.4 % eller 5,905 arbetsvisering. Av dessa arbetade 4,422 eller cirka 75 % i skogsbruk och jordbruk, dock allra största delen inom skogsbruk. Cirka 20 % eller 1,178 kommo på industri och hantverk. Hälften av dessa arbetade i verkstadsindustri. Ett mindre antal hade funnit sysselsättning inom handel och fria yrken. Av kvinnorna hade 58.7 % eller 1,118 arbetsvisering. Härav kommo över 60 % på husligt arbete. De övriga hade till större delen beretts arbete i hotell- och restaurangbranschen, affärs- och kontorsyrkena samt textil- och beklädnadsindustrien. Även om undersökningen icke omfattar samtliga norska emigranter, är den dock ägnad att belysa emigranternas fördelning på olika verksamhetsområden.

De mera markerade förskjutningar, som skett sedan årsskiftet, gälla framför

Svar på interpellation. (Forts.)

allt överflyttning av arbetskraft från skogen till vägarbete och jordbruk. En betydande kontingent normmän har sedan årsskiftet överförts till vägarbete, där den norska arbetsstyrkan nu uppgår till cirka 1,000 man. Frekvensen av arbetstillstånd för den mekaniska verkstadsindustrien har även ökat under de sista månaderna. Dessutom förtjänar påpekas, att ett stort antal norska flyktingar ägnar sig åt studier. Antalet utgjorde vid slutet av februari 725. Härav är huvudparten sysselsatt i olika yrkesskolor och yrkeskurser. Gymnasiet i Uppsala har 133 elever, och vid högskolor och universitet studera 100 studenter.

Ansökningar om övergång från en arbetsgivare till en annan behandlas i socialstyrelsens utlänningsbyrå, där överhuvud taget ärenden rörande flyktingars uppehålls- och arbetstillstånd handläggas. Med den ökning, som skett av antalet utlännningar, har utlänningsbyrån efter hand fått en tyngande arbetsbörda. Visserligen har en omorganisation genomförts i kontorstekniskt hänseende under anlitande av särskild expert, men ärendenas antal är, delvis beroende på de bestämmelser och den praxis som tillämpas beträffande flyktingarna i olika avseenden, så stort, att en schematisk behandling i viss utsträckning är nödvändig. Under januari månad 1943 inkommo till utlänningsbyrån 6,735 ärenden och i februari 1943 6,063 ärenden, d. v. s. gott och väl 200 ärenden per dag. Då den personal, som står till buds, är av begränsad storlek, är det tydligt, att ärendena icke kunna ägnas den ingående behandling som kanske skulle kunna vara önskvärd. Så kunna eventuellt föreliggande ömmande omständigheter och särskilda skäl, som icke tydligt framgå av ansökningshandlingarna, ej närmare efterforskas och utredas.

I den situation, som sålunda råder i fråga om arbetet på byrån, har man övervägt möjligheten att pröva i vad mån sådana lättnader av kontrollen kunde åvägabringas, vilka kunde bespara byrån arbete, utan att kontrollsynpunkten alltför mycket eftersattes. Härigenom skulle antalet ärenden kunna nedbringas, vilket i sin tur skulle möjliggöra en noggrannare prövning av inkomna ärenden.

Interpellanten frågar, om nuvarande former för behandling av norska flyktingars arbetstillstånd kunna anses tillfredsställande. Såsom framgår av det ovan anförda torde man ha anledning göra gällande, att allt visserligen icke är så bra som man kunde önska, men förhållandena ge dock knappast anledning till allvarigare erinringar. Då det gäller en så stor organisation som den ifrågavarande verksamheten, måste man alltid räkna med att ett och annat misstag kan ske, men socialstyrelsen har uppgivit, att den aldrig tvekat att i sådana fall taga upp ett ärende till ny behandling, så snart påpekande gjorts och tillfredsställande utredning presterats av sökanden. En förenkling av den kontroll, som hittills ansetts nödvändig, skulle emellertid göra arbetsförmedlingen smidigare och snabbare.

Interpellanten frågar vidare, om det överhuvud taget anses möjligt att placera norska flyktingar, som ifråga om kroppskrafter sakna förutsättningar för skogsarbete, i annat arbete i vårt land. Som framgår vidtages alltid en undersökning av de norska flyktingarna med hänsyn till de fysiska förutsättningarna för tyngre kroppsarbete. Endast de som därvid befinnas lämpade uttagas till skogsarbete. Därtill kommer, att man avser att placera även fullt arbetsföra flyktingar, då de deltagit i skogsarbete någon tid, i annat för dem särskilt lämpligt arbete. Den organisatoriska svårigheten härvidlag är att placera var och en på de för honom lämpliga arbetstillfällena.

Ehuru på grund av arbetsmarknadspolitiska skäl flertalet normmän alltjämt torde böra hänvisas till skogsarbete, bör man utnyttja yrkesutbildade norska arbetare i den mån så är möjligt i arbete, där de kunna göra största nyttan.

Svar på interpellation. (Forts.)

Detta är till gagn inte blott för vederbörande norrmän själva utan även för vårt näringsliv. Tveksamhet i detta avseende bör uppkomma endast då avgörande försvarspolitiska och militära skäl tala emot en dylik placering.

Vidare yttrade

Herr **Hallberg**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få uttala ett tack för det utförliga och klarläggande svaret på min interpellation. Av svaret framgår, att individuell prövning sker rörande de norska flyktingarnas kroppsliga förutsättningar för skogsarbete innan de placeras på sådant. Men det är dock bestyrkt, att det i vissa fall tar alldeles för lång tid, innan denna prövning är verkställd och besked kan lämnas till den arbetssökande, om han får taga annat erbjudet arbete eller inte. Det tog inte mindre än ungefär nio veckor, innan den norrman som sökt anställning vid musikinstrumentfabriken i Älvdalen fick arbetstillstånd och kunde tillträda platsen. Man förstår, att det skall möta stora svårigheter även för arbetsgivaren att låta ett arbete stå öppet så länge i avvaktan på att den sökande eventuellt skall få tillstånd att taga arbetet. Så att det är icke blott den arbetssökande som utsättes för påfrestningar genom att få gå vecka efter vecka och vänta på besked, utan även arbetsgivaren åsamkas svårigheter av sådan art i dylika fall, att det vill till ett mycket stort intresse från hans sida för att vänta på arbetaren i veckotal utan att vara säker på att det alls blir möjligt att anställa den sökande.

Beträffande anställningen av norska flyktingar vid hotell och pensionat torde det vara så, att tillämpningen av den praxis som socialministern hänvisar till sker något olika, ty det har faktiskt hänt, enligt de upplysningar jag under hand erhållit, att norska flyktingar fått arbete vid hotell och pensionat, där andra fått avslag på grund av säkerhetsskäl. Så har skett vid flera turistpensionat i trakter, där norska flyktingar uppehålla sig.

Vad gäller arbete inom s. k. förbjudna områden kan det ifrågasättas, huruvida det är farligare att låta flyktingar arbeta i en fabrik än i skogen inom dylikt område. Man har svårt att förstå, att det ur säkerhetssynpunkt kan vara någon nämnvärd skillnad.

Sedan jag framställde min interpellation ha ytterligare ett par exempel på egendomlig behandling av arbetstillstånd för norska flyktingar meddelats mig från fullt trovärdigt håll. En lantbrukare i Gustavs socken i södra Dalarna har uppgivit, att han vid ett tillfälle, då han var i stort behov av arbetskraft på sitt jordbruk, anställde en ung arbetsvillig norrman. Denne beordrades emellertid efter någon tid ut på skogsarbete, trots att han själv trivdes utmärkt med jordbruksarbetet samt bonden i fråga var nöjd med honom och behövde hans arbetskraft. Det andra exemplet avser en norsk idrottsman, en landslagsspelare i fotboll, som fick helt avlönad anställning som tränare hos idrottsklubben Brage i Borlänge. Men han fick inte tillstånd av myndigheterna att inneha nämnda befattning. Det torde bero på några säkerhetsskäl, som en i riskmysterierna icke invigd ej kan förstå.

Jag vill naturligtvis inte generalisera de anförda fallen, och det är med odelad tillfredsställelse jag tagit del av socialministerns synpunkter på de i interpellationen berörda spörsmålen samt herr statsrådets redogörelse för de markerade förskjutningar, som skett sedan årsskiftet i fråga om överflyttning av arbetskraft från skogen till vägarbete och jordbruk men också till verkstadsindustrien. Ett glädjande förhållande är även ökningen av norska flyktingar vid yrkesskolor och yrkeskurser. Det gör dem bättre skickade att träda in i olika yrkesarbeten, då deras land åter blir fritt och de kunna återvända dit.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det synes mig, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet i interpellationssvarets slutord träffat det rätta, då han betonar, att även om flertalet norrmän allttjämt böra hänvisas till skogsarbete, böra de yrkesutbildade norska arbetarna utnyttjas, i den mån så är möjligt, vid arbeten, där de kunna göra den största nyttan. Mot statsrådets uppfattning, att tveksamhet i detta avseende bör uppkomma, endast då avgörande försvarspolitiska och militära skäl tala mot dylik placering, finns ingen invändning att göra. Om denna av socialministern anvisade, humana och kloka regel tillämpas av vederbörande myndigheter, kommer utan tvivel ett besvärligt irritationsmoment i fråga om behandlingen av de norska flyktingarnas arbetstillstånd att elimineras.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 9.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fröken Ebon Andersson i Stockholm till mig riktat följande frågor: *Svar på interpellation.*

Har herr statsrådet uppmärksammat de förändrade förhållanden, under vilka kontorsarbete numera utföres, och de därmed ökade riskerna för särskilt den kvinnliga personalens fysiska och psykiska hälsa,

samt vill herr statsrådet beträffande dessa yrkesområden dels vidtaga åtgärder för att göra yrkesinspektionen effektivare, dels och föranstalta om utredning i syfte att klargöra de speciella yrkeshygieniska problemen och metoderna för deras lösning?

I motiveringen har interpellanten framhållit, att kontorsarbetet under senare år genomgått en rationaliserings- och mekaniseringsprocess och att i samband därmed arbetet blivit mera pressande genom att det utföres i snabbare takt och under förhållanden, som ofta påminna om det rent industriella arbetets. Interpellanten pekar särskilt på förhållandena vid större kontor, där ibland ända upp till flera hundra personer sammanföras i en enda väldig sal, varvid slamrande kontorsmaskiner verka pressande även på dem, som samtidigt i samma lokal utföra mindre mekaniskt arbete. Det göres vidare i interpellationen gällande, att antalet anställda i förhållande till arbetslokalens yta ofta är större än i fabriker och att luftväxlingen icke ordnats tillfredsställande, vilket ökar faran för spridning av smittosamma sjukdomar. Än vidare påtalas vådorna för de anställda av dels stillasittandet och dels mindre ändamålsenligt konstruerade maskiner.

Från arbetsgivarhåll har vid de upplysningar jag under hand inhämtat i saken gjorts gällande, att det moderna kontorsarbetet icke medför de särskilda risker för den kvinnliga kontorspersonalens fysiska och psykiska hälsa, som interpellanten gör gällande. Från de organisationer, som representera den anställda arbetskraften, hävdas med samma styrka den motsatta uppfattningen. Yrkesinspektionen och riksförsäkringsanstalten åberopa erfarenheter och iakttagelser, som ge ganska starkt stöd för de av interpellanten framförda synpunkterna. Det synes mig givet, att man vid frågans bedömande bör fästa stort avseende vid den mening myndigheterna under sin verksamhet bildat sig i de spörsmål, som det här är fråga om.

Enligt bestämmelserna i § 1 lagen om arbetarskydd är kontorsarbete, som bedrivs såsom *rörelse* eller ingår som led i annan rörelse, industriell eller icke, i regel underkastat lagens bestämmelser. Undantaget från lagens tillämpning

Svar på interpellation. (Forts.)

är kontorsarbete, som utföres i arbetarens hem eller av medlem av arbetsgivarens familj eller i jordbruksföretag. Genom arbetarskyddslagens begränsning till att gälla endast sådana arbetsställen, som kunna innefattas under begreppet rörelse, undandragas från yrkesinspektionens tillsyn stora grupper av den civila och militära förvaltningen liksom även av kommunalförvaltningen. De affärsdrivande verken falla däremot under lagens bestämmelser. Till begränsning av tillsynen verka även stadgandena i 25 § lagen om arbetarskydd, där det föreskrives, att tillsyn i främsta rummet skall ägnas sådan verksamhet, vari arbetet måste anses medföra fara för olycksfall, ohälsa eller annat missförhållande, som denna lag avser att förekomma. Klan i avseende å viss verksamhet dylik fara i regel anses utesluten, är vederbörande tillsyningsorgan ej förpliktat företaga inspektion å arbetsställe, där sådan verksamhet utövas, med mindre anmälan eller annan särskild omständighet giver skälig anledning misstänka, att bestämmelse i arbetarskyddslagen eller föreskrift, meddelad med stöd av lagen, därstädes icke vederbörligen iakttages. I fråga om tillämpningen av dessa bestämmelser föreskrives i tjänstgöringsreglementet för yrkesinspektionen: »Bland arbetsställen, vilka enligt 25 § lagen om arbetarskydd i regel ej behöva inspekteras, torde i första rummet komma sådana, där arbetet består i kontorsgöromål och därmed jämförliga sysselsättningar.»

Gällande bestämmelser måste tvivelsutan betecknas såsom föga tidsenliga — den nyss citerade föreskriften i tjänstgöringsreglementet för yrkesinspektionen daterar sig från tiden omkring år 1910. Yrkesinspektionen synes dock, då detta påkallats, i viss utsträckning ha inspekterat kontorslokaler och kontorsarbete vid statens affärsdrivande verk, t. ex. telegraf och telefon samt posten med postgirokontor och postsparbank och där föreskrivit skyddsåtgärder. Dessa hava berört byggnads-, ventilations-, uppvärmnings-, belysnings- och personalrumsfrågor och under senare år även bullerfrågor. Därtill kommer att även från statliga institutioner, som jämlikt direktiv icke äro att betrakta som rörelser — såsom tullverket och försvaret — vederbörande ansvariga chefer begärt yrkesinspektionens besked beträffande åtgärder rörande kontorsarbetets lokaler och arbetsförhållanden. I sådana fall hava upplysningar lämnats om de åtgärder, som skulle hava påfördrats, därest arbetsstället legat under arbetarskyddslagen, och hava sådana upplysningar i många fall — enligt vad inspektören för första yrkesinspektionsdistriktet, under vilket Stockholm sorterar, uppgivit — även medfört ändringar.

Tilläggas må emellertid, att yrkesinspektionen vitsordat, att tillsyningsverksamheten icke kunnat utövas i skälig utsträckning. Orsaken härtill anges vara den, att den personal, som för närvarande står till inspektionens förfogande, måst tas i anspråk för arbetsuppgifter, som jämlikt gällande lag och instruktion skola i första hand utföras.

Av den lämnade redogörelsen torde framgå, att nu gällande bestämmelser icke möjliggöra en tidsenlig inspektion inom det av interpellanten berörda arbetsområdet. Jämväl torde stå klart, att en tillfredsställande utvidgning av denna inspektionsverksamhet icke kan genomföras utan att en personalförstärkning inom yrkesinspektionen kommer till stånd. De av interpellanten berörda sakförhållandena hava observerats av yrkesinspektionen och i skilda sammanhang bringats till statsmakternas kännedom. Likheten i ansträngningsgrad mellan modernt kontorsarbete och rationaliserat industriarbete har påpekats av yrkesinspektrisen i årsberättelserna för åren 1940 och 1941. I berättelsen för år 1939 har yrkesinspektrisen vidare berört gjorda iakttagelser rörande inom kontoren förekommande fall av skrivkramp och liknande sjukdomar. I berättelsen för år 1940 framhålles särskilt, huru s. k. hålkortsmaskiner och bokföringsmaskiner m. m. ha införts, varigenom arbetet uppdelats i små moment och

Svar på interpellation. (Forts.)

till följd härav blivit ensidigt och monotont. Detta faktum samt kontorsarbetets avigsidor i övrigt hava av yrkesinspektrisen vidare understrukits i ett yttrande till riksförsäkringsanstalten den $21/12$ 1940 angående orsakerna till och omfattningen av sådana sjukdomar i leder och muskler, som kunna förorsakas genom inverkan på övervägande mekanisk väg av arbetet. I berättelsen för år 1941 har bl. a. betonats nödvändigheten av lämpliga arbetsstolar.

Det förtjänar också framhållas, att jämväl riksförsäkringsanstalten haft anledning sysselsätta sig med de tendenser till ökning av förekommande fall av sådana sjukdomar i samband med kontorsarbete, som kunna följa av ensidighet och monoton i arbetsprocessen. Med anledning av gjord framställning om yrkessjukdomsförsäkringslagens utvidgning att omfatta dylika sjukdomar hava riksförsäkringsanstalten och medicinalstyrelsen efter samråd med statens institut för folkhälsan verkställt utredning. Med skrivelse den 26 mars 1943 som avlämnats till Kungl. Maj:t den 15 april hava såsom resultat därav framlagts förslag till ändringar i yrkessjukdomsförsäkringslagen och allmänna olycksfallsförsäkringslagen. Dessa förslag komma nu att undergå sedvanlig remissbehandling.

Av vad jag sålunda anfört framgår beträffande den första av de till mig riktade frågorna, att det i interpellationen berörda sakförhållandet icke blott observerats utan att vissa åtgärder också vidtagits för att på berörda område få till stånd en bättre tingens ordning. Då jag nu går att redogöra för dessa åtgöranden innebär samtidigt denna redogörelse ett svar på den andra till mig riktade frågan.

1938 års arbetarskyddskommitté har vid fullgörandet av det kommittén anförtrodda uppdraget att verkställa en översyn av den svenska arbetarskyddslagstiftningen ansett sig böra upptaga till övervägande jämväl de av interpellanten berörda frågorna rörande kontorsarbetet. Kommittén har funnit det vara angeläget, att de kontorsanställdas arbetsförhållanden ägnas större uppmärksamhet i yrkeshygieniskt och skyddstekniskt hänseende än vad hittills i regel varit fallet eller ansetts vara av behovet påkallat. Vissa förslag till lagstiftningsåtgärder, som avse att i icke ringa mån tillgodose arbetarskyddet även bland dem, som sysselsättas i kontorsarbete, hava sålunda varit föremål för behandling inom kommittén. Nämnda förslag avse bl. a. *dels* utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde genom dess anknytning till begreppet *verksamhet* i stället för rörelse, *dels* ökad läkarkontroll över arbetstagare under 18 år, såväl före som under anställningen, *dels ock* föreskrifter om bestämda raster och arbetspauser. Kommittén har vidare under utarbetande förslag till allmänna bestämmelser rörande arbetslokals anordning, beskaftenhet och storlek (luftutrymme) samt rörande arbetsställning (inbegripet även arbetsstolar). Jämväl det i interpellationen berörda spörsmålet om en effektivisering av yrkesinspektionen har varit föremål för överväganden inom 1938 års arbetarskyddskommitté. Enligt vad kommitténs ordförande meddelat mig, är det kommitténs avsikt att framlägga förslag, innebärande bl. a. en ökad läkarrepresentation inom yrkesinspektionen. Det är nämligen enligt kommitténs mening nödvändigt, att yrkesinspektionen i långt större utsträckning än hittills beredes direkt tillgång till väl kvalificerade läkarkrafter för undersökningar samt handläggning av frågor av yrkeshygienisk och medicinsk art.

Vad till sist beträffar frågan om klagörande av de speciella yrkeshygieniska problemen och metoderna för deras lösning inom ifrågavarande arbetsområde synas erforderliga undersökningar härom böra utföras av statens institut för folkhälsan. 1938 års arbetarskyddskommitté har också hos institutet för folkhälsan begärt utredning rörande vissa frågor i yrkeshygieniskt hänseende. Institutet har dock förklarat sig icke kunna under nu rådande förhållanden på

Svar på interpellation. (Forts.)

arbetsmarknaden med bl. a. ombyte av arbetskraft, forcerad arbetstakt, ökat övertidsarbete m. m. verkställa en dylik utredning rörande de yrkeshygieniska spörsmålen inom kontorsverksamheten på ett fullt tillfredsställande sätt.

Av det sålunda anförda torde framgå, att de väsentligaste av de av interpellanten berörda spörsmålen för närvarande äro föremål för överväganden inom 1938 års arbetarskyddskommitté och att förslag härutinnan äro att påräkna. Det synes mig också mest ändamålsenligt, att utredningen rörande de speciella yrkeshygieniska problemen anförts åt statens institut för folkhälsan. Emellertid torde de skäl, som institutet anført mot att denna utredning företages under nu rådande exceptionella förhållanden, vara bärande. Det är min avsikt att sörja för att undersökningen kommer till stånd så snart förhållandena det medgiva. Det är min förhoppning, att de förslag, som sålunda kunna väntas föreligga inom relativt nära framtid, skola kunna leda till lagstiftnings- och andra åtgärder från statsmakternas sida, i syfte att undanröja de missförhållanden, som blivit berörda i interpellationen.

Härefter anförde

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar, som han här avgivit. Jag noterar då först med tillfredsställelse, att herr statsrådet har en mycket positiv inställning till de spörsmål som beröras i interpellationen, och jag tackar herr statsrådet härför. Jag konstaterar vidare med glädje, att det är att vänta en del förslag, som gå ut på förbättringar på det område som det här närmast gäller. Jag är emellertid på ett par punkter ganska besviken, därför att statsrådet, när det gäller en verklig effektivisering av yrkesinspektionen liksom även när det är fråga om utredning rörande dessa förhållanden, icke kunnat ge något direkt löfte om att denna effektivisering i en nära framtid kan sättas i gång liksom också denna utredning.

Jag skall här inte gå djupare in på alla de problem som rullats upp i detta sammanhang. Jag vill bara, innan jag går vidare, påpeka, att när det gäller rationalisering på kontorsarbetets område, har man dragit en ofta felaktig parallell med rationaliseringen inom industrien och vad därmed sammanhänges. Man har, synes det mig — och det har framgått av de upplysningar jag från skilda håll fått — inte tagit hänsyn till att kontorsarbetet dock i väsentlig mån är av annan karaktär än industriarbetet. Man har sålunda, vilket jag också påpekat i interpellationen, icke brytt sig om att skilja ut de olika arbetstemporna. Det har sålunda bevisligen på vissa håll förekommit, att medan i den ena ändan av en stor sal ett ganska bullrande arbete utföres, äro i den andra ändan av salen personer sysselsatta med uppgifter av ganska kvalificerad art, som alltså kräva en viss tankeverksamhet hos dem som utföra arbetet i fråga. Hur slitande detta är för hela den mänskliga organismen behöver icke närmare ledas i bevis. Det faller av sig självt.

Nu är det ju på det sättet, att arbetarskyddslagen också gäller för kontorsarbete. När jag framställt min interpellation och i denna anmärkt på den bristande tillsynen över detta arbete, har jag därmed, det vill jag betona, inte velat kritisera yrkesinspektionen och det arbete den utfört. Jag känner av vissa skäl ganska väl till särskilt den kvinnliga yrkesinspektionens verksamhet, och jag vet, hur mycket arbete personalen där sätter in inte bara under den dagliga arbetstiden utan även när de använda en väsentlig del av sin fritid till upplysningsverksamhet och till anordnande av konferenser och dylikt. Det är väl kanske ganska naturligt, att dessa tjänstemän vid sin inspektionsverksamhet i första hand inrikta sitt arbete på sitt gamla område, nämligen det industriella. Jag har dock haft tillfälle att se en del utredningar, av vilka det framgår, att

Svar på interpellation. (Forts.)

man har satt in en ganska väsentlig verksamhet på kontorsarbetets område, men — och det återkommer man jämt och ständigt till, när man studerar detta problem — man får ju också klart för sig, att yrkesinspektionens tjänstemän äro för få för att kunna utöva den effektiva tillsyn, som lagen dock förutsätter.

När herr statsrådet i svaret säger någonting om att bestämmelserna i § 25 lagen om arbetarskydd begränsa möjligheterna till inspektion av kontorsarbetet, kan jag inte riktigt förstå detta påstående. I lagen står dock — jag citerar ordagrant: »Tillsyn skall i främsta rummet ägnas sådan verksamhet, vari arbetet måste anses medföra fara för olycksfall, ohälsa eller annat missförhållande, som denna lag avser att förekomma.» Det hela rör sig alltså, såvitt jag förstår, om en tolkningsfråga. Det är ju nu omvittnat och bevisat, att de moderna kontoren under vissa omständigheter kunna vara precis lika farliga för dem som arbeta där som fabrikerne för sina arbetare, när det gäller vad som faller under begreppet ohälsa. Att sedan tjänstgöringsreglementet, som vid det här laget lär vara 33 år gammalt, inte har följt med utvecklingen, ger ju ändå inte anledning till att acceptera denna begränsning. I tjänstgöringsreglementet står nämligen, att kontorsgöromål och därmed jämförlig sysselsättning inte skall inspekteras annat än efter anmälan. Nu vill jag dock för att icke bli missförstådd säga, att det även i lagen är utsagt, att inspektion inom detta område skall ske först efter gjord anmälan. I förhållande till den bestämmelse i § 25 arbetarskyddslagen, som jag citerat, synes mig detta påpekande, att inspektion skall ske först efter anmälan, vara ganska ologisk. Om vi veta hur det är ställt på kontorsarbetets område, så äro där vederbörande inte organiserade i så stor utsträckning som önskvärt vore. Detta gör — det har också påtalats från en del håll — att man i det längsta och kanske alltför länge drar sig för att göra en sådan anmälan som leder till inspektion. Man är rädd för följderna, när man ingenting har att falla tillbaka på. Detta gör, att en hel del missförhållanden aldrig komma fram.

Jag vill här betona vikten av att man i fortsättningen i än högre grad än hittills sätter in förebyggande åtgärder på detta område. Jag tycker att det är litet underligt, att man noga bestämmer och likaledes noga övervakar, att det blir olycksfallsskydd vid maskiner och dylikt, medan det förefaller mig vara precis lika viktigt att se till, att förebyggande åtgärder verkligen också vidtagas på här ifrågakommande område. Det allmänna lägger ju ner stora summor på att göra det uppväxande släktet så kraftigt som möjligt, och då menar jag, att därav följer med nödvändighet, att det också är samhällets plikt att se till, att ett sådant skydd som det här är fråga om kommer till stånd både för yngre och äldre, och att det blir inspektion även i detta fall.

Jag vill inom parentes säga, att den kvinnliga kontoristföreningen, om jag minns rätt, i en skrivelse har påvisat, hurusom man under senare år har konstaterat förekomsten av tbc i mycket stor utsträckning bland de unga kontorsarbetande kvinnorna. Jag nämner här särskilt kvinnorna, men det är alldeles uppenbart, att i den mån männen arbeta under samma förhållanden, förefinnes det risk även för dem. Det ligger i sakens natur.

Jag har av vissa skäl främst nämnt den kvinnliga arbetskraften, och det har jag gjort därför, att utvecklingen på kontorsarbetets område mer och mer gått i den riktningen, att den kvinnliga arbetskraften pressas allt hårdare och hårdare och har sämre arbetsförhållanden genomsnittligt taget än den manliga. Som belägg för detta påstående kan jag exempelvis nämna, att det på ett stort kontor här i staden är ordnat på det sättet, att alla de kvinnliga tjänstemännen ha lokaler där det under den övervägande delen av dygnet finns endast indirekt belysning, medan alla de manliga kontorsarbetarna på detta kontor ha

Svar på interpellation. (Forts.)

rum där det finns direkt belysning. Vidare har genom rationaliseringen och mekaniseringen och allt vad heter utvecklingen gått dithän, att det blivit en uppdelning av arbetet mellan manliga och kvinnliga arbetare. Förr hade både män och kvinnor ett mera rörligt arbete. Nu har det tenderat dithän, att kvinnorna i övervägande grad fått ett stillasittande arbete, medan männen fortfarande väsentligen ha hand om det mera rörliga arbetet.

Nu vill jag säga, att det icke ett ögonblick varit min tanke att kritisera en nödvändig rationalisering. Det är alldeles uppenbart, att man måste acceptera en sådan. Men vad jag velat betona, och göra det kraftigt också, är, att man vid rationaliseringen måste taga hänsyn till den mänskliga arbetskraften i högre grad än vad det förefaller att man till dags dato har gjort. Detta är under alla förhållanden ytterst viktigt, men jag skulle tro, att det i dessa tider, när arbetskraften är så ytterst knapp som den är, är av ännu större vikt. Dessa rationaliseringsexperter se ju till, hur man skall få ut den största möjliga arbetsprestation, och det må man ju acceptera, men jag anser, att om man därvid inte också tar hänsyn till långtidsverkningarna av denna rationalisering på den mänskliga arbetskraft som utför arbetet, så är det i grund och botten en felaktig rationalisering. Då blir det så, att rationaliseringen helt enkelt förbytes i sin motsats.

Det är ett annat problem, som strängt taget inte hör hit men som jag ändå rent parentetiskt skulle vilja beröra. Det är ett problem som uppstår på grund av att det vid den sig allt mer utbredande rationaliseringen och mekaniseringen mer och mer gått därhän, att sedan de unga kvinnorna och kanske även männen under en viss tid varit anställda på kontoren, äro de utslitna eller, som den vanliga termen lyder, för gamla. Yngre och billigare arbetskraft kan då ersätta dessa äldre. Så kopplas de äldre av och stå där utan utkomstmöjligheter. Jag skall inte ta upp tiden med att anföra några exempel härpå, men jag har sådana. Det hör som sagt kanske inte hit, men jag har inte kunnat låta bli att i detta sammanhang omnämna detta förhållande.

Herr statsrådet säger i sitt svar, att man har under omprövning frågan om att till arbetarskyddslagens tillämpningsområde hänföra icke endast begreppet rörelse utan även begreppet verksamhet. Detta skulle ju otvivelaktigt innebära en utvidgning av lagen, och jag tycker att detta konstaterande med nödvändighet måste medföra, att en utökning av yrkesinspektionen företages med det snaraste. Ty, såsom också har konstaterats här, redan med den relativt begränsade räckvidd, som lagen nu har, hinner inte yrkesinspektionen utöva all den inspektion, som behövs, och det problemet blir naturligtvis ännu mer brännande, om det skall ske en utvidgning av lagen.

Nu säger man, att en utökning av yrkesinspektionen är en kostnadsfråga. Ja, det är klart att så är fallet och att alla utgiftsökningar, särskilt i dessa tider, böra prövas mycket ingående. Men jag tror att om man kunde få till stånd en inspektion, som leder till förbättrade arbetsförhållanden, så att arbetskraften sparas och därmed dessa ofta mycket långvariga muskel- och ledsjukdomar, som nu förekomma bland de kontorsarbetande och vilka äro mycket dyrbara att bota, kunde undvikas, då tror jag att det vore väl placerade pengar att företaga en utökning av yrkesinspektionen.

Herr statsrådet har vidare framhållit, att man har under omprövning frågan om utökad läkarrepresentation inom yrkesinspektionen. Detta är ju mycket tacknämligt, och jag vill gärna här notera det. Jag undrar emellertid, om det inte i realiteten blir så, att dessa läkare främst komma att stå till chefsmyndighetens förfogande och att alltså inte inspektionsarbetet ute på fältet, så att säga, därigenom kommer att i nämnvärd grad effektiviseras, och det var ju dock dit man ville komma.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är också tacknämligt, att man, såsom herr statsrådet nämnde i sitt svar, tagit under övervägande att utvidga yrkessjukdomsförsäkringslagen till att omfatta även kontorsarbetets yrkessjukdomar. Men i och med detta har man ju medgivit, att kontorsarbetet är av den art, att det verkligen ger upphov till en del åkommor.

En mycket förhoppningsfull sak i statsrådets svar var, att man överväger införande av obligatorisk läkarundersökning för de unga kontorsarbetarna. Om jag är rätt underrättad, har även kvinnliga kontoristföreningen begärt sådan undersökning, och jag vill nu bara betona vikten av att en dylik kommer till stånd så snart som möjligt.

Just nu pågår ju en rationaliseringsutredning inom de statliga verken, och det är alldeles uppenbart, att resultatet därav kommer att få betydelse för kontorsarbetet även inom andra områden. Jag skall inte här gå närmare in på den diskussion, som förts i samband med vissa uttalanden av särskilt en av rationaliseringsexperterna, men jag skulle vilja understryka, att det sätt, på vilket man från s. k. rationaliseringsexperthåll tar på dessa frågor, visar, att man nog inte har den förståelse för den mänskliga arbetskraftens ställning i rationaliseringsprocessen, som man borde ha. Jag skall bara citera ett litet uttalande, som, med full rätt enligt min mening, väckt ganska mycken uppmärksamhet och reaktion från kontorsarbetarnas sida. En av experterna säger: »Vi veta ju, att kvinnlig arbetskraft trivs med rutinmässiga arbetsuppgifter, som många män skulle tycka vara mycket tråkiga.» Ja, det är mycket möjligt att så kan vara fallet, men jag måste säga, att jag har inte för min del från de kvinnliga anställdas sida hört, att de skulle trivas med rutinmässiga arbetsuppgifter. Tvärtom klaga de ganska mycket över att arbetet är monotont. Nu kanske man inte skall lägga så stor vikt vid klagomål av detta slag, ty folk klagat ofta över sin arbetsuppgift, fastän man i själva verket trivs rätt bra med den, och så kan väl i viss mån vara fallet också härvidlag. Men jag undrar i alla fall, om man inte gått för långt i rationaliseringssträvanden. För några dagar sedan hörde jag talas om, att man på en mycket stor arbetsplats föreskrivit, hur de kvinnliga arbetarna skola hålla armen, när det gäller att utföra ett visst arbetstempo. En av de unga kvinnorna tog sig emellertid orådet före att ändra armens ställning, då hon inte längre orkade hålla den på föreskrivet sätt. Genast kom en arbetsstudieexpert eller vad det heter och sade, att det var förbjudet att hålla armen på det sätt, som hon nu gjorde, och det hela gav upphov till en ganska allvarlig kontrovers. Jag tycker, att när man drivit det hela dithän, att den mänskliga arbetskraften behandlas precis som en maskin, är man ganska långt ute på det sluttande planet. Nu vet jag väl, att yrkesinspektionen har företagit en undersökning av arbetsförhållandena för t. ex. de telefon- och postgiroanställda och att på det sistnämnda stället en del förbättringar ha vidtagits, men förhållandena lämna dock ännu en hel del övrigt att önska.

Med allt detta som bakgrund är det inte så underligt, att sjukledighetsprocenten för den kvinnliga arbetskraften är ganska hög. Det har ju sagts, att telefonisterna skulle inneha rekordet i fråga om sjukledighet, men om man tittar på deras arbetsförhållanden, blir man egentligen förvånad över att sjukledighetsprocenten inte är ännu större än vad den är. I en skrivelse, som kvinnliga telefontjänstemannaföreningen ingivit till telegrafstyrelsen, anföras några exempel på de risker för personalen, som arbetsförhållandena medföra. Man åberopar t. ex. de smittomoment, som uppkomma därigenom att de arbetande sitta mycket tätt. Men det kanske mest allvarliga är den mycket dåliga ventilationen liksom överhuvud taget den dåliga beskaffenheten av lokalerna. Det framhålles vilken påfrestning det måste vara att arbeta sex, sju timmar

Svar på interpellation. (Forts.)

i en lokal med, som det säges, direkt drag från ett varje timme under femton minuter öppet fönster. Det är alldeles uppenbart, att detta måste vara ganska farligt åtminstone under den kallare årstiden. Vidare betonas, att arbetstakten är ytterst jäktad, och att varje moment i arbetet kan kontrolleras, varje sekund likaså.

Nu får man ju hoppas, att arbetsförhållandena för telefonisterna komma att förbättras, och det mycket snabbt, men, såsom också framhålles i telefonisternas skrivelse, det är dock ett faktum av ganska allvarlig innebörd, att »vid nybyggnader och inredningar av telefonstationer har tills nu i de flesta fall den mänskliga arbetsfaktorn kommit helt i skymundan».

Kvinnliga telefontjänstemannaföreningen har i sin skrivelse också begärt en utredning angående anledningen till den stora sjukprocenten bland telefonisterna. Telegrafstyrelsen svarar emellertid efter gammalt känt mönster, att man under nu rådande förhållanden inte bör föranstalta om utredningar, som skulle bli mycket omfattande och arbetskrävande. Jag måste säga, att det är ganska beklämmande att höra detta. När det gäller utredningar av alla möjliga slag i syfte att effektivisera och mekanisera och rationalisera och allt vad det heter, då finns det både tid och arbetskraft, men så fort det är fråga om att undersöka, hur den mänskliga arbetskraften har det, finns det varken tid eller råd, utan då skall man vänta tills det blir andra och bättre tider.

Jag tror emellertid, att det behövs yrkeshygieniska utredningar här liksom på en hel del andra områden, och jag är tydligen inte ensam om den uppfattningen. Arbetarskyddskommittén har, såsom nämnts här nyss, hos statens institut för folkhälsan begärt en utredning angående de yrkeshygieniska problemen, men man har fått samma svar därifrån som från telegrafstyrelsen, nämligen att utredningar av detta slag inte kunna företagas under nu rådande förhållanden. Tyvärr godtar också departementschefen detta skäl.

Man väntar, säger man, på bättre tider för att kunna företaga de åtgärder, som äro behövliga. Det är det svaret som man får så snart man diskuterar frågan om en ändring av nuvarande förhållanden. Men det är dock ingen som vet, när bättre tider verkligen komma, och under tiden fortskrider rationaliseringsprocessen och allt flera av de arbetande bli utsatta för dess tryck.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att även om det givetvis är mycket önskvärt att medicinska experter anlitas vid en utredning om de yrkeshygieniska problemen, så tror jag dock, att yrkesinspektionen själv mycket väl skulle kunna till nöds företaga en sådan utredning. Yrkesinspektionens tjänstemän ha stor erfarenhet av dessa förhållanden och veta väl var det gäller att gripa in.

När jag sålunda nu kritiserar vissa förhållanden inom kontorsarbetets område, är det mig dock angeläget att betona, att det inte bara finns dåliga och farliga arbetsplatser, utan att det också finns många goda sådana. Anledningen till att jag framställt min interpellation har dock varit en önskan att i än högre grad rikta uppmärksamheten på kontorsarbetets problem, och jag skulle vilja sluta med att uttrycka den förhoppningen, att herr statsrådet, helst inom en mycket nära framtid, låter sin positiva inställning till dessa frågor få konkret uttryck i praktiska åtgärder, i den mån sådana kunna företagas.

Vidare yttrades ej.

§ 10.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till andra särskilda utskottet propositionerna:
 nr 223, med förslag till lag om allmänna vägar m. m.; och
 nr 224, angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet
 berörande anslagsfrågor; samt
 till statsutskottet propositionerna:
 nr 226, angående överenskommelse med Vänersborgs stad om reglering av
 vissa brofrågor m. m.; och
 nr 227, angående försäljning av statens järnvägar tillhöriga markområden
 i Södertälje och Luleå.

§ 11.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitte-
 rades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 354 av herr *Dickson m. fl.*;

nr 355 av herr *Mårtensson m. fl.*;

nr 356 av fröken *Andersson* och fru *Rydh Munck af Rosenschöld*; och

nr 357 av herrar *Skoglund* i Umeå och *Måler*; samt

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 358 av herr *Lundell m. fl.*;

nr 359 av herr *Wiberg m. fl.*;

nr 360 av herrar *Skoglund* i Umeå och *Severin* i Gävle;

nr 361 av herrar *Svensson* i Grönvik och *Liedberg*; och

nr 362 av herr *Hansson* i Skediga.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhand-
 lingar.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-
 getåret 1943/44 till statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alko-
 holistanstalt därstädes;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vård-
 hem för lättskötta sinnessjuka;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa
 fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i
 vissa fall av kronans rätt till danaarv.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts
 proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/
 43 till viss kreditgivning till Finland.

*Viss kredit-
 givning till
 Finland.*

I propositionen nr 55 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt ut-
 drag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 februari 1943, fö-
 reslagit riksdagen att å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å
 kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, såsom reservationsanslag

Viss kreditgivning till Finland. (Forts.)
anvisa till Kreditgivning till Finland 6,100,000 kronor och till Ytterligare reglering av viss kreditgivning 35,000,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, såsom reservationsanslag anvisa

- a) till Kreditgivning till Finland 6,100,000 kronor,
- b) till Ytterligare reglering av viss kreditgivning 35,000,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det framgår ju av materialet i denna fråga, att det handlar om att anvisa 41,000,000 kronor till kredit för Finland, varjämte det bringas i erinran, att riksdagen för icke lång tid sedan har ytterligare anvisat 5,200,000 kronor för samma ändamål. Över huvud har icke riksdagen erhållit någon sammanfattande och överskådlig redogörelse för de ekonomiska transaktionerna i fråga om Finland. Nu vill man återigen anvisa dessa pengar, vilket i verkligheten handlar om att möjliggöra en okompenserad export.

Redan fjolårets handelsavtal med Finland möjliggjorde för Finland att er hålla varor för 70,000,000 kronor. Det påpekades, att Finland skulle å sin sida medgiva utförsel av varor i den mån dess försörjningsläge skulle tillåta detta. Det är ju känt, att Finlands försörjningsläge är sådant, att Sverige ej kan vänta någon nämnvärd kontraexport från Finlands sida som ersättning för de varor Sverige levererar.

Det betyder alltså, att det här rör sig om en ensidig åtgärd från Sveriges sida för att dels skaffa Finland livsmedel — detta syfte tillgodoses ju bland annat genom krediten åt Danmark — dels skaffa Finland andra varor. Det sistnämnda avser ju speciellt varor från den svenska industrien och säkerligen icke obetydligt med krigsmateriel, som på detta sätt skulle tillföras Finland.

Karaktersen av denna kreditverksamhet är alldeles påtaglig. Det handlar om åtgärder, som omedelbart bli ett stöd för Finlands krigföring. En del av de varor, som Finland skall erhålla för pengarna, skall ju tagas från Danmark; det handlar om livsmedel framför allt. Men för att Danmark skall leverera dessa varor till Finland skall Sverige i stället leverera varor till Danmark. Det är ju så, att både Danmark och Finland måste räknas till länder, som äro kontrollerade av Tyskland. Man tycker, att det borde vara Tysklands sak, om det ville ha varor från det ena av de kontrollerade länderna till det andra. Det borde ej vara Sveriges angelägenhet. Men enligt detta avtal, som är en fortsättning av tidigare träffade avtal, är det tyvärr på det sättet, att Finland får varor från Danmark, och i gengäld får Sverige leverera varor till Danmark.

Det skulle kunna resas åtskilliga rent praktiska invändningar icke bara mot förfaringssättet utan också mot vår kredit överhuvud taget. Jag vill också peka på en sak. Nu talar man icke alls om inflationsproblemet. Det har redan i dag en gång tidigare talats om en skogskonferens, som hölls, om jag minnes rätt, i november månad föregående år. Där hävdades, att man genom att betala skogsarbetarna ett tillägg på ungefär 30 procent under sommaren skulle få dem att stanna kvar i skogen. Därmed skulle man kunna få fram den ved, som vore nödvändig, utan att behöva tillgripa dessa särskilda åtgärder med riksarbetslag, med att utkalla »fyrtiotreorna» och dylikt. Det har redan i dag sagts, att en sådan uppfattning är för optimistisk; man skulle icke helt kunna lösa problemet på detta sätt. Det må vara hur som helst med den saken. Men det är betecknande, att regeringens representant vid nämnda kon-

Viss kreditgivning till Finland. (Forts.)

ferens anförde såsom det huvudsakliga argumentet mot ett sådant arrangemang, att man på grund av penningpolitiska hänsyn icke skulle kunna göra det. Jag tänker, att det skulle kunna handla om några tiotal miljoner kronor, som varit nödvändiga för genomförande av ett sådant arrangemang. Men här är man utan vidare beredd att anvisa det ena tiotalet miljoner kronor efter det andra. I fjol var det under bara åtta månader 70,000,000 kronor. Nu har riksdagen, som jag redan sagt, dels ställts inför att anvisa 41,000,000 kronor, dels redan tidigare anvisat 5,000,000 kronor, dels avtalat i annat sammanhang en kredit på 10,000,000 kronor. En sådan kredit åt Finland, som går på 50,000,000 kronor, innebär ju, om man ser det rent penningpolitiskt, detsamma som om regeringen vid oförändrad produktion skulle släppa ut dubbelt så stort belopp eller 100,000,000 kronor pengar i marknaden. En sådan export — det handlar ju i verkligheten om export — av varor måste direkt verka i inflationistisk riktning. Men samma människor, som hade så förfärligt brått att genomföra lönestoppet med den föregivna motiveringen, att man skulle förhindra en fortsatt inflation, ha icke alls några betänkligheter mot sådana här åtgärder, vilkas inflationsbefrämjande karaktär är så påtaglig, att man icke närmare behöver gå in på densamma.

Denna export sysselsätter många tusen svenska arbetare. Dessa många tusen svenska arbetare behövas verkligen för att tillfredsställa det behov av varor, som finnes inom landet. Därför innebär en sådan här export ingenting annat än att man undandraget folkförsörjningen viktiga arbetskrafter och, naturligtvis, viktiga råvaror och andra nyttigheter och sätter in detta till stöd för ett annat land. Det har redan i dag av en partikamrat till mig konstaterats, att detta stöd åt nämnda land innebär ett stöd åt ett krigförande land, ett stöd åt ett land, som för krig i ett främmande land, ett land, vars regering öppet sagt, att den avser att öka sitt lands territorium på ett annats bekostnad.

Alldeles oavsett detta är det ju så, att krigskrediter strida mot den internationella folkkrätten. De överensstämmer ej med de internationella neutralitetsregler som fastställts. Jag kan för min del icke uppfatta denna kredit på något annat sätt än att jag vill ställa in densamma som ett led i en fortsättning på en politik, som utrikesministern för icke så länge sedan karakteriserade som icke-krigförande, d. v. s. en neutral politik.

Just detta anser jag naturligtvis vara det mest avgörande skälet. Även om de försörjningspolitiska skälen äro mycket starka och tungt vägande, anser jag dock det rent neutralitetspolitiska skälet vara det avgörande, varför icke riksdagen borde gå med på en sådan här kredit.

Det har i dag tidigare från regeringsbanken antytts, att det var en ganska löjlig syn, när en icke-medlem av regeringspartiet, i detta fall en kommunist, visade omsorg om neutraliteten. Jag vill erinra om, att riksdagen i fjol beslöt — bara mot kommunisternas röster, ty det var bara kommunisterna som protesterade — anvisa 300,000,000 kronor till kredit, som i detta fall avsågs att komma Tyskland till godo. Det glädde mig mycket, när bara några månader därefter en ledamot av denna riksdag, herr Jonsson i Eskilstuna, i samband med utrikesdebatten uttryckte mycket starka betänkligheter mot det kreditförfaringsätt, som det där var fråga om. Det har glatt mig alldeles särskilt, att regeringen i år icke har givit någon antydning om att den skulle återkomma med några liknande förslag som under föregående år, ja, att det tvärtom synes mig ha kunnat utläsas av regeringens uttalanden och handlingssätt, att det är klart för regeringen, att sådana krediter icke bara äro olämpliga utan direkt skadliga. Och om sådana krediter äro skadliga, när det gäller Tyskland, så äro de skadliga också när det gäller Finland. Vi kunna icke ställa oss på den ståndpunkten att göra någon skillnad mellan Tyskland och Finland i

Viss kreditgivning till Finland. (Forts.)

detta fall. Båda kämpa som bundsförvanter för erövringsmål, och varje stöd åt dem blir alltså ett stöd åt en politik, som Sverige ej borde ha intresse av att främja.

Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att vi föra en sådan utrikespolitik, att vi ej inom en ganska nära framtid skola vara tvungna att säga oss själva, att vi ha gjort oss ganska löjliga. Det är tyvärr icke bara på det sättet, att vi göra oss löjliga med detta understöd åt ett krigförande land. Det är tyvärr ännu värre med denna politik.

Herr talman! Några närmare skäl behöver jag icke giva, varför jag för min del är motståndare till att man skall på detta sätt understödja Finlands krigföring. Jag vill yrka avslag på statsutskottets utlåtande i denna fråga. Det är kanske så, som det här antytts i dag, att vi tidigare icke ha intagit en liknande ståndpunkt, så att vi rent formellt ha uppträtt mot krediten. Vi ha icke gjort det, ty det har icke syntts oss vara någon mening på grund av opinionens inställning. Men här har nu skett en avgörande opinionsändring. Här går regeringens egen press numera öppet mot ett betraktelsesätt, som innebär, att man gör skillnad mellan å ena sidan Finland och å andra sidan Tyskland. Här har man numera i regeringen mycket närstående kretsar kommit till slutsatsen — vilken jag ju anser vara alldeles riktig — att dessa båda länder kämpa på en gemensam front: man kan icke göra en principiell skillnad mellan deras krig. Det handlar om erövringskrig i båda fallen, och det handlar eller borde i varje fall för vårt lands vidkommande handla om att hålla detta klart för sig. Det är en stark opinionsrörelse, som nu vuxit fram och framträder i olika partier och i olika partiers tidningar mot exempelvis andra former av avsteg från neutraliteten. Det är min övertygelse, att denna opinionsrörelse ej kan göra halt inför sådana här former för stöd åt krigförande länder.

Vi vilja ha slut på denna politik av så kallad icke-krigförande. Vi anse det både under nuvarande skede och efter detta krig vara lyckligast för Sverige att icke kompromettera sig ytterligare i det demokratiska utlandets ögon. Därför vända vi oss mot dessa former för stöd åt Finland.

Ännu en gång, herr talman, ber jag få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! För statsutskottet har denna fråga icke varit någon utrikespolitisk fråga utan närmast en fråga om att infria tidigare gjorda utfästelser samt att överföra vissa krediter från riksbanken till riksgäldskontoret. Jag ber sålunda, utan att ingå i något som helst bemötande av den föregående ärade talarens anförande, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag antar, att det är flera, som i likhet med mig äro tveksamma i den här frågan. Det kan icke hjälpas, att det illa rimmar sig att fortsätta en sådan här politik med de uttalanden, som tidigare gjorts i kammaren och om vilkas innebörd jag skulle tro, att riksdagen var praktiskt taget enig, nämligen att man i tider som dessa skall vara mycket försiktig med att ikläda staten krediter, vilkas återbetalning kan vara högst tvivelaktig.

Emellertid befinna vi oss ju här i det läget, att det realiter icke är fråga om nya krediter. De 6,100,000 kronor, som nämnas i första punkten, äro realiter redan beviljade. Riksdagen har genom sitt stillatigande inför det avtal, som anslaget hänför sig till, gått med på detta. Beträffande de andra 35 miljonerna är det också gamla synder, som gå igen. Dessa pengar ha, såvitt jag fattat saken rätt, tidigare utbetalats av riksbanken, vilket nu skall regleras genom att de övertagas av staten själv.

Man kan naturligtvis ha delade meningar om det lämpliga och riktiga i

Viss kreditgivning till Finland. (Forts.)

att förfara på senare sätt, men jag tror icke, att man kan säga, att denna kreditgivning *i sak* strider mot den inställning som riksdagen tidigare haft. Därför, herr talman, kommer jag ej heller att ställa något yrkande. Jag vill bara i anslutning till det uttalande, som jag personligen gjort i kammaren en gång förut, säga, att jag hoppas, att man i fortsättningen tar hänsyn till att svenska staten och svenska folket icke ha råd, allraminst i betraktande av de tider som komma, ikläda sig krediter, för vilka vi ej ha någon som helst garanti att de bli återbetalade.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Statsutskottets talesman hävdade, att man icke lagt utrikespolitiska synpunkter på frågan. Det gjorde icke heller statsutskottet, såvitt jag kunde förstå av dess talesman, i fjol, när man anvisade 300,000,000 kronor, vilket icke hindrade, att en av statsutskottets ledamöter senare med bland annat utrikespolitiska betänkligheter uttalade förhoppningen att någonting sådant icke skulle upprepas.

Men jag måste säga: Om icke statsutskottet anlägger utrikespolitiska synpunkter på denna fråga, vad finnes det då för skäl att leverera dessa varor? Är det så, att Sverige har ett sådant överflöd, att det kan vräka i väg 40—50 miljoner kronor utan vidare? Ett sådant skäl finnes icke. Det är statsutskottet och oss alla välbekant, att dessa varor verkligen behövas mycket bra inom landet. Det enda skälet egentligen, varför statsutskottet skulle kunna förorda en sådan här kredit, vore ju utrikespolitiska synpunkter: att man avser att stödja ett land, som man anser sig stå i särskilt frändeförhållande till. Men ett sådant skäl anför man icke numera. Jag anser skälet i och för sig ohållbart. Men med hänsyn till den hållning som riksdagen tidigare intagit till frågan är det dock ett skäl, som från statsutskottets sida rent politiskt för närvarande hade kunnat åberopas. När alltså icke detta skäl åberopas längre, borde det verkligen vara på tiden att med hänvisning till den egna folkförsörjningens behov göra slut på ett sådant stöd åt ett krigförande land.

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag känner mig nödsakad att säga några ord med anledning av vissa saker, som herr Hagberg i Luleå här yttrat.

Först vill jag emellertid säga till herr Kilbom, att vi kunna naturligtvis litet till mans ha den uppfattningen, att vi skola vara mycket försiktiga i fråga om utländska krediter. Det är självklart, att vi skola vara det alldeles särskilt under kriget. Men jag vill fästa herr Kilboms uppmärksamhet på att han och jag tillsammans i andra sammanhang fäktat mycket hårt för en positiv inställning till utlandskrediter. Det var då det ryska avtalet var på tal 1935. En rent principiellt negativ hållning mot alla slag av utlandskrediter tror jag icke att man kan intaga.

Vad jag begärde ordet för att säga var egentligen det att jag är övertygad om att herr Hagberg i Luleå är ensam i denna fråga och att han talar blott för den lilla klick i Sveriges land som han och ett par kolleger representera i denna kammare. Det förhåller sig så, att svenska folket för närvarande känner en mycket stark önskan att i större utsträckning än som hittills varit möjligt vara de nordiska broderfolken till hjälp. Vi kunna inte vara det, som väl bekant är, annat än i ganska begränsad omfattning. Det gäller ifråga om Norge, det gäller också ifråga om Finland. Här är en hjälp som Sverige med en ganska ringa uppoffring för egen del är i stånd att lämna, och jag är övertygad om att det motsvarar svenska folkets önskan att söka bisträcka Finland med denna hjälp. Herr Hagberg använder ett uttryckssätt som jag omöjligen är i stånd att gilla, när han exempelvis säger, att både Finland och Danmark äro av Tyskland kontrollerade länder. Om det är någonting som skall vara grunden

Viss kreditgivning till Finland. (Forts.)

för det nordiska samarbete, som vi hoppas på i framtiden, måste det vara övertygelsen, att dessa folk var för sig under detta krig ha kämpat för sin egen frihet och inte för någonting annat. Och det finns inte det minsta skäl för oss att i fråga om Finland ge på hand någonting i riktning mot en uppfattning av det slag, som herr Hagberg nyss gav till känna.

Nu döljer ju herr Hagberg sitt verkliga syfte när han här för ett längre resonemang om inflationen, som jag inte har någon anledning att nu gå in på. Herr Hagberg förklarar karskt, att sådana saker som krigskrediter strida emot internationella regler. Jag tycker inte, att herr Hagberg skall undervisa oss om internationella regler. Det har redan förut i dag anförts — det var statsministern som sade det — att man i det läger som herr Hagberg representerar inte är någon lämplig läromästare för andra i fråga om neutralitet. Jag kan inte minnas, att herr Hagberg protesterade, vilket han ju eljest skulle haft anledning att göra på grund av den internationella samhörighet där han känner sig stå, när Tyskland och Ryssland under åren 1939 och 1940 följde det avtal som innebär, att den ryska industrien ställde sig bakom den tyska upprustningen och den tyska krigföringen. Hade herr Hagberg då talat på det internationella tänkandets vägnar och protesterat emot sina uppdragsgivare på andra sidan Östersjön, då skulle jag ha förstätt honom bättre i dag. Men eftersom han inte gjorde det den gången tycker jag inte, att han nu har någonting att säga oss här hemma. Hans skäl var, när han nu tog till orda i denna sak, att det skett en opinionssvängning. Herr Hagberg har alltså inte vågat ta till orda tidigare därför att han inte då var säker på att ha opinionen med sig. Jag måste säga, att en sådan motivering för hans karska hållning i dag ger jag inte mycket för.

Slutligen sade herr Hagberg i Luleå: Vi böra inte göra oss löjliga i det demokratiska utlandets ögon. Att beakta den synpunkten, det tillkommer, herr Hagberg i Luleå, oss som representera det demokratiska Sverige.

Herr Hagberg i Luleå: Med anledning av talet om att jag företräder en liten klicks ståndpunkt i denna fråga, medan herr Vougt företräder det stora flertalet inte bara här utan ute i landet, vill jag säga, att det kan ju ligga någonting i en sådan invändning. Jag erinrar om den utrikespolitik, som jag kritiserade tidigare, före krigsutbrottet; det var ju bara en liten klick som då företrädde den ståndpunkten. När vi exempelvis angrepo Ålandspolitiken var det ju intet tvivel om att regeringen hade det stora flertalet bakom sig både i riksdagen och ute bland folket. Jag drog inte den saken i tvivelsmål en enda gång. När vi tyckte, att statsministern borde byta ut sin utrikesminister — detta yttrade jag i remissdebatten redan 1939 — så kunde statsministern med mycket större rätt säga, att utrikesministern företrädde regeringens politik, och naturligtvis hade han det stora flertalet bakom sig. Men det hindrar inte, att han åtta månader senare var tvungen att följa rådet, och framför allt innebar ju detta, att man drog sig tillbaka från den farliga utrikespolitik som man hade fört i bl. a. Ålandsfrågan.

Det där talet om att man tillhör en liten klick är alltså i och för sig intet argument mot den ståndpunkt man företräder. Att man för tillfället råkar företräda det stora flertalet är intet argument, som i och för sig bevisar det berättigade i en åtgärd av så tvivelaktig karaktär som det här handlar om. Som jag redan tidigare sagt var det en liten klick, jag och mina partikamrater, som i fjol uppträdde mot tyskkrediterna, men i år glädja vi oss åt att praktiskt taget hela riksdagen — ja, även om jag tvekar en smula tror jag, att också herr Vougt bör inräknas bland dem som ha denna uppfattning — anser det otänkbart att nu besluta sådana krediter.

Viss kreditgivning till Finland. (Forts.)

När herr Vougt säger, att Finland kämpar för sin frihet, vill jag inte bestrida att finska regeringen säger att den gör det. Men den säger också, att den vill ha främmande mark. Det är ju inte så länge sedan, bara ett par månader sedan, som den finske statsministern i ett uttalande återigen solidariserade sig bakom kravet på Fjärrkarelen. Detta tal om att Finland kämpar för sin frihet får herr Vougt alltså gärna tro på, men jag tror inte på det. Jag anser, att Finland för ett helt annat krig än som framgår av detta uttalande.

Vårt syfte med denna framstöt är alldeles klart. Vi vilja bekänna den strävan vi hela tiden försökt kämpa för, att vårt land verkligen skall helt återvända till neutraliteten. Det är inga partiegoistiska och inga särskilda internationalistiska beräkningar som ligga bakom detta krav, utan det är en uppfattning, som man måste komma till och som jag är alldeles säker på att denna riksdag förr eller senare kommer till, inte bara när det gäller vissa frågor, där vi redan kunna konstatera en mycket god tendens, en god förändring i utrikespolitiken, utan också i alla frågor där det handlar om avsteg från neutraliteten. Det är bara herr Vougt som tar en sådan här framstöt som ett försök att »undervisa» de övriga riksdagsledamöterna om hur Sverige borde handla. Om man uppfattar det så att det skall vara en undervisning, så kan detta väl endast tolkas på det sättet, att herr Vougt verkligen känner det som om han nu erhållit några nya synpunkter. Så ligger det emellertid inte till för vårt vidkommande. Vi ha inte alls velat undervisa utan ha velat säga vår mening, att detta är olämpligt, detta är enligt vår mening en oneutral politik, en politik som främjar ett land, som för ett orättfärdigt krig. Det är en ståndpunkt som vi hävdat och en ståndpunkt som allt större delar av det svenska folket numera omfatta. Opinionen mot transiteringen är ju bland annat ett uttryck härför.

Jag förstår inte, varför herr Vougt som ett argument för att Sverige skulle ge krediter åt krigförande land anför det förhållandet, att ryssarna träffade ett icke-angreppsavtal med tyskarna, vars ekonomiska innebörd *inte* var den som herr Vougt angav, att den ryska industrien skulle understödja den tyska krigföringen, utan den ekonomiska innebörden var tvärtom att tyskarna gävo ryssarna krediter för att ryssarna från den tyska industrien skulle erhålla varor. Det är i och för sig intet argument varför Sverige på detta sätt skulle slänga bort, jag höll på att säga det ena hundralet miljoner kronor efter det andra — så är det i varje fall om man ser det i stort sedan detta världskrig började — på så tivelaktiga affärer som det här är fråga om.

Herr Vougt: Min hänvisning till det tysk-ryska avtalet av 1939 och 1940 var alls inte avsett som något argument för Sveriges ståndpunkt i denna fråga utan gjordes endast för att påvisa, vilken karusell herr Hagberg i Luleå sedan ett par år tillbaka snurrar runt i.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statens intressekontor, m. m.;

bankoutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion om tilläggs-pension åt vissa förutvarande arbetare vid telegrafverket, m. m.; samt andra lagutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckta motioner om viss ändring i tuberkulosförordningen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Motion om viss ändring i förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 14, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Spångberg m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa »skyndsamt utredning rörande sådan ändring av förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, att ersättning må kunna utgå, då sjukdom eller dödsfall inträffat i samband med militärtjänstgöring, även om det kan anses, att sjukdomen eller dödsfallet föranletts av annan orsak än militärtjänstgöringen, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranledes».

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Spångberg**: Herr talman! Enligt militärsättningsförordningen kan ersättning lämnas till värnpliktig och anställd i försvarsväsendet vid inträffat olycksfall, dödsfall eller påkommen sjukdom. Emellertid visar det sig vid den praktiska tillämpningen av denna förordning, att många inte erhålla någon ersättning trots att militärtjänstgöringen uppenbart har medverkat till sjukdom eller dödsfall. Jag har därför tillsammans med några andra kammarledamöter väckt en motion om uppmjukning av förordningens bestämmelser för att det skulle kunna gå lättare för dem, som under militärtjänstgöring drabbas av sådan skada som här avses, att erhålla ersättning.

Vi ha pekat på sådana fall som då en värnpliktig får en sjukdom, som anses ha orsakats av militärtjänstgöring, och inlägges på sjukhus för vård, varunder han kan drabbas av en annan kanske relativt sett oskyldig sjukdom, av vilken han knappast skulle ha avlidit, om han inte genom den sjukdom för vilken han vårdades fått sina krafter så starkt nedsatta, att han inte stått emot den tillstötande sjukdomen. Vi anse det vara alldeles orimligt, att ingen hjälp utbetalas, om en läkare konstaterar, att vederbörande inte avlidit på grund av den ursprungliga sjukdomen utan att den närmaste dödsorsaken faktiskt är den andra sjukdom, som vederbörande drabbades av under det han vårdades för den förra. Eftersom det mellan dessa båda sjukdomar kanske inte finns något egentligt samband, kan man inte direkt påstå, att döden vållats på grund av militärtjänstgöringen, och därför blir det heller ingen hjälp.

Det är så det förhåller sig i många fall. Det var detta som jag och några medlemmar även i fjol framhöllo här i kammaren, som då biföll framställningen. I år har frågan gått till andra lagutskottet — den behandlades av bankoutskottet i fjol — som föreslår, »att förevarande motion ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd».

Om man nu tar del av vad utskottet anför såsom motivering för detta sitt ställningstagande, hänvisningar till författning och till vad riksförsäkrings-

Motion om viss ändring i förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring. (Forts.)

anstalten anför, så måste man medge, att författningen inte ser så tokig ut. Riksförsäkringsanstalten påstår, att sådana fall, som jag nu här berört, regleras på ett tillfredsställande sätt med den lag som vi redan ha. Så är inte fallet. Det skulle därför ha varit önskvärt, att utskottet här även fordrat in från riksförsäkringsanstalten, varifrån man ju fått en redogörelse som omtalas i utskottets utlåtande, uppgifter om i vilka och hur många fall det kan tänkas förekomma, att änkor och barn ha ställts utan hjälp därför att familjeförsörjaren, deras far eller make, har avlidit i en sjukdom under de omständigheter det här är fråga om. Jag skulle tro, att det skulle kunna lämnas en ganska lång lista över sådana fall. Och nog är det underligt, att det bara är vid sådana tillfällen, då det inträffar en vad jag skulle vilja kalla massdöd till följd av något olycksfall, som alla äro på det klara med att här måste det bringas hjälp. Jag tänker på Armasjärvifallet, jag tänker på u-båten Ulven m. fl. sådana fall och på de behjärtansvärda insamlingar som göras och den förståelse man har visat för efterlevande till dessa omkomna. Men det är lika behjärtansvärt då en enskild man avlider och lämnar maka och barn efter sig, och då man kan antaga, såsom förhållandet är i det av mig berörda fallet, att han hade levat om han inte blivit inkallad i militärtjänst.

Nu gör utskottet det lilla medgivandet, att det kan tänkas, att man bör gå in för en uppmjukning av bestämmelserna, men utskottet anser, att en utredning härom inte är trängande, utan att man bör avvakta den utredning som nu pågår rörande arbetsvård åt krigsskadade. Jag tror inte, att den utredningen kommer att klara ut det problem som vi här ha att syssla med. Jag tror det så mycket mindre som utskottet självt anför, på sid. 4, att frågan om revision av bestämmelserna i 19 § punkt 1 i militärsättningsförordningen inte har berörts i skrivelsen rörande den översyn, som nu verkställs i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse den 26 februari 1943. Det finns således ingen anledning att vänta och tro, att denna fråga skall klaras upp samtidigt. Väntar man blir det bara flera änkor och barn och andra, vilka en värnpliktig eller vid försvarsverket anställd avliden lämnar efter sig oförsörjda.

Det är, herr talman, för deras skull som behöva denna hjälp, de som stå utan far och make, det är för änorna och barnen som man bör besluta om en utredning *nu*. Det kan dröja länge nog ändå innan de få någon hjälp, och det blir också många som bli utan. Ju förr vi få en ny bestämmelse genomförd i detta avseende, ju riktigare är det. Det är i deras namn, herr talman, som jag yrkar bifall till motionen.

Fru Johansson: Det är alldeles givet att ingen tycker, att de inkallade skola lida oskyldigt därför att de måst fylla sin plikt och vakta landets gränser. Men man kan ändå inte komma ifrån, att statsmakterna ha gjort en hel del när det gäller att försöka avhjälpa deras svårigheter. I det speciella fall, som motionären nu har framhållit, är det väl ändå litet svårt att sträcka sig fullt så långt som till vad han önskar, nämligen till ett fullständigt slopande av sambandet mellan sjukdomen och tjänstgöringen.

Sociala försvarsberedskapskommittén, som tillsattes 1939, fick ju i uppdrag att utreda frågan om ersättning till värnpliktiga, som drabbats av kroppsskada eller sjukdom under krig och vissa beredskapstillstånd. Denna kommitté föreslog ifråga om den här särskilda saken, att vid sjukdom, som inträffar senare än 30 dagar efter beredskapstjänstgöringens början, skulle lämpligen utgå ersättning, utan att man undersökte sammanhanget mellan sjukdomen och tjänstgöringen. Men försvarsberedskapskommittén hade då i tan-

Motion om viss ändring i förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring. (Forts.)

karna förhållandena under krig. Under sådana förhållanden blir det ju omöjligt att göra undersökning om sammanhanget mellan sjukdom och tjänstgöring. I utredningens förslag säges det också, att man förutsätter, att det efter krigets slut måste bli en omprövning av förordningen. Om den gjorda utredningen blir föremål för Kungl. Maj:ts åtgärd i form av en proposition får ju riksdagen då möjligen taga ställning till hela den här frågan.

Utskottet har också gjort sig underrättat om, hur den nuvarande förordningen verkat under denna tid. Riksförsäkringsanstalten har både genom exempel och siffror bevisat, att den farit mycket varsamt fram, och att den i stor procentuell utsträckning givit bidrag vid sjukdom, där man icke kunnat bedöma sammanhanget mellan sjukdomsorsaken och tjänstgöringen. Utskottet har dock ej kunnat gå så långt som till ett förslag att helt och hållet slopa kravet på sammanhang mellan sjukdom och tjänstgöring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Spångberg: Herr talman! Jag har inte sagt, att statsmakterna icke gjort någonting i den här frågan, utan jag har sagt, att det finns ersättningsbestämmelser, som se rätt bra ut på papperet, och att en hel del personer också erhålla ersättning. Men vad jag anser vara uppenbart oriktigt är, att då nu dylik ersättning lämnas i en del fall, ändå en hel del personer lämnas utan detta stöd, fastän de uppenbart böra ha sådant. Jag trodde, att författningen skulle lämna möjlighet till givande av ersättning i fall då militärtjänstgöringen har sammanhang med sjukdomen och denna, som förhållandet var i det av mig relaterade fallet, slutar med dödsfall. Men riksförsäkringsanstalten har sagt nej i det fallet. Riksförsäkringsanstalten hänvisar till läkarintyget och säger, att det här dödsfallet har ej sammanhang med militärtjänstgöringen, och avstyrker därför ersättning.

I föl, då jag drog fram ett dylikt fall, försvarade bankoutskottets ordförande, herr Holmgren, avslagsyrkandet på min motion och sade, att det här kan regleras i alla fall med de bestämmelser som finnas. Efteråt hade jag ett privat samtal med honom, och då trodde han det var möjligt för Kungl. Maj:t att klara saken. Här i kammaren yttrade han, att Kungl. Maj:t är icke så grym som herr Spångberg tror, så att icke Kungl. Maj:t vill klara upp fallet. Jag uppsökte då familjen ifråga och sade, att utskottets talesman säger så och så. Vi skola därför försöka gå till Kungl. Maj:t. Vad gör då Kungl. Maj:t? Jo, Kungl. Maj:t remitterar ansökan till riksförsäkringsanstalten, som å sin sida talar om, att den tidigare haft denna ansökan till behandling. Riksförsäkringsanstalten avstyrkte densamma även nu, med påföljd att Kungl. Maj:t under hänvisning till skrivelsen från riksförsäkringsanstalten avslög framställningen. Då man känner till förhållandena, måste man söka få rättelse, och då är riksdagen det forum, där rättelse skall kunna erhållas.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Hästad: Herr talman! Det är självfallet, att vi alla här i kammaren ha samma utgångspunkt vid bedömandet av denna fråga som herr Spångberg, nämligen att alla inkallade, som på grund av inkallelsen eller i direkt samband med denna drabbats av sjukdom eller olycksfall, skola bli hjälpta av staten. I utskottet rådde det inte några som helst delade meningar därom. Diskussionen har endast rört sig om frågan, hur sambandet skall kunna fastslås.

Lagstiftningen är, som herr Spångberg framhöll, principiellt ganska vidsträckt och generös. Den utgår från att alla som insjuknat under tjänstgöring skola få rätt till hjälp för så vitt det ej är uppenbart, att sjukdomen har ett

Motion om viss ändring i förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring. (Forts.)

annat orsakssammanhang. Yppas en sjukdom sedan inkallelsen avslutats, vänder man på satsen och säger, att vederbörande ej får hjälp för så vitt det ej visas att samband föreligger. Denna huvudregel, som förekommer i alla motsvarande utländska lagstiftningar jag känner, är säkerligen den enda riktiga.

Nu säger herr Spångberg — och det ha vi ju haft svårt att kontrollera — att »många» lämnas ohulpna, trots att de borde vara berättigade till hjälp. Jag vet icke, varpå han stöder detta påstående. Det är kanske riktigt, men det är kanske också ett obevisat påstående, som han kunnat göra blott med utgångspunkt från något visst fall. Han har påvisat ett fall i sin motion och tagit upp det i debatten i dag. Jag reserverar mig, om jag här uttalar mig felaktigt, men enligt uppgifter som jag inhämtat har detta fall aldrig underställts försäkringsrådet. Däremot har riks-försäkringsanstalten sedan fallet bragts på tal nu tagit upp det till förnyad omprövning, därvid nya sakuppgifter, som anstalten förut ej kände till, framkommit. Vi ha i utskottet verkligen bemödat oss om att taga reda på, hur det förhåller sig med hela ersättningsproblemet. Vi ha haft en expert tillkallad, som redogjort för hur ersättningsfrågan vid olika kategorier sjukdomar behandlats av riks-försäkringsanstalten och försäkringsrådet. Det hade kanske varit önskvärt, att denna redogörelse åtminstone i P. M.-form åtföljt utskottets utlåtande. Då så icke blivit fallet kan det måhända vara av intresse för kammaren att höra huvudpunkterna av den redogörelse, som lämnades utskottet om hur riks-försäkringsanstalten och försäkringsrådet behandla några viktigare tvistiga fall.

När det gäller *lungtuberkulos* tillämpas lagen på ett mycket vidsträckt och generöst vis från vederbörande myndigheters sida. När det gäller *kirurgisk tuberkulos* har man däremot icke ansett orsakssammanhanget så klart som vid lungtuberkulos, och därför har man tidigare varit mera restriktiv, men efter ett utslag i fjol av försäkringsrådet har man numera slagit in på en praxis med vidsträcktare hjälpprinciper. Vid *ischias* har tillämpningen tidigare varit ganska restriktiv. Men även i det fallet har man på sistone ändrat praxis. De medicinska experterna ha varit oense om, huruvida klart orsakssammanhang föreligger eller ej, men trots att medicinalstyrelsens expert ansåg ett klart sammanhang ej vara för handen, har försäkringsrådet gått på en mera vidhjärtad linje. När det gäller *magsjukdomar* är man mera återhållsam, men detta beror på att den medicinska sakkunskapen är ytterligt tvexsam om huruvida det klara sammanhang föreligger, som lagstiftningen förutsätter. Man anser nämligen att magsår kan bero på andra faktorer än ansträngningar och kost, och därför ej alltid står i samband med inkallelsen. Beträffande sinnessjukdomar har expertisen i allmänhet den uppfattningen, att dessa väsentligen äro konstitutiva, d. v. s. bero på ärftliga egenskaper. Men man har i alla fall, för att vara på den säkra sidan och för att giva de inkallade så stor rättssäkerhet som möjligt på denna punkt, räknat med möjligheten att ändrade miljöförhållanden kunna utlösa sinnessjukdom, och därför är det, enligt vår sagesmans uppfattning, för närvarande så, att inkallade som insjuknat i sinnessjukdom, ej sällan lämnas hjälp även i sådana fall, där sjukdomens utbrott troligen icke berott på militärtjänstgöringen.

Jag har — med stöd av några minnesanteckningar från utskottet — velat lämna denna redogörelse för att visa, hur myndigheterna i alla fall verkligen försökt att på de sätt, som äro möjliga, tillmötesgå de inkallades berättigade intressen. Sedan är det ju ändå så, att vilka bestämmelser som än komma att införas i lagen — om man skall välja den av herr Spångberg föreslagna lydelsen eller någon annan — kommer det alltid att uppstå gränsfall, beträffande vilka det finns personer, som kunna göra gällande, att samband före-

Motion om viss ändring i förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring. (Forts.)

legat mellan tjänstgöring och sjukdom, medan andra kunna påstå motsatsen. Därför kan det hända, att även efter en lösning i enlighet med herr Spångbergs linje någon ändock kan komma och säga, att värnpliktiga lämnas utan hjälp, trots att omständigheterna talat därför.

Jag vill sluta med att säga, att utskottet verkligen försökt göra den för frågans bedömande erforderliga undersökningen och därvid fått ett bestämt intryck av att myndigheterna alltmer försöka tolka och tillämpa bestämmelserna på ett vidsträckt sätt.

Ett annat problemkomplex, som ligger något vid sidan av herr Spångbergs motion men som berörts i dag och berördes av herr Lundgren i en interpellation i går, är, att vi alltjämt få dras med 1927 års militärsättningsförordning, som visserligen i praktiken förbättrats genom olika riksdagsbeslut under krisen men som nog icke är fullt up to date i jämförelse med annan socialvård på det militära och det civila området. Jag vet icke av vilket skäl regeringen icke tagit upp 1939 års familjebidragsbetänkande angående krigspensioner m. m., som betänkandet lyder. Jag skulle ändå tro, att den lösning, som erbjudes i detta betänkande — med en eller annan justering efter yttrandenas anvisningar och penningvärdets förändringar — skulle ha givit både bättre och bättre avvägda resultat än nu gällande bestämmelser, när det gäller att bereda hjälp till insjuknad inkallad. Jag skulle emellertid förmoda, att regeringen icke vill taga fram detta förslag förrän vid eventuellt krig och alltså vill begränsa tillämpningen av detta till att uteslutande gälla under krig och alltså icke under beredskapstillstånd.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Staxäng: Herr talman! Jag vill inte rikta några anklagelser emot utskottet för dess ställningstagande till denna fråga, detta icke minst därför att här finnes en rad gränsfall, där det är mycket svårt att taga ställning till frågan huruvida ersättning skall medgivas eller icke. Jag kan emellertid, då jag själv haft ett par fall om hand, icke komma ifrån, att det ibland finns så ömmande omständigheter, att jag frågar mig, huruvida man i längden kan hålla på dessa formella regler, om man vill undvika alltför stor bitterhet från deras sida, som blivit lidande på dessa saker.

Det ena fallet skall jag icke här utförligt relatera. I det fallet blev vederbörande invalid för livet genom olyckshändelse. Han blev ruinerad och fick sälja sin gård. Han hade stor skuld, och släktingarna måste ingripa. Han fick visserligen ersättning från riks försäkringsanstalten, en ersättning, som icke fullt räckte till vården för hans återstående livstid och icke klarade hans ekonomiska ställning. I det fallet hänvisade jag vederbörande till att inleda rättegång emot kronan, därför att man knappast hade vidtagit tillräckliga skyddsåtgärder, då han blev skadad.

Sedan kommer jag till det andra fallet, som jag vill relatera, och där medger jag, att rent formellt ingen ersättning kan utbetalas. Men man frågar sig, om ej större möjlighet skulle kunna åstadkommas att från statens sida bispringa i ett sådant fall. Det rör sig om en familjeförsörjare, som blev inkallad och fick tjänstgöra förlagd ute på en ö i skärgården, alltså på en helt isolerad plats. Under några timmar, då han hade permission — vi veta ju, att i dylika fall kan man på en sådan plats icke företaga sig så mycket — lånade han och ett par kamrater en båt för att fiska i närheten av ön. Så

Motion om viss ändring i förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring. (Forts.)

inträffade en olyckshändelse, och mannen drunknade. Hela hans familj stod oförsörjd och på bar backe. Familjen kunde icke erhålla ersättning från riksförsäkringsanstalten, därför att olyckan icke skedde under arbetet utan under ledighet. Rent formellt ha således vederbörande ej rätt till någon ersättning. Jag hänvisade dem därför till försäkringsrådet, men då man redan hade gått den vägen, så var denna resurs utesluten. Denne man var kommenderad till en helt isolerad plats. Då han ville skaffa sig en förströelse, kunde han, som jag nämnde, knappast göra något annat än fara ut med båt ett litet stycke från ön för att fiska.

Jag vill bara nämna detta som ett exempel på sådana fall, där man frågar sig, om ej någonting bör göras för att kunna bispringa vederbörande.

Jag kan ej tänka mig annan möjlighet än att väcka motion i riksdagen för detta enstaka fall. Det är mycket sannolikt, att en sådan motion icke skulle bifallas, men jag återkommer, herr talman. Jag undrar, om det går att i längden hålla på dessa formella regler så starkt. Det leder bara till, att en rad familjer komma att stå med bitterhet i sinnena under årtionden, och detta för något som vederbörande gjort för vårt lands skull.

Jag vill bara ha framfört detta utan att göra något yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Spångberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Spångberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 87 ja och 62 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 17, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter.

§ 17.

Föredrogs särskilda utskottets memorial, nr 1, angående ersättning till kanslipersonalen hos särskilda utskottet.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18.

*Motion om
viss ändring
i gällande
föreskrifter för
hempermittering
av vid
jordbruket
sysselsatta, i
militär bered-
skapstjänst
inkallade.*

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående viss ändring i nu gällande föreskrifter för hempermittering av vid jordbruket sysselsatta, i militär beredskapstjänst inkallade.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 87, hade herr *Pettersson* i Rosta *m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådana ändringar i nu gällande föreskrifter för hempermittering av vid jordbruket sysselsatta, i militär beredskapstjänst inkallade, att alla jordbrukare, jordbrukarsöner och jordbruksarbetare med undantag av dem, som genomginge sin första utbildning, erhöle permission under tillräckligt lång tid vid tidpunkten för sådd och skörd.

Utskottet hemställde, att här förevarande motion, II: 87, icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Nilson* i Spånstad.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Nilson* i Spånstad: Herr talman! Jag har till denna fråga antecknat en blank reservation och skulle med anledning därav vilja säga några ord.

Jag vitsordar gärna, att utskottets behandling av frågan är välvillig, ehuru jag skulle önskat ett mera positivt uttryck för denna välvilja. Detta gäller främst tilldelningen av uppgiftskort till årsklassen 1939 och jämväl i viss utsträckning årsklass 1940, i den mån denna årsklass genomgått sin första utbildning. Jag vill betona, att det för jordbruket skulle innebära en avsevärd lättnad ifråga om nuvarande hårt pressade arbetskraftsläge med varje förbättring som ligger inom det möjligas ram. Jag vill också, samtidigt som jag gärna vitsordar att det från många håll inom försvaret visats stor förståelse både för livsmedelsproduktionens betydelse och jordbrukets svårigheter, framhålla önskvärdheten av att denna mycket lofvärda förståelse kunde nå ut till alla chefer och alla förband, där jordbrukare fullgöra sin beredskapstjänst. Detta önskemål torde förtjäna att ytterligare understrykas därför att ojämnheterna i inkallelserna alltjämt äro mycket påtagliga och då det alltjämt finnes ett icke obetydligt antal värnpliktiga, som ännu inte varit inkallade till beredskapstjänst av något slag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr *Ljungberg*: Motionärerna ha i motionen mycket kraftigt framhållit betydelsen av att jordbruket får tillgång till erforderlig arbetskraft, och det kan inte råda mer än en mening om att detta också är synnerligen viktigt, särskilt i nuvarande läge, då vi ju äro hänvisade till våra egna resurser beträffande livsmedelsförsörjningen.

När man konstaterar detta, måste man emellertid också ha klart för sig, att minst lika betydelsefullt och i vissa lägen utan tvivel ännu mera betydelsefullt är det, att vi ha en tillräcklig militär beredskap, och att vi kunna upprätthålla den. Att som motionärerna ha ifrågasatt helt befria »alla jordbrukare, jordbrukarsöner och jordbruksarbetare med undantag av dem, som genomgå sin första utbildning», från militärtjänst och alltså bevilja dem permission under hela tiden för sådd och skörd kan ju knappast komma i fråga som generell regel. Det system, som nu finnes utarbetat och efter vilket permissionerna beviljas, kan inte rikta sig till var och en individuellt utan måste naturligtvis vara schematiskt. Men så långt det är möjligt har man tagit hänsyn till behovet av jordbruksarbetare av olika kategorier under olika tider av året, och det systemet

Motion om viss ändring i gällande föreskrifter för hempermittering av vid jordbruket sysselsatta, i militär beredskapstjänst inkallade. (Forts.)

tillåter ett inkallande av dem i den omfattning som är erforderlig med hänsyn till det militära läget. Det kan naturligtvis sägas, att systemet skulle kunna göras mera smidigt. Det har emellertid inte tillämpats mer än ett år, i någon mån även under 1941, och från de ansvariga myndigheterna har förklarats, att man är mycket intresserad av att fortsätta med att utveckla detta system, så att det kan bli fullt tillfredsställande på alla punkter, så långt detta nu överhuvud taget är möjligt med ett schematiskt system.

Det ifrågasattes nyss av herr Nilson i Spånstad, att man skulle ge systemet en sådan utformning, att flera årsklasser än som nu omfattas av detsamma skulle få s. k. uppgiftskort och sålunda friställas för jordbruksarbete. Emellertid är det uppenbarligen så, att om vi i ett utsatt läge skola kunna ta ut hela vår militära kraft, måste man också tillse, att de som då skola föra vapnen ha fått tillräcklig övning. Under sådana förhållanden har utskottet funnit förståeligt, att de militära myndigheterna ha velat vara i någon mån restriktiva när det gäller de yngsta årsklasserna och således inte ha kunnat gå med på en uppmjukning i det avseendet. De skäl som därvidlag ha anförts har utskottet funnit bärande. På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Eftersom jag är motionär i denna fråga ber jag få säga några ord.

Om man ser på situationen i landet just nu är det två frågor som äro dominerande, nämligen försvarsfrågan och försörjningsfrågan. I försvarsfrågan ha vi här i kammaren under årens lopp gjort allt som göras kan för att lösa den på bästa möjliga sätt, och övningar ha de inkallade beredskapsmännen fullgjort undan för undan, så att försvarsfrågan ligger nog till så bra den kan för närvarande. Det kan man däremot inte säga om livsmedelsfrågan. Lejdbåtstrafiken har ju avstannat, och vi veta inte, om den kommer att återupptagas eller ej. Då är det naturligtvis av synnerlig vikt, att allt göres för att få fram största möjliga skördar, och att dessa skördar sedermera bli så väl bärgade som möjligt, för att det svenska folket inte skall behöva lida brist på livsmedel.

Nu har det under årens lopp använts ett system med uppgiftskort. Kristidsnämnderna ha fått order om att placera de värnpliktiga i olika klasser, A, B, C och D, men de ha inte fått sätta så många de önskat i A-klassen utan ha ifrån höga vederbörande fått besked om att i det och det området får man sätta in så och så många i A-gruppen, så många i B, så många i C och resten i D-klassen. Följden har blivit, att inte alla, som ha varit berättigade att placeras i A-klassen, fått rum där, och på så sätt har det blivit en förskjutning nedåt undan för undan. Vissa årsklasser ha som bekant inte några kort alls, nämligen de yngre. Den årsklass som fullgör sin första tjänstgöring måste naturligtvis ligga ute, men beträffande de tre efter dem kommande årsklasserna anse vi motionärer, att även de mycket väl skulle kunna få uppgiftskort och kunde vara hemma under skörden och sådden.

Om vi tänka oss en småbrukare som sköter sin gård med sin hustrus hjälp, så kan han klara detta, även om det är mycket arbete, i synnerhet under skörden. Strax före skörden får han order om inkallelse. Vi förstå mycket väl hans känslor, men för att det hela skall gå något så när i lås måste han söka få annan arbetskraft. Det blir frivillig arbetskraft ifrån städerna, den kanske är villig, men inte är den kunnig och följaktligen kan den inte uträtta så mycket. Jag vågar påstå, att småbrukaren själv arbetar för tre sådana frivilliga, och när man tänker på hustrun, som får laga mat åt tre stycken, bädda och

Motion om viss ändring i gällande föreskrifter för hempermittering av vid jordbruket sysselsatta, i militär beredskapstjänst inkallade. (Forts.)
städa åt tre i stället för en och dessutom sköta djuren och mjölkningen, vilket mannen delvis kunnat hjälpa till med — det finns t. o. m. fall då hustrun även får ha ett barn på armen och ett vid barmen — då förstår man vilka känslor både hustrun och mannen måste få i en sådan situation. Och när sedermera mannen går på bevakningstjänst, kanske på en enligt hans åsikt mindre viktig plats, förstår vi litet var, att försvarsandan minskar hos en sålunda inkallad. Det är väl en sak som vi i första hand böra se till, att vi hålla uppe försvarsandan bland våra försvarare, för den händelse den dagen skulle komma då den verkligen behöves.

Nu framhålles det ifrån vederbörande, att det är mycket svårt att släppa hem alla jordbrukarna under skördetiden. Jag för min del tror, att om det upprättades en plan för att ta ut bevakningsfolk ur andra befolkningsgrupper och om denna tillämpades år efter år, skulle det mycket väl kunna gå för sig. Sedermera skulle jordbrukarna naturligtvis fullgöra sin beredskapstjänst under vintern. Men sommarbevakningen skulle vara förbehållen de befolkningsgrupper, som ha sitt arbete inomhus och inte äro så vana vid kölden. Jordbrukarna få ju tåla både värme och köld och äro tränade i båda avseendena, så att detta skulle enbart vara till förmån för de befolkningsgrupper, som inte tåla kölden så bra som jordbrukarna.

Nu har det gjorts en hel del förfrågningar i detta ärende till olika institutioner. De ha i vissa fall gjort rätt sympatiska uttalanden, såsom lantbruksstyrelsen, lantbruksförbundet och R. L. F., men så äro också representanterna där sakkunniga i jordbruksfrågor, och då förstår man, att de äro sympatiskt inställda till motionen. Landsorganisationen har däremot sagt: »Såvitt landsringssystem har emellertid detta fungerat förhållandevis väl. Att någon gång svårigheter och friktioner uppkommit har väl i vissa fall över huvud icke kunnat undvikas, i andra fall åter varit beroende på antingen osmidig tillämpning av systemet eller bristfällig planering av arbetet från jordbrukarnas sida.»

Motionärerna ha som sagt begärt, att jordbrukarna skulle få vara lediga vid tidpunkten för sådd och skörd, och det är följaktligen dessa arbeten som åsyftas med talet om bristfällig planering. Det är emellertid så, att sådden måste ske i det ögonblick då jorden är lämplig för sådd, och skörden måste bärgas när den är mogen, så planeringen av arbetet med bärgningen av skörden är det en högre makt som ordnar. Det är till och med en högre makt än L. O. som bestämmer, när skörden skall bärgas, och därför kan jag inte förstå annat än att detta uttalande är gjort i rena okunnigheten.

Utskottet har varit rätt så välvilligt. Utskottet säger, att det system som tillämpats har fungerat ganska tillfredsställande, även om man skulle kunna tänka sig »en vidgad tilldelning av uppgiftskort åt värnpliktiga jordbrukare». Detta är just vad motionärerna yrkat på, och då utskottet är inne på samma linje som motionärerna finner man det konstigt, att utskottet i alla fall kommer till den slutsatsen, att man bör yrka avslag på motionen, trots att utskottet i sin motivering, som sagt, uttalat sig för motionen.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten utan ber endast att ännu en gång få framhålla, att det är av synnerlig vikt att största möjliga skörd kommer till bärgning här i landet, och av kanske ännu större värde är att försvarsandan hålles uppe bland Sveriges jordbrukare. Båda dessa syften nås, om man går på bifall till motionen, vilket jag, herr talman, ber att få yrka.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Lekåsa och *Carlsson* i Bakeröd.

Motion om viss ändring i gällande föreskrifter för hempermittering av vid jordbruket sysselsatta, i militär beredskapstjänst inkallade. (Forts.)

Herr **Skagerlund**: Herr talman! Vid denna frågas behandling inom utskottet har jag helt och fullt instämt i motionärernas syfte, såvitt jag har kunnat läsa ut detta ur motionen. I likhet med motionärerna anser jag, att arbetskraftsläget på jordbrukets område är synnerligen prekärt, och att kraftigare åtgärder än dem vi hittills genomfört borde och även kunde vidtagas i detta avseende.

När motionen dock inte har föranlett ett positivt utskottsutlåtande med förslag till riksdagsskrivelse, så är anledningen till att jag inte har ställt mig bakom reservationen huvudsakligen av formell natur. Det är två uttryck i motionen, som jag inte helt och fullt kan underskriva. För det första begära motionärerna, att med ett enda undantag, alltså för rekrytklassen, alla jordbrukare, jordbrukarsöner och jordbruksarbetare skola beredas tillräckligt lång ledighet vid tidpunkten för sådd och skörd. Att rent bokstavligt genomföra detta i praktiken torde inte vara möjligt, och om man inte tror att det är möjligt bör man kanske inte heller skriva till Kungl. Maj:t och begära det. För det andra undantaga motionärerna, som sagt, hela rekrytklassen. Det har dock inträffat så sent som förra året, att även rekrytklassen i mycket stor utsträckning fick tagas i anspråk för skördens bärgning i den prekära situation som förelåg i höstas, och det är inte alls uteslutet, att en sådan situation kommer att inträffa än en gång, varför man alltså inte utan vidare bör avskryva alla möjligheter att även kunna utnyttja denna årsklass.

Ännu något som måste inverka utslagsgivande på utskottets ståndpunkt är de uppgifter, som man särskilt ifrån försvarsstaben har fått rörande beslutade och vidtagna åtgärder för innevarande års jordbrukssäsong, och som tydligen äro avsedda att bli mera omfattande än vad tidigare varit fallet, vilket man givetvis med största tillfredsställelse konstaterar. Det utesluter dock inte, att man kanske i vissa fall kunde gå ännu längre, och på försvarsstaben har man även förklarat sig beredd att till välvillig prövning upptaga eventuella ytterligare framställningar från arbetsmarknadskommissionen och livsmedelskommissionen. Överhuvud taget synes det mig, som om man nu kommit fram till en mycket förstående och välvillig inställning till detta spörsmål.

Trots allt detta som redan är beslutat och som vi kunna vänta skall bli vidtaget, återstår dock enligt mitt förmenande ännu ett betydande arbetskraftsbehov inom jordbruket, vilket inte blir fyllt ens om motionärernas framställning skulle kunna bokstavligen bifallas. Det behövs ytterligare kraftåtgärder, och vi ha också vid diskussioner med arbetsmarknadskommissionens ledning erfarit, att man har sådana under omprövning, och att man noggrant följer förhållandena. Även om det alltså inte nu blir någon riksdagsskrivelse i ämnet är det min förhoppning, att man kan emotse, att myndigheterna med största intresse följa denna fråga och vidtaga de erforderliga åtgärderna för att det inte skall bli någon katastrof på området. Vad det nu i första hand gäller är, att det skall tillfredsställande ordnas med arbetskraftsbehovet för tillvaratagande av innevarande års skörd.

Under dessa förhållanden, herr talman, och med hänvisning till dessa väsentligen formella skäl anser jag mig i nuvarande situation inte böra framställa något yrkande.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Har den föregående ärade talaren de varma känslor för behovet av arbetskraft vid jordbruket, som han gav uttryck åt, förvånar det mig, att han icke befinner sig bland reservanterna utan är med om ett utlåtande, vari det yrkas, att denna motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det är ju på det sättet, att de militära myndigheterna i allmänhet icke ha

Motion om viss ändring i gällande föreskrifter för hempermittering av vid jordbruket sysselsatta, i militär beredskapstjänst inkallade. (Forts.)

tillräcklig förståelse för jordbrukets krav. Detta har man lagt märke till vid mångfaldiga tillfällen, då det gjorts framställning om permission för utkallade jordbruksarbetare och lantbrukare. Trots att vederbörande haft intyg om att han måste vara hemma för att sköta sin sådd och sin skörd, har det ändå icke varit möjligt att få ledigt. Det är klart, att ingen av oss jordbrukare kräver, att våra lantbrukare eller lantarbetare skola frikallas, om faran för vårt land är överhängande. Vi äro väl alla ense om att vår försvarskraft under sådana förhållanden måste hållas i starkaste beredskap. Men för närvarande, när faran icke förefaller så omedelbar — det torde ju vara så, att man av vissa tecken kan märka, om ett överfall är nära förestående — är det en annan sak. Vi ha ju ändå en hel del inkallade, och skulle faran vara överhängande, går det ganska lätt att inkalla dessa andra, som ha sin utrustning färdig, så att alla efter en eller ett par dagar återigen kunna vara på sin post. Har man den uppfattningen, att vår livsmedelsförsörjning är minst lika nödvändig som vårt försvarsväsende, bör man taga mera hänsyn till att arbetskraft tillhandahålles jordbruket i tider för sådd och skörd. Det är ju inte så lång tid som detta pågår. Dessemellan kunna dessa jordbrukare göra sin beredskapstjänst, och då har man ingen fordran på att de skola slippa ifrån. Jag tror därför att det för att få förståelse hos de militära myndigheterna skulle verka mycket bra, om man gäve ett positivt uttryck för önskan om åtgärder av den art, som anges i motionen, och därför vore det välbetänkt, om man ginge in för ett bifall till motionen sådan den föreligger.

Jag ber därför att få yrka bifall till motionen i fråga.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Rosta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 10. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 19.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Lundberg** i Uppsala, som anförde: Herr talman! Under den gångna påskhelgen förekommo i Uppsala med omnejd i samband med ett nazistiskt s. k. fältläger en del elakartade och beklagliga uppträden, som genom nazisternas och tyvärr även genom polismaktens uppträdande förorsakat misstämning och oro bland stadens och bygdens befolkning och som även uppmärksamats i hela vårt lands och t. o. m. utländsk press.

Interpellation. (Forts.)

Det förefaller som om nazisterna från olika delar av vårt land samlat en trupp provokatörer med uppgift att på olika platser ställa till bråk och sammanstötningar. De uppträda icke blott i en enhetlig klädsel utan även med olika slags tillhyggen, exempelvis spikbeslagna batonger. Genom sitt utmanande uppträdande skapa de folksamlingar och bråk, och detta förefaller att vara deras huvuduppgift. Denna nazistiska trupp synes till största delen vara sammansatt av yngre, rena ligistelement.

Jag vill livligt beklaga att dessa nazister ägnas någon som helst uppmärksamhet. De utgöra ett försvinnande fåtal, och rikslägre i Uppsala samlade enligt organisationens egen till polisen lämnade uppgift endast ett 80-tal deltagare, medan enligt ögonvittnens utsago endast 28 manliga deltagare återfunns i det tåg, som på annandag påsk gick från staden ut till Gamla Uppsala högar för att hålla »högtidsmöte», i vilket också ett 20-tal flickor i skolåldern deltog. Det har också från skilda håll ideligen vädjats till allmänheten att isolera nazisterna, och detta skulle givetvis vara det effektivaste medlet att få dessa element att inse sin betydelselöshet. Tyvärr ha dock dessa maningar förklingat ohörda, vilket emellertid mycket väl kan förklaras genom nazisternas provocerande uppträdande och det svenska folkets klart fientliga reaktion mot nazisterna.

Det förefaller orimligt, att de nazistiska uppträdandena, som endast synas ha till syfte att framkalla bråk, skola få fortsätta. Här gäller det icke åsiktsfrihet, utan här gäller det om rent provokatoriska handlingar skola tillåtas eller ej. Att därtill nazistiska provokatörer och ligistelement endast kunna utföra sin fördärvliga verksamhet under skydd av ordningsmakten skapar givetvis olust både hos ordningens upprätthållare och hos allmänheten, som därigenom lätt bibringas en — få vi hoppas — fullkomligt felaktig uppfattning om polisens inställning till ifrågavarande tillställningar och deras arrangörer.

Jag har införskaffat en hel rad berättelser från vittnesgilla personer om de händelser, som utspelades på vägen från Uppsala till Gamla Uppsala och på och kring de riksbekanta högarna annandag påsk. Genom pressen ha händelserna blivit väl kända, men jag vill ändock i korthet relatera händelseförloppet för att få tillfälle framlägga skilda personers intryck och uppfattningar.

Den nazistiska organisationen hade på anhållan att få anordna möte på Vaksala torg inne i staden fått avslag och däröver besvärat sig hos länsstyrelsen, dock utan resultat. Tillåtelsen att förlägga mötet till Gamla Uppsala högar hade lämnats av kyrkoherden i Gamla Uppsala, till vilken arrangörerna lämnat fullkomligt felaktiga uppgifter om såväl den arrangerande organisationens karaktär som mötets ändamål, vilket sades vara en hyllning åt de svenska frivilliga, som stupat i Finland. Alltnog, uppmarschen till Gamla Uppsala skulle ske från stadsgränsen, men då så mycket folk samlats redan vid utgångspunkten från nazisternas lokal i staden — mötet hade flitigt annonserats genom flygblad och affischer — fann polisen bäst ledsaga deltagarna även under vägen genom staden. Innanför en poliskedja om 12 man marscherade de 28 nazisterna genom gatorna, som på flera ställen voro avspärrade till undvikande av bråk, vilket redan förekommit utanför nazistlokalen. Vid vägen ut till Gamla Uppsala var ett stort uppbud av statspolis och polismän från socknen i arbete med att förhindra ungdomar att störa tåget. Vägspärrarna kommo helt naturligt också att hindra folk i legitima ärenden från att komma till sina hem.

Då uppställningen skedde vid stadsgränsen voro nazisterna lika fåtaliga, men polismaktens representanter hade nu från olika håll kommit tillstädes. Deras antal översteg nazisternas. Fem eller sex polisbilar voro tillstädes, och en kraftig poliskedja bildade förtrupp till en åskådarmassa på åtskilliga hund-

Interpellation. (Forts.)

ratat personer, som på olika sätt uttryckte sin ovilja över det nazistiska sällskapet.

Anlända till platsen för högarna funno nazisterna före sig ett stort uppbåd av folk, som från Odins hög hälsade dem med en ihållande skränkonsert. Nazisterna fingo stanna nedanför kullen, medan polisen bildade kedja och hindrade folkmassan, som nu uppgick till ett par tusen personer, att komma alltför nära. Något motstånd mot polisens åtgärd att mota bort åskådarna kunde på detta stadium liksom icke heller senare förmärkas, även om åtskilligt ropande åt nazisterna förekom. Medan nazisterna företogo omgrupperingar och placerade sig bakom sina fanor så nära kullens sluttning som möjligt, allt under kommandorop och marsch i formationer, hindrade polisen icke att huvudmassan av åskådare togo plats på kullens branta sluttning endast få meter från nazistformationens ena ända. Då avståndet emellertid blev alltför litet mellan folkmassan och nazisterna, beordrade polisen reträtt några meter uppför kullen, vilken föregick utan svårigheter, och enligt vad som kunde uppfattas i den larmande hopen, utan opposition mot givna order.

Regn började nu falla, och efter lång väntan uppfordrade en av nazistledarna de närvarande att begynna mötet med avsjungande av nationalsången. Innan någon kunnat uppfatta uppmaningens innebörd hade emellertid ett våldsamt skränande och visslande begynt, vilket icke upphörde förrän sången avslutats. Några försök från åskådarmassan att tränga fram kunde dock icke förmärkas.

Plötsligt gjorde emellertid polisen utan någon som helst föregående varning chock mot åskådarna med dragna sablar. Från polisens sida uppgavs efteråt, att ett »stenregn» förekommit. Denna uppgift synes vara starkt överdriven och förnekas samfällt av närvarande ögonvittnen, även om man icke vill förneka, att någon sten möjligen fallit. Om någon av poliserna eller nazisterna träffats har icke senare kunnat påvisas. Jag får på det kraftigaste fördöma denna stenkastning, vilken troligen utfördes av någon oansvarig grupp bråkmakare bland publiken eller också av någon provokatör.

Då polismännen rusade emot åskådarna, vek massan så fort sig göra lät uppför kullens branta och av det fallande regnet slippriga sluttning. De dragna sablarna veno dock genom luften till synes utan all urskillning, och gamla människor likaväl som barn träffades ej blott på kroppen utan även i huvudet. Man kunde iaktta hur enskilda polismän satte efter enskilda personer långt in i folkmassan och slog dem vilt, även sedan de fallit omkull eller kommit långt bort från nazisterna. I en del fall blev man tvungen söka läkarvård för ymnigt blödande sår.

Svårigheten för den sammanträngda massan att retirera uppför den branta och slippriga kullen är uppenbar, och det måste betraktas som ett rent under, att ingen blev nedtrampad och allvarligt skadad av de framrusande polismännen eller den påträngande hopen. Åtskilliga tillbud därtill förekommo. Små barn räddades av äldre personer, som ofta blevo belönade för sin hjälpsamhet genom hugg och slag från polismännen. Gamla personer, som naturligen icke ha samma möjligheter att snabbt skynda undan som yngre, blevo likaledes träffade av sablarna, och varje anmaning till polismännen att lugna takten i jakten på den vikande folkmassan förklingade ohörd och besvarades med hugg och slag. En 70-årig gammal man fick ett svårt huggsår tvärs över ansiktet, en annan fick en sena på handen avhuggen etc.

Inte förrän polisen drivit folkmassan cirka 150 meter från kullen lämnades åskådarna i fred, dock endast tillfälligt. En stor mängd folk hade nämligen samlats på den lilla s. k. Tingshögen, och inför åsynen av polisens framfart hördes därifrån rop mot polisen. Åskådarnas vrede hade nu vänt sig mot polisen, och stenkastning mot densamma säges ha förekommit. Med drag-

Interpellation. (Forts.)

na sablar gjorde polisen en ny chock mot den på Tingshögen församlade mängden, där enskilda personer piskades omkull med sablarna och slogos, till och med då de fallit på marken.

Då det yttre lugnet icke minst med hjälp av ett häftigt störtregn återstälts, vågade sig småningom folket fram från sina skyddade platser. Nazistmötet fortsatte sedan utan intermezzon.

Då mötet avslutats skulle nazisterna enligt egen uppgift ha bilar i beredskap för att resa till andra mötesplatser. Detta visade sig emellertid vara osanning, och på polisens föranstaltande och kanske bekostnad, delvis med hjälp av polisens egna bilar, skjutsades de genom sin klädsel överallt igenkännliga mötesdeltagarna från platsen under den uppretade folkmassans rop. Vid detta tillfälle förekom stenkastning, och en vindruta på en av bilarna krossades.

Förutom detta intermezzo förekommo under hela påskhelgen ideliga uppträden på Uppsala gator. Nazister, efter tillförlitliga uppgifter vågar jag kalla dem uniformerade, drogo i grupper genom gatorna och uppträdde på ett utmanande sätt. När folk strömmade till och slagsmål syntes i faggorna, drogo nazisterna fram batonger och t. o. m. knivar och syntes nöjda med skådespelet, som de under alla förhållanden voro väl förberedda på. Polisen har tillvaratagit åtskilliga farliga tillhyggen, som nazisterna hade instuckna i kläderna.

Det kan slutligen tilläggas, att Uppsalapolisen vid flertaliga tillfällen deklarerat sin ovilja mot de förekomna uppträdena, så mycket naturligare som påsklugn och eventuell ledighet uteblev och ständig alarmberedskap måste uppehållas för stadens poliskår, som fick göra ett stort antal piket-utryckningar för att avvärja olyckor och slagsmål. Ett stort polisuppåd höll hela dagarna vakt på gatorna omkring nazistlokalen, och i grannskapet boende personer hade stora svårigheter att komma till sina hem och fingo dessutom allt lugn förstört av de ideliga bråken.

Såsom en sammanfattning av berättelserna om polisens uppträdande kan sägas — jag bortser här återigen från det olämpliga i att folk överhuvud taget deltaga i nazistiska skådespel — att polisen ingalunda var situationen vuxen. Trots att såväl landsfogde som polismästare voro närvarande vid mötet i Gamla Uppsala, gjordes ett ingripande med dragna sablar — jag vill betona det: utan någon som helst varning — mot en vikande folkmassa, som icke gjort några som helst synliga försök att motsätta sig tidigare av polisen givna order. Dessutom togs det ingen hänsyn till åskådarnas sammansättning — både gamla och barn deltog ju i stort antal — och inte heller till att åskådarna befunno sig sammanpackade i en brant gräsbevuxen sluttning, som dessutom av regnet gjorts hal.

Trovärdiga ögonvittnen ha uppgivit, att framför allt statspolisens representanter gingo hårt och hänsynslöst fram. Statspolisen tillkom väl för att man skulle ha en kår tillhands, som i förekommande fall vore särskilt lämpad att hålla ordning på stora folkmassor. Man kunde då förvänta, att dessa polismän skulle ha bibringats en erfarenhet av folks sätt att reagera, som sade dem när våldsamma attacker voro av nöden. Att så i detta fall icke varit förhållandet, synes klart. Att med så stor snabbhet, som polisen här tydligen ansåg nödvändig, utrymma ett stort område, hade folkmassans tidigare uppträdande ingalunda givit anledning till. En poliskedja, som i måttlig takt och eventuellt under varning för följderna av motstånd pressat folkmassan tillbaka, hade helt visst nått sitt syfte utan att tillfoga yttre skador.

Det kan därför ifrågasättas, å ena sidan om polisledningen i förevarande fall varit situationen vuxen, och å andra sidan om poliskårens sammansätt-

Interpellation. (Forts.)

ning är den lämpligaste. Att ett ingripande för ordningens upprätthållande och till förhindrande av stenkastning eller förhindrande av olyckor är berättigat och nödvändigt, är enligt min mening självklart. Men man behöver fördenskull icke gå fram efter metoder, som verka lånade från de militära skolorna, där ju en stor del av polismännen fått sin första utbildning.

Polisens uppgift är att upprätthålla ordningen och skydda alla parter, oavsett åsiktsbildning. I förevarande fall kan sägas att de 28 nazisterna åtnjöt det allra bästa skydd av ett starkt polisuppbud, vars antal var större än nazisternas, medan en tvåtusenhövdad folkmassa stod fullkomligt värlös mot en grupp polismän, som av allt att döma helt mist besinningen, och frågan är om poliskårens sammansättning är den lämpligaste. Denna kår består ju, om jag icke är felunderrättad, framför allt av f. d. militära befattningshavare.

Med anledning av det anförda får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet, att polismyndigheterna icke ha möjlighet att under förhållanden, då man kan utgå från att en sammankomst arrangeras enbart i provokatoriskt syfte, förhindra en dylik sammankomst med utgångspunkt från nu gällande förordningar, eller anser statsrådet, därest så icke skulle vara fallet, gällande författningar böra ändras därhän, att dylika sammankomster kunna förhindras?

2. Anser icke herr statsrådet, att instruktionerna för polismaktens uppträdande antingen böra ändras eller åtminstone förtydligas därhän, att ett upprepande av det skedda icke behöver befaras?

3. Anser herr statsrådet, att de, som genom polisens ingripande vållats kroppsskador och tvungits att söka läkarvård, böra kunna få ersättning för därigenom åsamkad skada och förlust?

4. Anser herr statsrådet poliskårens rekrytering vara den ur skilda synpunkter lämpligaste, eller kunna åtgärder förväntas till ernående av ett lämpligare urval vid anställning av polismän?

Denna anhållan bordlades.

§ 20.

Interpellation. Herr von Friesen erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Vid olika tillfällen har allmänheten uppmärksammat det sätt på vilket den s. k. säkerhetspolisen utför sina uppdrag. Ett par fall ha nyligen föranlett anmälningar till J. O., och man har följaktligen anledning antaga att en grundlig utredning blir följden. Riksdagen kan emellertid icke heller underlåta att uppmärksamma dessa fall enär det förefaller som den enskilde medborgarens rörelsefrihet är föremål för uppenbara kränkningar som ingalunda tillräckligt motiveras av det skärpta läget. En finländsk politiker, herr Atos Virtanen, blev vid sin avresa från Stockholm till Finland föremål för mycket märkliga konfiskationsåtgärder av honom tillhörig litteratur. Virtanen hade av en vän på en legation beställt en del litteratur i fredsfrågan som han behövde för ett planerat arbete. En polistjänsteman vid fartygets avgångsplats — jag citerar här Virtanens egna ord — »slog ner på böckerna med en osedvanlig frenesi. Men icke nog därmed. Han utsträckte sina misstankar från litteraturen på min egen ringhet. Han krävde att få se mina personliga papper, brev, anteckningsböcker o. s. v. Sedan hösten 1939 har jag passerat Stockholmstullen på återresa till Finland icke färre än fem gånger och städe utan trakasserier. För första gången blev jag föremål för en i form och ton

Interpellation. (Forts.)

direkt kränkande behandling. Det hör till saken att mannen visade hundra-procentig brist på omdöme. Han ville beslaglägga både ett ex. av Nordens Frihet och ett särtryck av Svensk Tidskrift, vilka vardera utgivits i Sverige. Han studerade med misstänksamhet mina böcker, vilka samma dag inköpts i den offentliga bokhandeln. Han behöll trots protester tryckta skrifter över internationella problem, kända i varje demokratiskt land. Och det bästa av allt, han behöll också en utställningskatalog.» — Man frågar sig omedelbart: Vad är detta för ny, av våra grundlagar okänd censur och indragningsmakt som utövas? Ett antal fall relateras i en J. O.-anmälan från Göteborg, där föreningen Kämpande Demokratis sekreterare på gatan förföljdes av civila poliser och likaledes anhölls på gatan och fick medfölja till polisens huvudkontor där hon underkastades förhör. Detta gällde ett tidigare företaget besök hos brittiska konsulatet, men huvudorsaken till anhållandet måste ändå ha varit medlemskapet i sagda organisation, om vilken man vet att den vid olika tillfällen kraftigt opponerat mot regeringen. Däremot torde det vara helt obekant att föreningen bedriver landsförrädisk verksamhet, och några som helst bevis för ett dylikt antagande ha icke presterats. Att på detta sätt anhålla en person som när som helst kan nås per telefon eller personligen i sin bostad kan icke anses lämpligt.

I detta sammanhang kan erinras om ett besynnerligt uppträdde utanför engelska legationen i Stockholm förra året, där en tjänsteman blev attackerad av personer rörande vilka bestämda påståenden i pressen visste berätta att de tillhörde polisen. Saken lär på diplomatisk väg ha reglerats men kvarlämnar ett mycket olustigt intryck av godtycke, självsvåld och omdömeslöshet från polisens sida.

Det är alldeles nödvändigt att klara besked lämnas rörande säkerhetspolisens befogenheter. Då även oklarhet råder om under vilket departement denna speciella poliskår sorterar har jag ansett mig böra hemställa hos regeringens chef om en förklaring i saken. Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande frågor:

- 1) Är det med regeringens gillande som kontroll av tryckta skrifter äger rum vid våra gränser, av det slag som herr Virtanen relaterat?
- 2) Om så ej är förhållandet, har regeringen vidtagit åtgärder för att förhindra en upprepning av det skedda?
- 3) Övervakar regeringen i någon form den verksamhet som bedrivs av den s. k. säkerhetspolisen, och är regeringen beredd att inskrida mot övergrepp, begångna mot oförvitliga medborgare?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 21.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Kyling**, som anförde: Herr talman! I sin berättelse till 1942 års riksdag framlade riksdagens revisorer en undersökning rörande avlöningsförmåner m. m. för icke-ordinarie personal inom den centrala statsförvaltningen. Revisorerna framhöllo, att behovet av reglerande föreskrifter i fråga om anställningsformer och avlöning till sådan personal redan tidigt uppmärksammats och att frågan härom därefter vid ett flertal tillfällen varit föremål för behandling. Av den företagna undersökningen framgick att såväl anställningsformerna som avlöningsförhållandena för den icke-ordinarie personalen företedde mycket stora ojämnheter. Revisorerna ansågo det önskvärt, att större likformighet kunde åstadkommas de olika verken emellan i fråga om förmåner för nyanställd personal och funno behov av reglerande föreskrifter på

Interpellation. (Forts.)

området föreligga. Revisorerna framförde därvid vissa synpunkter i fråga om dessa föreskrifters innehåll.

I anledning av revisorernas påpekanden uttalade riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t att den funne det angeläget, att »reglerande föreskrifter meddelas för att, i den mån så vore möjligt, åvägabringa enhetlighet i anställnings- och avlöningshänseenden för den icke-ordinarie personalen inom de olika verken vid den civila statsförvaltningen». Frågan på vad sätt detta lämpligen borde ske syntes riksdagen böra bliva föremål för närmare utredning.

Riksdagen beslöt alltså anhålla, »att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för åvägabringande av enhetlighet i anställnings- och avlöningshänseenden samt i fråga om befordringsgång för den icke-ordinarie personalen inom de olika verken vid den civila statsförvaltningen».

I anledning av vad ovan anförts får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande frågor:

1. Har i anledning av riksdagens anhållan under 7:o i skrivelse nr 423 år 1942 Kungl. Maj:t vidtagit åskade åtgärder beträffande avlöningsförmåner m. m. för icke-ordinarie personal?

2. Är det herr statsrådets avsikt att, därest så icke är förhållandet, föranstalta om en utredning i ärendet samt vidtaga de åtgärder, vartill sådan utredning kan föranleda?

Denna anhållan bordlades.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

§ 23.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Lindqvist m. fl.*, nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 198, angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomsstolarna;

herr *Wiberg*, nr 364, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 198;

herrar *Pettersson* i Dahl och *Andersson* i Falkenberg, nr 365, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 198;

herr *Persson* i Norrby *m. fl.*, nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 210, med förslag till förordning om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.;

herr *von Friesen*, nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 200, med förslag till lag angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m.;

herr *Molander m. fl.*, nr 368, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 200; samt

herrar *Olson* i Göteborg och *Staxäng*, nr 369, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 200.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.02 e. m.

In fidem
Sune Norrman.